

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν

Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ

ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2015-2016

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΗΣ ΠΕΡΑΚΗ ΗΛΕΚΤΡΑΣ

Α.Μ.: 1375

**Η ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕΝΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ, ΙΔΙΩΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΑ**

Επιβλέποντες:

Α' Επιβλέπων: **Κ. Χριστοδούλου Κωνσταντίνος**

Β' Επιβλέπουσα: **Κ. Παπαρσενίου Παρασκευή**

Γ' Επιβλέπων: **Κ. Παναγιωτόπουλος Βάγιας**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν την συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ	4
1. Πηγές	4
I. Νόμος.....	4
II. Υπερνομοθετικές διατάξεις	5
A. Σύνταγμα.....	5
B. Ευρωπαϊκή νομοθεσία- Διεθνείς Συμβάσεις	6
III. Αποφάσεις.....	7
2. Έννοια νομιμότητας συλλογής πληροφοριών.....	8
I. Κανόνας	8
II. Εξαιρέσεις.....	9
A. Εξαιρέσεις ως προς τη συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων για δημοσιογραφικό σκοπό- άρθρο 7§2 εδ. ζ' ν. 2472/1997.....	9
αα) Εξαίρεση από την υποχρέωση για προηγούμενη ενημέρωση του υποκειμένου	11
ββ) Εξαίρεση από την υποχρέωση άντλησης των δεδομένων απευθείας από το υποκείμενο	12
γγ) Άδεια της Αρχής.....	13
B. Γενικός Κανονισμός (ΕΕ) 216/679... ..	13
III. Ειδικά το ζήτημα των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών.....	14
3. Δικαιοηθική - τελεολογική προσέγγιση	17
I. Δικαιολογία- Γιατί εξαιρέσεις μόνο υπέρ του δημοσιογράφου;.....	17
II. Η προσέγγιση του ΑΚ: Τα χρηστά ήθη.....	20
4. Τα τρία στάδια εξέλιξης	22
I. Ετεροπροσωπία.....	23
A. Τρίτος πληροφοριοδότης.....	23
αα) Απόφαση Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου και Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας	24

ββ) ΕΔΔΑ: Radio Twist κατά Σλοβακίας	27
γγ) ΑΠΔΠΧ.....	27
B. Υπαιτιότητα του Δημοσιογράφου- σχέση πρόσκτησης- Δημοσιογραφικό απόρρητο.....	32
αα) Σχέση δημοσιογράφου και πληροφοριοδότη- ζητήματα πρόσκτησης.....	33
ββ) Σχέση δημοσιογραφικού απορρήτου και νομιμότητα δημοσίευσης.....	35
II. Η αρχή της στάθμισης και η βαρύτητα της παραβίασης.....	38
A. ΕΔΔΑ	38
B. Ελληνική Νομολογία.....	41
III. Πλήρης αντιστροφή: Η νομιμότητα της δημοσίευσης καθιστά νόμιμη τη συλλογή;	45
A. Απόφαση Haldimann κατά Ελβετίας	45
αα) Πραγματικά περιστατικά	45
ββ) Εθνικά Δικαστήρια	46
γγ) ΕΔΔΑ	47
B. Σχολιασμός.....	48
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	55

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελεύθερη δημοσιογραφία αδιαμφισβήτητα αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση αλλά και συνέπεια της ελευθερίας της έκφρασης, η οποία είναι ο ακρογωνιαίος λίθος κάθε δημοκρατικής κοινωνίας. Παρόλο που μπορεί να φαίνεται αυτονόητο ότι η ελευθεροτυπία, όταν συνδέεται με την δημοσιοποίηση πληροφοριών σχετικά με θέματα «δημοσίου δικαιολογημένου ενδιαφέροντος» είναι αμέσως αλληλένδετη με την ελευθερία της έκφρασης και της ενημέρωσης, στην πραγματικότητα το ζήτημα εμφανίζει ιδιαίτερες δυσκολίες, ιδίως στις περιπτώσεις όπου εμπλέκονται παραπάνω από ένα αντιμαχόμενα θεμελιώδη δικαιώματα. Συγκεκριμένα, ελευθερία της έκφρασης δια του τύπου, παρότι εδραιωμένη και ριζωμένη βαθιά τόσο στην Ελλάδα, μέσω της πανηγυρικής –και «ανεπιφύλακτης» υπέρ της υπεροχής της ελευθεροτυπίας-¹ διατύπωσης του άρθρου 14 παρ. 1,2 του Συντάγματος και του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), καθώς και του άρθρου 19 παρ 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, δεν είναι απόλυτη, καθιστώντας το δικαίωμα στην ελευθεροτυπία συνεφαπτόμενο με και αλληλεξαρτώμενο από άλλα δικαιώματα, τα οποία επίσης κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα και στην ΕΣΔΑ, αλλά και σε επιμέρους νομοθετήματα.² Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την «σύγκρουση» του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα, κρίσιμη για την παρούσα μελέτη και στο βαθμό που αυτή ερευνά τη σχέση του πρώτου δικαιώματος με το δικαίωμα στα προσωπικά δεδομένα (Σ 9^Α) είναι η εκάστοτε στάθμιση η οποία προβλέπεται από τον νομοθέτη αλλά και το Σύνταγμα (25§1 Σ), όπως εφαρμόζεται από τον Δικαστή και/ή την αρμόδια Αρχή.

Η σχετική συζήτηση αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ένταση, όταν μελετούμε τα νομικά ζητήματα στο πλαίσιο ενός ειδικότερου είδους δημοσιογραφίας, πρωτοεμφανιζόμενου κατά τη δεκαετία του '80, γνωστό ως «Ερευνητική δημοσιογραφία», ή «διεισδυτική δημοσιογραφία».³ Κατά τον ορισμό, «διεισδυτική δημοσιογραφία είναι ο όρος με τον οποίο περιγράφονται περιπτώσεις κατά τις οποίες τα χρησιμοποιούμενα για την ανεύρεση πληροφοριών μέσα είναι παράνομα και αποσκοπούν στην παραβίαση των ορίων τα οποία κάθε άτομο- αλλά και νόμος- θέτει προκειμένου να προστατεύσει ορισμένες πτυχές της προσωπικότητάς του από το φως της δημοσιότητας». ⁴ Είναι αλήθεια ότι κατά τη διάρκεια των δεκαετιών που πέρασαν μέχρι και σήμερα, ο τύπος έχει διαμορφώσει και συνεισφέρει δραματικά στη ενημέρωση του κοινού

¹ Χριστοδούλου Κ., «Το Δίκαιο των Προσωπικών Δεδομένων», Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 74.

² Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, 2005, σελ. 25 επ.

³ Καράκωστας Ι., Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνωμ), ΔιΜΕΕ 1/2005, σελ. 25.

⁴ Καράκωστας Ι., ό.π. Βλ. αναλυτικά ο ίδιος, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, 2005, σ.σ. 172-173 και ο ίδιος, Προσωπικότητα και Τύπος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 3^η έκδοση, 2000, σελ. 134-136.

σχετικά με θέματα «δημοσίου ενδιαφέροντος», συμβάλλοντας στον δημόσιο διάλογο σχετικά με μείζονα θέματα της επικαιρότητας. Ωστόσο, η ολοένα και θριαμβευτικά αυξανόμενη προστασία του Τύπου, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, συνοδεύτηκε από ένα αναπόφευκτο «τίμημα»: από την υποχώρηση άλλων δικαιωμάτων, και κυρίως εκείνου στην ιδιωτική ζωή, μέχρι τον πλήρη εκτοπισμό επί μέρους νομοθετημάτων, ακόμα και ποινικών, στο βωμό της ελευθερίας της έκφρασης.

Η παρούσα μελέτη θα εστιάσει στο όριο και στον βαθμό στον οποίο μπορεί μια κατ' αρχήν παράνομη επέμβαση στην ιδιωτική σφαίρα τρίτου εν συνεχεία να νομιμοποιείται από τον σκοπό της, δηλαδή από την δημοσιοποίηση, προκειμένου να ενημερωθεί το ευρύτερο κοινό για ένα θέμα «δικαιολογημένου ενδιαφέροντος». Έτσι, το ζήτημα της παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας, το οποίο αναφέρεται κυρίως στο στάδιο της συλλογής των πληροφοριών, και η σχέση του με την δημοσίευση των πληροφοριών αυτών είναι ιδιαίτερα κεντρικό για την παρούσα μελέτη καθώς είναι και αυτό που εγκυμονεί τους μεγαλύτερους κινδύνους όσον αφορά την παραβίαση των προσωπικών δεδομένων, ιδίως στην σύγχρονη εποχή της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης και των «social media».

Συγκεκριμένα, ειδικότερο αντικείμενο της εργασίας αυτής θα αποτελέσει το ζήτημα της νομιμότητας της δημοσίευσης πληροφοριών που έχουν αντληθεί παρανόμως, και ακόμη παρά πέρα, κατά πόσο η παρανομία αυτή επηρεάζει και το νόμιμο της δημοσίευσης, ιδίως υπό το φως της εξέλιξης της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Αρχικά, θα εκτεθεί το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται το ζήτημα της δημοσιοποίησης πληροφοριών οι οποίες περιλαμβάνουν προσωπικά δεδομένα τρίτων. Αφού οριστεί η έννοια του νόμιμου της συλλογής (και επεξεργασίας) των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ειδικά στην περίπτωση κατά την οποία αυτή διενεργείται στο πλαίσιο της δημοσιογραφικής έρευνας, καθώς επίσης και οι εξαιρέσεις τις οποίες η τελευταία συνεπάγεται, θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι, κατ' αρχήν, παρανομία κατά το στάδιο της συλλογής δεν συνεπιφέρει, χωρίς άλλο, και την απαγόρευση της μετέπειτα δημοσίευσής τους.

Στη συνέχεια, αφού επιχειρηθεί μια δικαιιοητική προσέγγιση του ζητήματος, θα μελετήσουμε την σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, αλλά και την παράλληλη ανάπτυξη της θεωρίας και εθνικής νομολογίας, η οποία και αποκαλύπτει **τρία στάδια** διαμόρφωσης κριτηρίων και προϋποθέσεων βάσει των οποίων έχει προσεγγισθεί το ζήτημα της δημοσίευσης των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών. Η σχετική ανάλυση ξεκινά με αφορμή την απόφαση του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου και του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της

Γερμανίας στην υπόθεση Gunter Wallraff⁵, όπου και εκφράστηκε για πρώτη φορά απόκλιση από τον γενικότερο κανόνα της απαγόρευσης δημοσίευσης των πληροφοριών που έχουν κριθεί ως παράνομες λόγω του τρόπου συλλογής τους ή του περιεχομένου τους, καταλήγοντας στην σχετικά πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ Haldimann et. al. κατά Ελβετίας⁶ κατά την οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προχώρησε στην πλήρη αντιστροφή του κανόνα αυτού, κρίνοντας -μεταξύ άλλων- ότι η νομιμότητα της δημοσίευσης μπορεί να καθιστά νόμιμη και μόνη τη συλλογή, ανοίγοντας τον ασκό του Αιόλου για πιθανές μελλοντικές αποφάσεις οι οποίες μπορεί να είναι αμφίβολου σεβασμού στην ιδιωτικότητα, αλλά και ίσως, και στην ίδια την έννοια της νομιμότητας.

⁵ BGHZ 80, 1 BvR 272/81, BVerfGE 66, 116 επ. της 25.01.1984, (Bild/Wallraff- Der Aufmacher)

⁶ ΕΔΔΑ, απόφαση της 24.2.2015 στην υπόθεση Haldimann et.al κατά Ελβετίας (προσφυγή υπ' αρ. 21830/2009). Βλ. ΔιΜΕΕ 1/2015 (μετάφραση από την κ. Ε. Βελισσαροπούλου) σ.σ 69-79.

ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ

1. ΠΗΓΕΣ

Οι πηγές του δικαίου που ρυθμίζουν τις έννομες σχέσεις και τα δικαιώματα τα οποία εξετάζονται στην παρούσα εργασία μπορούν να κατηγοριοποιηθούν τόσο ανάλογα με το είδος της πηγής όσο και ανάλογα με το προστατευτικό τους πεδίο, αν πρόκειται δηλαδή για πηγές προστασίας ή επέμβασης στην ιδιωτική σφαίρα.⁷ Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, κρίνεται ως προτιμότερη η κατηγοριοποίηση με βάση το είδος και τη φύση της πηγής του δικαίου.

I. Νόμος

Η βασική πηγή ρυθμίσεων που αφορούν στο δίκαιο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι ο νόμος 2472/1997, ο οποίος και ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 1995/46. Το νομοθέτημα αυτό είναι ένα πλέγμα κανόνων, το οποίο, όπως έχει γίνει δεκτό από την Νομολογία του ΣτΕ, εφαρμόζεται στις περιπτώσεις επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων από τα ΜΜΕ.⁸ Ιδιαίτερα κρίσιμα είναι τα άρθρα 4 (χαρακτηριστικά δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), 5 (προϋποθέσεις επεξεργασίας) και 7 (επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων), και ιδίως §2 εδ. ζ για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων για δημοσιογραφικούς σκοπούς. Άλλες σημαντικές πηγές σχετικές με το δικαίωμα στα προσωπικά δεδομένα βρίσκονται σε διάφορα επί μέρους νομοθετήματα, είτε προστατευτικά του υποκειμένου (πχ δικονομικές απαγορεύσεις αποδείξεων ή επαγγελματικά και υπηρεσιακά απόρρητα), είτε επιτρέποντας/ επιβάλλοντας την επεξεργασία ορισμένων κατηγοριών δεδομένων,⁹ όπως είναι για παράδειγμα οι ρυθμίσεις σχετικά με το τραπεζικό απόρρητο, την υγεία, την ασφάλιση, την τέχνη και έρευνα, το δημόσιο συμφέρον, την εθνική ασφάλεια, αντεγκληματική πολιτική κ.α.¹⁰ Τέλος, κρίσιμα άρθρα που αποτελούν πηγή προστασίας έναντι της επέμβασης στην ιδιωτική σφαίρα είναι τα άρθρα 57- 59 ΑΚ αναφορικά με το δικαίωμα στην

⁷ Βλ. Χριστοδούλου Κ., ό.π, σελ. 8, ο οποίος κατηγοριοποιεί τις πηγές σχετικά με το δίκαιο των προσωπικών δεδομένων βάσει του αν εισάγουν ρυθμίσεις προστατευτικές ή επεμβατικές στην ιδιωτική σφαίρα.

⁸ Βλ. ΣτΕ, αποφ. 3545/2002 (ΝοΒ, τομ. 51, σελ 348). Ωστόσο, μετά την τροποποίηση του νόμου από τον ν. 3471/2006, προκειμένου οι πληροφορίες να θεωρηθούν δεδομένα ώστε να τύχη εφαρμογής ο νόμος, είναι απαραίτητη η ύπαρξη της προϋπόθεσης του αρχείου (αρ. 3§1) ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης. Έτσι και ΑΠ 1187/2009.

⁹ Χριστοδούλου Κ., ό.π.

¹⁰ Βλ, πχ ν.δ 1059/1971, ν. 1858 και 1868/1989 περί τραπεζικού απορρήτου.

προσωπικότητα -ως δικαίωμα- πλαίσιο¹¹,- και το οποίο αποτελεί και όριο στο δικαίωμα στην δημοσιογραφική έρευνα¹², όσο και τα άρθρα ΑΚ 919, 281, 288, 174, 178, 179, ΠΚ 241, 370α,β, 391.

Παράλληλα, πηγή δικαίου η οποία ρυθμίζει την σχέση ανάμεσα στην ελευθεροτυπία και την ιδιωτική ζωή είναι και ο «Κώδικας Δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών» (π.δ 77/2003, εκδοθείς κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 15 του άρθρου 3 του Ν 2328/1995), όπου εισάγει δύο σχετικές ρυθμίσεις, με το μεν άρθρο 8 παρ.1¹³ και 6 παρ. 3 να δίνει «απόλυτο προβάδισμα» στην ιδιωτική σφαίρα¹⁴ (*«...η ιδιωτική ζωή όλων συμπεριλαμβανομένων και των δημοσίων προσώπων και των προσώπων της επικαιρότητας, είναι σεβαστή και απαραβίαστη»*), αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα στο άρθρο 2§§1-3 την κοινωνική αποστολή του δημοσιογράφου και το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης (*«...ο δημοσιογράφος υπερασπίζεται την ελευθερία της έκφρασης και, στο πλαίσιο της δημοσιογραφικής δεοντολογίας, έχει το δικαίωμα, να μεταδίδει ανεμπόδιστα πληροφορίες και σχόλια για να εξασφαλίσει την ενημέρωση της κοινής γνώμης»*), εισάγοντας έτσι δυνατότητα κάμψης των κανόνων περί μη δημοσίευσης εκ μέρους του δημοσιογράφου πληροφοριών σχετικές με την ιδιωτική ζωή των προσώπων. Τέλος, νομικά μη δεσμευτικό αλλά σχετικό νομικό κείμενο αποτελεί και το άρθρο 2β' του Κώδικα Δεοντολογίας Δημοσιογράφων, όπου και προβλέπεται υποχρέωση των τελευταίων για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και προσωπικότητας του ατόμου.

II. Υπερνομοθετικές διατάξεις

Α) Σύνταγμα

Βασική πηγή δικαίου είναι, φυσικά, το Σύνταγμα. Συγκεκριμένα, κρίσιμες διατάξεις είναι εκείνες του άρθρου 14§1 (ελευθερία της σκέψεως και της διάδοσής της), Σ 14§2 (ελευθερία του

¹¹ Σύμφωνα με τον Καράκωστα, το δικαίωμα στην προσωπικότητα περιλαμβάνει διάφορα δικαιώματα τα οποία σχετίζονται με το άτομο, όπως το δικαίωμα στην τιμή, την ιδιωτική ζωή και σφαίρα απορρήτου, υγεία, ακόμα και στοιχεία εξατομικεύσεως του προσώπου, όπως είναι το δικαίωμα στην εικόνα και στην φωνή. Βλ. Καράκωστα Ι., Το δίκαιο των ΜΜΕ, 2005, σελ. 241 και Γεωργιάδη Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 146 επ.

¹² Καράκωστας Ι., «Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνωμ.)», ό.π., σ. 25.

¹³ Βλ. άρθρο 8 παρ 1 εδ 2 και 3 του Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών (πδ 77/2003) όπου ορίζει ότι «ιδίως δεν επιτρέπεται η μετάδοση πληροφοριών που υποκλάπηκαν με παράνομες παρακολουθήσεις τηλεφώνων, κρυφά μικρόφωνα ή κάμερες ή οποιοδήποτε άλλο συναφές μέσο».

¹⁴ Χριστοδούλου Κ., ό.π., σελ 74.

τύπου), Σ 15 1 (ελευθερία των ΜΜΕ) και 2, και Σ 5^Α§2 (δικαίωμα στην πληροφόρηση), καθώς συχνά συγκρούονται με το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (άρθρο 9 §1) και συγκεκριμένα με το δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης, όπως κατοχυρώνεται συνταγματικώς ως δικαίωμα στα προσωπικά δεδομένα (Σ 9^Α) και στο απόρρητο των επιστολών (Σ 19).¹⁵ Πέρα από τις διατάξεις αυτές, οι οποίες αποτελούν και τους βασικούς πυρήνες σύγκρουσης, άλλοι κανόνες που συνιστούν πηγές ρυθμίσεων κρίσιμες για την παρούσα μελέτη είναι οι διατάξεις Σ 2§1γ, 5§1, Σ 20 (κράτος δικαίου και αρχή της διαφάνειας στην κρατική παρακολούθηση), και ιδίως η Σ19§3 (απαγόρευση χρήσης παράνομων αποδεικτικών μέσων) όπως επίσης και η αρχή της αναλογικότητας, απολαμβάνουσα συνταγματικής περιωπής με την διάταξη Σ25§1 εδ δ', η οποία είναι και ένα από τα βασικά κριτήρια για την εκάστοτε στάθμιση των αντιμαχόμενων δικαιωμάτων που τίθενται υπό εξέταση¹⁶, τα οποία και δεν επιδέχονται *a priori* ιεράρχησης ως ισότιμης τυπικής και ουσιαστικής ισχύος.¹⁷

Β) Ευρωπαϊκή νομοθεσία- Διεθνείς συμβάσεις¹⁸

Σε υπερεθνικό επίπεδο, κρίσιμες είναι οι ρυθμίσεις τόσο της έννομης τάξης του Συμβουλίου της Ευρώπης, και συγκεκριμένα του άρθρου 8 (ελευθερία σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 10 (ελευθερία της έκφρασης) της ΕΣΔΑ, όσο και του άρθρου 19§2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, και του άρθρου 8 και 11 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ).

Τον Μάιο του 2016 τέθηκε σε ισχύ ο νέος Γενικός Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 της 26^{ης} Απριλίου 2016 (GDPR) για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών καταργώντας την οδηγία 95/46/ΕΚ. Ο κανονισμός αυτός στο άρθρο 85 του Κεφαλαίου ΙΧ

«Διατάξεις που αφορούν ειδικές περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων» επιτάσσει «τα κράτη μέλη να προβλέπουν, για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα η οποία διενεργείται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς ...εξαιρέσεις ή παρεκκλίσεις από τις διατάξεις σχετικά με τις γενικές αρχές που περιέχονται στο κεφάλαιο ΙΙ, με τα δικαιώματα του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα ...για να συμβιβασθεί το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με τους κανόνες που διέπουν την ελευθερία

¹⁵ Δαγτόγλου Π., «Ατομικά Δικαιώματα» τ. Α', Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005 σελ 617.

¹⁶ Ο.π.

¹⁷ Μάνεσης Α., «Συνταγματικά Δικαιώματα α': Ατομικές ελευθερίες», 4^η έκδοση, 1982 σελ. 64 επ.

¹⁸ Βάσει άρθρου 28§ 1 εδ. α' του Συντάγματος, οι διεθνείς συμβάσεις από τη στιγμή που κυρώνονται και τίθενται σε ισχύ αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου.

της έκφρασης». Έτσι, βάσει των κανόνων που επιτάσσουν τη σύμφωνη με το Ενωσιακό Δίκαιο ερμηνεία των νόμων, η ερμηνεία των ισχυόντων κανόνων δικαίου θα πρέπει να γίνεται υπό το φως των ρυθμίσεων του νέου Γενικού Κανονισμού, όπως αυτός θα αρχίσει να εφαρμόζεται από τον Μάιο του 2018. Για παράδειγμα, καθοδηγητική είναι η αιτιολογική σκέψη 153 του Κανονισμού όσον αφορά τη σημασία του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης σχετικά με τη δημοσιογραφία, όπου και αναφέρεται ότι «είναι απαραίτητο να ερμηνεύονται διασταλτικά οι έννοιες που σχετίζονται με την εν λόγω ελευθερία, όπως η δημοσιογραφία».¹⁹

III. Αποφάσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 19§1 εδ α' ν. 2472/1997, όπου προβλέπεται ότι η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) μπορεί να εκδίδει οδηγίες προς τον σκοπό ενιαίας εφαρμογής των ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι κανονιστικές αποφάσεις της Αρχής αποτελούν πηγές δικαίου της ιδιωτικής σφαίρας.²⁰ Έτσι, οι κανονιστικές αποφάσεις την Αρχής όχι μόνο αποτελούν πηγές δικαίου, αλλά και προσφέρονται λόγω της πλούσιας μέχρι σήμερα νομολογίας για ανάλυση σχετικά με το θέμα της δημοσιογραφικής έρευνας, σε συνδυασμό με την παράλληλη εξέλιξη της νομολογίας του ΕΔΔΑ.

Όσον αφορά την νομολογία του ΕΔΔΑ, περισσότερο ως πηγή έμπνευσης παρά ως πηγή δικαίου μπορεί να θεωρηθεί, η οποία όμως έχει αποτελέσει και σε έναν ορισμένο βαθμό «ερμηνευτικό δεδικασμένο» για τον εθνικό δικαστή.²¹ Σύμφωνα με άποψη της θεωρίας, ο Δικαστής που θα κληθεί να αποφανθεί σχετικά με υποθέσεις των οποίων τα νομικά ζητήματα έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο εκδίκασης του ΕΔΔΑ δεσμεύεται από τις ερμηνευτικές κατευθύνσεις του τελευταίου, όπως εξάλλου προκύπτει από το προοίμιο της Σύμβασης²², όπου και ρητώς αναφέρεται ότι σκοπός των μελών κρατών είναι «η διασφάλιση της συλλογικής εγγύησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του ατόμου», ο οποίος και δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αν το κάθε κράτος ήταν ελεύθερο να ερμηνεύει τη Σύμβαση χωρίς να λαμβάνει

¹⁹ Βλ. αιτιολογική σκέψη 135, Γενικός Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 της 26^{ης} Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

²⁰ Χριστοδούλου Κ., ό.π. σελ. 8.

²¹ Βλ. *Ηλιοπούλου – Στράγγα Τ.*, «Η εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», 1998, σελ. 36 επ.

²² Βλ. ΕΣΔΑ, προίμιο «Αποφασισμένοι όπως, ως Κυβερνήσεις Ευρωπαϊκών Κρατών εμπνεόμενοι υπό κοινών ιδεωδών και έχουσαι κοινή κληρονομία πολιτικών παραδόσεων και ιδεωδών σεβασμού της ελευθερίας και του επικρατέστερου του δικαίου, λάβωσι να πρώτα κατάλληλα μέτρα όπως διασφαλίσωσι την συλλογικήν εγγύησιν ωρισμένων, εκ των αναφερομένων εν τη Παγκοσμίω Δηλώσει, δικαιωμάτων».

υπόψη την προηγούμενη νομολογία του ΕΔΔΑ.²³ Σε κάθε περίπτωση, η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει συμβάλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση των κριτηρίων με βάσει τα οποία γίνεται η στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος στην ελευθεροτυπία και του δικαιώματος στην ιδιωτική σφαίρα, και η οποία θα αποτελέσει ξεχωριστό κομμάτι ανάλυσης της παρούσας εργασίας (βλ. κεφ 4).

2. ΕΝΝΟΙΑ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

I. Κανόνας

Κατ' αρχήν και σύμφωνα με την γραμματική ερμηνεία του νόμου²⁴, η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων απαγορεύεται (άρθρο 5§1 και 7§1). Ωστόσο, ο νόμος φαίνεται να απαριθμεί τους λόγους της κατ' εξαίρεσιν άρσης του άδικου χαρακτήρα της επεξεργασίας *περιοριστικώς και χωριστά*²⁵, ανάλογα με το αν τα δεδομένα εμπίπτουν στην κατηγορία των απλών (άρθρο 5) ή ευαίσθητων (άρθρο 7). Σε κάθε περίπτωση, τόσο αναφορικά με τα απλά όσο και με τα ευαίσθητα, στο άρθρο 4 παρ 1 εδάφιο α' του νόμου 2472/1997 καθιερώνεται η αρχή της νομιμότητας, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, προκειμένου να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει *«να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών»*.

Όσον αφορά τα απλά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, κατά το άρθρο 5 η νομιμότητα ή μη της συλλογής και επεξεργασίας των απλών προσωπικών δεδομένων κρίνεται, κατ' αρχήν, από την ύπαρξη ή όχι συγκατάθεσης του υποκειμένου.²⁶ Πράγματι, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος έχει συναινέσει ως προς τη συλλογή και την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, δεν υπάρχει παρανομία. Από την άλλη, συλλογή κατά τρόπο θεμιτή και νόμιμη δεν αποτελεί η άντληση πληροφοριών από την απόρρητη σφαίρα της προσωπικότητας ενός προσώπου, εφόσον αυτές υφαρπάχθηκαν από την «αποκλεισμένη από την ακούσια δημοσιότητα

²³ Ζολώτας Τ., «Η Δέσμευση του Εθνικού δικαστή από το νομολογιακό προηγούμενο και δεδικασμένο των αποφάσεων του ΕΔΔΑ», 2010, διαθέσιμο στον ιστότοπο <https://www.constitutionalism.gr/1600-i-desmeysi-toy-etnikoy-dikasti-apo-to-nomologiako/>, (τελευταία επίσκεψη 18/10/2017)

²⁴ Χριστοδούλου Κ, ο.π, σελ 43.

²⁵ Ο.π σελ. 44.

²⁶ Βλ. άρθρο 5 παρ 1 και 7 παρ 2 εδ. α ν. 2472/1997.

σφαίρα της προσωπικότητας».²⁷ Πράγματι, όπως υποστηρίζει και ο Καρακώστας, η συλλογή και μόνο αυτών των πληροφοριών είναι παράνομη χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη παρανομία ως προς τον τρόπο συλλογής τους, ή ακόμα τη χρήση των πληροφοριών αυτών, και η ενδεχόμενη δημοσιοποίησή τους δια του τύπου καθιστά ακόμη βαρύτερη την ήδη προκληθείσα προσβολή της προσωπικότητας.²⁸

Επιπλέον, ευλόγως έχει υποστηριχθεί ότι, a fortiori, ως νόμιμη θα πρέπει να θεωρηθεί και η συλλογή πληροφοριών εκείνων που έχουν συλλεχθεί χωρίς την συναίνεση του υποκειμένου, που όμως έχουν ήδη δημοσιευθεί νομίμως στο παρελθόν και είναι προσιτές στο ευρύτερο κοινό.²⁹ Έτσι, οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να έχουν καταστεί γνωστές στο παρελθόν σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στην κείμενη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων κατά το χρόνο της δημοσιοποίησης και θα δεν θα πρέπει να υπάρξει αμφισβήτηση σχετικά με την ένταση και την έκταση της πληροφόρησης κατά τον κρίσιμο χρόνο.³⁰ Η αναδημοσιοποίηση λοιπόν των πληροφοριών που κατά το χρόνο της αρχικής τους δημοσιοποίησης δεν είχαν αμφισβητηθεί ως προς τη νομιμότητά τους, καλύπτονται κατ' αρχήν με –μαχητό- τεκμήριο νομιμότητας, εκτός εάν αμφισβητηθούν εκ νέου μετά την αναδημοσίευση.

Ακόμη, ο εφαρμοστής του δικαίου μπορεί να προβαίνει σε in concreto σταθμίσεις ανάμεσα σε έννομα συμφέροντα που κατοχυρώνονται από άλλα νομοθετήματα, υπέρτερα, ακόμη και ίσα, δηλαδή κι αν η υπεροχή τους δεν παρίσταται ως «προφανής», όπως ορίζει το άρθρο 5§2.³¹ Υποστηρίζεται λοιπόν³² ότι στην πραγματικότητα, και κατά την ορθότερη ερμηνεία του νόμου, οι λόγοι άρσεως του κατ' αρχήν άδικου χαρακτήρα της συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κρίνονται όχι με βάσει την κατηγοριοποίηση των τελευταίων ως απλών ή ευαίσθητων, αλλά βάσει το κριτηρίου κατά πόσο αυτή στηρίζεται στην θέληση ή στο συμφέρον του υποκειμένου, είτε σε υπέρτερα συμφέροντα μετά από στάθμιση.

²⁷ Καρακώστας Ι., «Το Δίκαιο των ΜΜΕ», Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, σ. 216

²⁸ Ο.π.

²⁹ Βλ. Χριστοδούλου, ό.π, ο οποίος υποστηρίζει την άποψη αυτή με το επιχείρημα «από του μείζοντος εις το ελάχιστον». Ομοίως, βλ. και ΑΠΔΠΧ 155/2012

³⁰ Καρακώστας, ό.π, σ. 215.

³¹ Χριστοδούλου Κ, ο.π σελ 45.

³² Ο.π. σελ. 47.

II. Εξαιρέσεις

Ειδικά όσον αφορά τη συλλογή που πραγματοποιείται στο πλαίσιο της δημοσιογραφικής έρευνας, σύμφωνα με το νόμο, τη θεωρία και τη νομολογία, εισάγονται ορισμένες εξαιρέσεις σύμφωνα με τις οποίες η ελευθερία της πληροφόρησης περιλαμβάνει στο προστατευτικό της πεδίο και τη δημοσίευση πληροφοριών από μη προσιτές πηγές, με επιτρεπόμενη επέμβαση στην ιδιωτική σφαίρα τρίτων.³³

A. Εξαιρέσεις ως προς τη συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων για δημοσιογραφικό σκοπό- Νόμος 2472/1997 7§2 εδ. ζ'.

Ενώ το άρθρο 5 παρ 2 του Ν. 2472/1997 επιτρέπει την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου, όταν εξυπηρετείται προφανώς υπέρτερο συμφέρον, το άρθρο 7§2 εδ. ζ' του νόμου 2472/1997 καθιερώνει μια ειδική περίπτωση εξαίρεσης στις γενικές προϋποθέσεις νόμιμης επεξεργασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. Πρόκειται για την περίπτωση επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων που αφορούν την άσκηση κάποιου δημόσιου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων, και πραγματοποιείται αποκλειστικά για την άσκηση του *δημοσιογραφικού επαγγέλματος*. Έτσι, παρόλο που τόσο το ίδιο το άρθρο 7 όσο και το άρθρο 6 του Κώδικα Δεοντολογίας Ειδησεογραφικών εκπομπών (π.δ 77/2003)³⁴, φαίνονται να δίνουν προβάδισμα στην ιδιωτική σφαίρα³⁵, η θεσμική υπεροχή της ελευθεροτυπίας («θεσμικό προνόμιο του Τύπου») φαίνεται να κατοχυρώνεται τόσο από την «πανηγυρική» διατύπωση του άρθρου 14 Σ όσο και από το άρθρο 9 της Οδηγίας 95/46³⁶, όπως επίσης και το άρθρο 2§§1-3 του Κώδικα Δεοντολογίας.

Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Νέος Κανονισμός 2016/679, ο οποίος στο άρθρο 85 του Κεφαλαίου IX «Διατάξεις που αφορούν ειδικές περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων» επιτάσσει «τα κράτη μέλη να προβλέπουν, ...εξαιρέσεις ή παρεκκλίσεις **...για να συμβιβασθεί** το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με τους κανόνες που

³³ Τσεβάς Α., Αρχή της νομιμότητας της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και παράνομη δημοσιογραφική έρευνα, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Κείμενα Εισηγήσεων, Επετειακή Δημερίδα για τα 15 Χρόνια Λειτουργίας, Αθήνα 2014, σελ. 72.

³⁴ Βλ. π.δ 77/2003, «Κώδικας Δεοντολογίας Ειδησεογραφικών εκπομπών» άρθρο 6, όπου αναφέρεται ρητώς ότι «Η ιδιωτική ζωή όλων, συμπεριλαμβανομένων και των δημοσίων προσώπων και των προσώπων της επικαιρότητας, είναι σεβαστή και απαραβίαστη».

³⁵ Βλ. άρθρο 7 παρ 2 εδ ζ', «(…)εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής».

³⁶ Βλ. άρθρο 9 της Οδηγίας 95/46, η οποία επιτάσσει τα κράτη μέλη να προβλέπουν αποκλίσεις υπέρ της έρευνας για δημοσιογραφικούς σκοπούς, αλλά και άρθρο 80 του νέου Κανονισμού 2016/679.

διέπουν την ελευθερία της έκφρασης». Έτσι, όπως προαναφέρθηκε (υπό κεφ. Ι) προκειμένου να γίνει η εκάστοτε στάθμιση του δικαιώματος έκφρασης και πληροφόρησης και του δικαιώματος στην προστασία της ιδιωτικής ζωής, και τα δύο θεμελιώδη δικαιώματα κατά το Σύνταγμα, οφείλεται να ληφθεί υπόψη η έννοια της δημοσιογραφίας διασταλτικά (αιτιολογική σκέψη 135 του Κανονισμού). Εξάλλου, γίνεται δεκτό ότι η έννοια του τύπου θα πρέπει να νοείται ευρύτατα, λαμβανομένου υπόψη και τον «μεμονωμένο διαδίδοντα δημοσίως τις απόψεις του σύμφωνα με την Σ 14, και όχι μόνο τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας κατά το Σ 15».³⁷

Συγκεκριμένα, μπορούμε να μιλήσουμε για δύο ειδικότερα «προνόμια» του Τύπου, τα οποία εμφανίζονται ως εξαιρέσεις στις γενικές προϋποθέσεις νόμιμης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων:

αα) Εξαίρεση από την υποχρέωση για προηγούμενη ενημέρωση του υποκειμένου

Το άρθρο 5§2 περ. ε', καθιερώνει το νόμιμο της επεξεργασίας απλών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου στις περιπτώσεις όπου κρίνεται ότι η επεξεργασία αυτή είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη δικαιωμάτων προσώπου, μετά από *in concreto* στάθμιση του δικαιώματος στην ελευθεροτυπία και του δικαιώματος στα προσωπικά δεδομένα. Ειδικότερη της ρύθμισης αυτής είναι ο κανόνας του άρθρου 11 του νόμου 2472/1997, όπου εγκαθιδρύεται το δικαίωμα του υποκειμένου και καθήκον του υπεύθυνου επεξεργασίας αντίστοιχα για προηγούμενη ενημέρωση του υποκειμένου κατά το στάδιο της συλλογής των δεδομένων με τρόπο πρόσφορο και σαφή, ως δευτερεύων κανόνας ο οποίος απορρέει από την πρωτεύουσα αρχή της διαφάνειας της επεξεργασίας (καθήκοντα πληροφόρησης που επιβάλλονται στον υπεύθυνο επεξεργασίας).³⁸ Εξαίρεση στον κανόνα αυτό εισάγει η παράγραφος 5 του ίδιου άρθρου, όπου και ορίζεται ρητώς ότι τέτοια υποχρέωση δεν υπάρχει όταν η συλλογή γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά δημόσια πρόσωπα. Ευλόγως υποστηρίζεται ότι λόγω του εξαιρετικού χαρακτήρα της διατάξεως και του κανόνα που εισάγει ως πηγή επέμβασης στην ιδιωτική σφαίρα έναντι του δικαιώματος στην ελευθεροτυπία, ευλόγως υποστηρίζεται ότι η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται στενά.³⁹

Όσον αφορά την ενημέρωση προκειμένου να δοθεί η συγκατάθεση του υποκειμένου ως προϋπόθεση της κατ' αρχήν άρσης του άδικου χαρακτήρα της επεξεργασίας (άρθρο 21α), είναι φανερό ότι, *a fortiori*, η εξαίρεση από την προαναφερθείσα υποχρέωση του υπευθύνου

³⁷ Χριστοδούλου Κ., ό.π σελ. 74.

³⁸ Ο.π. σελ 91

³⁹ Ο.π.

επεξεργασίας επεκτείνεται και σε αυτήν αυτοδικαίως, όπως ακριβώς και με την προαναφερθείσα υποχρέωση ενημερώσεως «κατά το στάδιο συλλογής» των πληροφοριών.

ββ) Εξαίρεση από την υποχρέωση άντλησης των δεδομένων απ' ευθείας από το υποκείμενο

Ως δευτερεύων κανόνας προκειμένου για το νόμιμο της επεξεργασίας, ο οποίος απορρέει από τις πρωτεύουσες αρχές της νομιμότητας, διαφάνειας, μυστικότητας αλλά και αναλογικότητας (άρθρο 2ια, 4§1, 6, 10, 11, 12 νόμου 2472/1997, Σ. 25§4, ΑΚ 281, ΚΠολΔ 116) οι οποίες διαπνέουν το δίκαιο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, γίνεται δεκτό ότι η άντληση των δεδομένων θα πρέπει να γίνεται απευθείας από το υποκείμενο, και μόνο σε περίπτωση που αποτύχει η προσπάθεια αυτή, μπορεί ο υπεύθυνος επεξεργασίας να απευθυνθεί σε άλλες πηγές προκειμένου να αντλήσει τις πληροφορίες (κανόνας απευθείας άντλησης των δεδομένων από το υποκείμενο). Στην περίπτωση της συλλογής δεδομένων η οποία πραγματοποιείται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς, και κατ' εξαίρεση προς τον κανόνα αυτό, οι πληροφορίες μπορούν να συλλέγονται από άλλες πηγές χωρίς να καθίσταται η συλλογή και επεξεργασία παράνομη. Η εξαίρεση αυτή, αν και όχι ρητή στον νόμο, φαίνεται να προκύπτει με το επιχείρημα «εκ του μείζονος στο ελάχιστον», αφού στο άρθρο 11§5 όπως προαναφέρθηκε, αναφέρεται ρητά ότι προηγούμενη ενημέρωση του υποκειμένου κατά το στάδιο της συλλογής των πληροφοριών δεν απαιτείται. Έτσι, προκύπτει ότι δεν υπάρχει υποχρέωση του υπευθύνου να αντλεί τα δεδομένα κατευθείαν από το υποκείμενο, χωρίς όμως να απαιτείται και αντίστοιχη ενημέρωση.

γγ). Άδεια της Αρχής

Σε ό,τι αφορά την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο νόμος 2472/1997 προβλέπει ότι, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων και εφόσον αυτή πραγματοποιείται αποκλειστικά για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος η συλλογή και η επεξεργασία επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, *ύστερα από άδεια της Αρχής*⁴⁰. Ωστόσο, γίνεται δεκτό, ότι κατ' εξαίρεση ως προς το άρθρο αυτό για τη δημοσίευση προσωπικών δεδομένων δια του Τύπου «ούτε αρκεί, ούτε συγχωρείται προηγούμενη άδεια της Αρχής»⁴¹, αφού σύμφωνα με το άρθρο 14 Σ παρ 2 και ΕΣΔΑ 10 η λογοκρισία απαγορεύεται. Πράγματι, σύμφωνα με παγιωμένη νομολογία της ΑΠΔΠΧ⁴² «...Ειδικά για την τελευταία διάταξη του άρθρου αυτού η Αρχή δεν την εφαρμόζει, στο μέτρο που αυτή απαιτεί άδεια της Αρχής για την επεξεργασία δεδομένων δημοσίων προσώπων

⁴⁰ Βλ. άρθρο 7 παρ 2 εδ. ζ.

⁴¹ Χριστοδούλου Κ., ό.π σ. 76

⁴² Έτσι ενδεικτικά οι αποφάσεις ΑΠΔΠΧ 16/2015 σκ. 2., 140/2012 σκ.5, 26/2007 σκ.11, 17/2008 σκ.18,

κατά την άσκηση του δημοσιογραφικού λειτουργήματος. Και τούτο, διότι η από τη διάταξη αυτή απαιτούμενη άδεια της Αρχής συνιστά προληπτικό μέτρο της ελευθερίας του Τύπου και ως τέτοιο απαγορεύεται, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 14 παρ. 2 του Συντάγματος (βλ. σχετικά αποφάσεις της Αρχής 26/2007 ας. 11 και 17/2008 σκ. 8.) Κατά τα λοιπά όμως, η διάταξη του άρθρου 7 παρ 2 στοιχ ζ' εφαρμόζεται, δεδομένου ότι θέτει ουσιαστικά κριτήρια για την άσκηση του δημοσιογραφικού λειτουργήματος». Η μη εφαρμογή εκ μέρους της Αρχής της διάταξης αυτή αποτελεί και «έμπρακτη απόδειξη» ότι η τελευταία δεν υιοθετεί μαχητό τεκμήριο υπέρ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων έναντι άλλων συγκρουόμενων δικαιωμάτων⁴³, και ιδίως του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή.

Έτσι, υποστηρίζεται ότι οι διατάξεις 14 παρ 2 Σ και ΕΣΔΑ 10 θα μπορούσαν να αντιταχθούν και κατά της προληπτικής (ιδίως) προσωρινής δικαστικής προστασίας από παράνομη δημοσιοποίηση δεδομένων δια του τύπου. Ωστόσο, ως προς αυτό κρίνεται ότι η Σ 14 παρ 2 θα πρέπει να εφαρμόζεται συσταλτικά κυρίως βάσει 20 παρ 1 και ιστορικής ερμηνείας της 14 παρ

2. Σε κάθε περίπτωση, ερμηνεύοντας τη διάταξη σύμφωνα με τους κανόνες που υπαγορεύουν ερμηνεία σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ως υπέρτερο του εθνικού, η υποβολή της επεξεργασίας στον προληπτικό έλεγχο της Αρχής φαίνεται να βρίσκεται σε ένταση με τόσο με την Οδηγία 95/46, την ενσωμάτωση της οποίας επιδίωξε ο νόμος 2472/1997, όσο και με τον Νέο Γενικό Κανονισμό για την προστασία των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Σύμφωνα με την πρώτη, οι ουσιαστικοί λόγοι άρσης του άδικου χαρακτήρα της επεξεργασίας των (ευαίσθητων) δεδομένων αρκούν από μόνοι τους για να την νομιμοποιήσουν, ενώ η προηγούμενη άδεια της αρχής συγχωρείται μόνο αναφορικά με περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων σχετικών με ποινικής δίωξη ή καταδίκη.⁴⁴

Β. Γενικός Κανονισμός (ΕΕ) 216/679

Έτσι, η παραπάνω άποψη περί συσταλτικής ερμηνείας του εδαφίου ζ' περί της προηγούμενης άδειας της Αρχής φαίνεται να είναι ορθή υπό το φως του νέου Γενικού Κανονισμού για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, ο οποίος θα τεθεί σε εφαρμογή τον Μάιο του 2018. Συγκεκριμένα, ο νέος Κανονισμός καταργεί τις γνωστοποιήσεις και την άδεια της Αρχής και τις αντικαθιστά με προηγούμενη γνώμη της Αρχής (άρθρο 36 «προηγούμενη διαβούλευση»), όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας εκτιμά ότι η αντίκτυπος σχετικά με την προστασία των δεδομένων

⁴³ Φ. Παναγοπούλου- Κουτνατζή, «Η ελευθερία του τύπου και η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», ΔιΜΕΕ 1/2016, σελ. 43, αναδημοσίευση από το έργο «Προσωπικά Δεδομένα- Ανάλυση- Σχόλια- Εφαρμογή», επιμ. Κοτσαλή Α., 2016.

⁴⁴ Χριστοδούλου Κ., ό.π., σελ 48.

υποδεικνύει ότι η επεξεργασία θα προκαλούσε υψηλό κίνδυνο ελλείψει μέτρων μετριασμού του κινδύνου. Πάντως, και ανεξαρτήτως από την ερμηνεία της διατάξεως αυτής, όχι μόνο δεν γίνεται λόγος για προηγούμενη άδεια της αρχής ως προϋπόθεση για την νομιμότητα της επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων, αλλά από το όλο πνεύμα του Κανονισμού και την πολλαπλή αναφορά στη σημασία του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και της ανάγκης συμβιβασμού του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων με την τελευταία (αρ 85, 90, αιτιολογική σκέψη 135⁴⁵) μπορεί να συναχθεί ότι το εδάφιο το οποίο ορίζει σχετικά με προηγούμενη άδεια της αρχής ορθώς δεν εφαρμόζεται, και πάντως μετά την θέση σε εφαρμογή του Κανονισμού, τυχόν απαίτηση για προηγούμενη άδεια θα είναι αντίθετη σε αυτόν και, συνεπώς, άκυρη.

Συνοψίζοντας, η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, παρότι κατ' αρχήν παράνομη, είναι επιτρεπτή αν τηρούνται οι εξαιρέσεις που ορίζονται στον νόμο, όπως αυτές ερμηνεύονται κατά τις διατάξεις του Συντάγματος, τις αποφάσεις της Αρχής και υπό το φως του νέου Γενικού Κανονισμού, όπως προτάσσουν οι κανόνες περί ερμηνείας των νόμων (σύμφωνη με το Σύνταγμα και σύμφωνη με το Κοινοτικό Δίκαιο Ερμηνεία).

III. Ειδικά το ζήτημα των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών

Συναφές είναι το ζήτημα της νομιμότητας της δημοσίευσης παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών που αφορούν σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δημοσίων προσώπων, η οποία πραγματοποιείται αποκλειστικά για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Γενικά, το άρθρο 4 του νόμου 2472/1997 δεν εισάγει κάποια εξαίρεση αναφορικά με τη νομιμότητα της συλλογής των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο δημοσιογραφικής έρευνας αλλά αντιθέτως καθιερώνει ρητώς την αρχή της νομιμότητας σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο (όπως εξάλλου και το άρθρο 8 παρ 1 εδ 2 και 3 και Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών κτλ εκπομπών⁴⁶). Κατά συνέπεια, έχει υποστηριχθεί ότι μόνο στις περιπτώσεις που θα συνέτρεχε γενικός λόγος άρσεως του αδίκου κατά ΠΚ, όπως πχ η αποκάλυψη ενός πολύ σοβαρού εγκλήματος ή γεγονότος μεγάλης σημασίας

⁴⁵ Βλ. αιτιολογική σκέψη 135, όπου ορίζει ότι «Για να ληφθεί υπόψη η σημασία του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης σε κάθε δημοκρατική κοινωνία, είναι απαραίτητο να ερμηνεύονται διασταλτικά οι έννοιες που σχετίζονται με την εν λόγω ελευθερία, όπως η δημοσιογραφία».

⁴⁶ Βλ. άρθρο 8 παρ 1 εδ 2 και 3 του Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών (πδ 77/2003), *supra* note 32.

για το δημόσιο συμφέρον (ΠΚ 25 κατάσταση ανάγκης), οι πληροφορίες αυτές θα μπορούσαν να τύχουν επεξεργασίας και έτσι να δικαιολογηθεί η εισβολή στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου.⁴⁷

Πράγματι, κατά την ανάγνωση του γράμματος της διάταξης, η επεξεργασία δεδομένων που έχουν συλλεγεί κατά τρόπο αθέμιτο ή παράνομο (i.e με διείσδυση σε γενικά μη προσιτές πηγές πληροφοριών με παράκαμψη της αντίθετης βούλησης του κατόχου τους), είναι πάντοτε παράνομη, ανεξαρτήτως συνδρομής του κριτηρίου του ευλόγου ενδιαφέροντος του κοινού για ενημέρωση αν συντρέχει κάποιο από τις προϋποθέσεις της επιτρεπόμενης επεξεργασίας των άρθρων 5 και 7, ή ακόμα το αν η πληροφορία αυτές έχουν συλλεγεί από τον ίδιο το δημοσιογράφο ή τρίτο⁴⁸ (κριτήριο που, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, έχει χαρακτηριστεί ως κρίσιμο κατά τα διάφορα στάδια της θεωρίας και νομολογίας σχετικά με το νόμιμο ή μη της δημοσίευσης των παρανόμων κτηθεισών πληροφοριών). Μάλιστα με βάση τη διάταξη, τα δεδομένα τα οποία έχουν συλλεγεί κατά τρόπο παράνομο όχι μόνο απαγορεύεται να χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς της επεξεργασίας, αλλά και πρέπει να καταστραφούν με ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας, στον οποίον και είναι δυνατόν να επιβληθούν κυρώσεις,⁴⁹ με παράλληλη αρμοδιότητα της ΑΠΔΠΧ να επιβάλει τη διακοπή της συλλογής ή της επεξεργασίας και την καταστροφή των δεδομένων, εάν διαπιστώσει σχετική παράβαση.⁵⁰

Όσον αφορά το παράνομο της συλλογής, το άρθρο 4 παρ. 2 εισάγει έναν λευκό κανόνα δικαίου.⁵¹ Η κρίση για το αν το στάδιο της συλλογής των πληροφοριών εμπεριέχει παρανομία θα εξαρτηθεί από διάφορους παράγοντες, τόσο σχετικούς με τον τρόπο και τα μέσα της συλλογής, το περιεχόμενο της πληροφορίας αλλά και τις εκάστοτε ρυθμίσεις στα διάφορα νομοθετήματα και το Σύνταγμα για την προστασία των εννόμων αγαθών που βλάπτονται από τη συλλογή αυτή. Παραδείγματα τέτοιων κανόνων είναι το άρθρο 370^A ΠΚ παρ. 1-3 το οποίο προβλέπει, μεταξύ άλλων, το παράνομο της τηλεφωνικής υποκλοπής⁵², το άρθρο 19 παρ 1 του Συντάγματος το

⁴⁷ Καράκωστας Ι., «Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνωμ.)», ΔιΜΕΕ 1/2005, σ. 26

⁴⁸ Βλ. Τσεβά Α., Η εφαρμογή του νόμου για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τύπο και στην ραδιοτηλεόραση. ΚριτΕ 1998, σελ. 181 επ., 208, 209.

⁴⁹ Βλ. άρθρο 21 Ν. 2472/1997

⁵⁰ Βλ. άρθρο 4 παρ. 2 Ν 2472/1997, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 20 παρ. 2 Ν 3771/2006.

⁵¹ Τσεβας Α., «Η προβληματική της παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας υπό το φως της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Haldimann at.al. κατά Ελβετίας», ΔιΜΕΕ 4/2015, σελ. 551.

⁵² Βλ. άρθρο 370^A παρ. 1-3 ΠΚ, όπου ορίζεται ότι «όποιος αθέμιτα παγιδεύει ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο παρεμβαίνει σε συσκευή, σύνδεση ή δίκτυο παροχής υπηρεσιών τηλεφωνίας ή σε σύστημα υλικού ή λογισμικού, που χρησιμοποιείται για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών, με σκοπό ο ίδιος ή άλλος να πληροφορηθεί ή να αποτυπώσει σε υλικό φορέα το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης μεταξύ τρίτων ή τα στοιχεία της θέσης και κίνησης της εν λόγω επικοινωνίας, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται η πράξη του προηγούμενου εδαφίου και όταν ο δράστης αποτυπώσει σε υλικό φορέα το περιεχόμενο της τηλεφωνικής επικοινωνίας του με άλλον χωρίς τη ρητή συναίνεση του τελευταίου. 2. Όποιος αθέμιτα παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή αποτυπώνει σε υλικό φορέα προφορική συνομιλία μεταξύ τρίτων ή αποτυπώνει σε υλικό φορέα μη

οποίο καθιερώνει το απόρρητο των επιστολών, ανταπόκρισης και επικοινωνίας⁵³, όπως επίσης και το άρθρο 8 του Ν 3090/2002, το οποίο απαγορεύει την μετάδοση από την τηλεόραση ή τη κινηματογράφηση ή μαγνητοσκόπηση ή φωτογράφηση των προσώπων που οδηγούνται ενώπιον των δικαστικών ή εισαγγελικών ή αστυνομικών και λοιπών αρχών.⁵⁴ Έτσι λόγω χάρη, στην περίπτωση κατά την οποία οι πληροφορίες οι οποίες αποτελούν περιεχόμενο δημοσιεύματος πληρούν τις προϋποθέσεις των παρά πάνω άρθρων, οι πληροφορίες αυτές είναι αυτοδικαίως παράνομες βάσει της εφαρμογής των άρθρων αυτών, τα οποία και καθιερώνουν το παράνομο το οποίο θα ενεργοποιήσει εν συνεχεία τον κανόνα του άρθρου 4 παρ. 1 του Ν 2472/1997.

Σε κάθε περίπτωση και ανεξαρτήτως από το πως θα κριθεί το παράνομο της συλλογής, το ζήτημα που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αποτελεί το ερώτημα της παρούσας μελέτης είναι το κατά πόσο ο ήδη διαπιστωμένος και μη αμφισβητήσιμος παράνομος χαρακτήρας των πληροφοριών που έχουν συλλεχθεί συνεπιφέρουν και το παράνομο της δημοσίευσης των πληροφοριών αυτών.

Ενώ εκ πρώτης όψεως και από τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 1 εδ' α του νόμου φαίνεται ότι η νομιμότητα της συλλογής των πληροφοριών αποτελεί και μια εκ των προϋποθέσεων της νομιμότητας της δημοσιοποίησης ως απόρροια της αρχής της νομιμότητας, πληροφορίες οι οποίες έχουν συλλεχθεί κατά τρόπο παράνομο ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν κατά τρόπο νόμιμο, τηρουμένων ορισμένων προϋποθέσεων. Πράγματι, έχει γίνει δεκτό τόσο από τη νομολογία τόσο του ΕΔΔΑ όσο και της ΑΠΔΠΧ, όσο και από τη θεωρία⁵⁵, ότι τυχόν παρανομία στην κτήση πληροφοριών δεν επηρεάζει –αυτομάτως- την δημοσίευση. Έτσι, παράνομη δημοσιογραφική έρευνα δεν συνεπάγεται αναγκαία και σε παράνομη δημοσίευση, όπως εξ' άλλου και αντίστροφα, τυχόν πληροφορίες που συλλέχθηκαν νομίμως μπορούν να αποτελέσουν το περιεχόμενο μιας παράνομης δημοσίευσης.⁵⁶ Συγκεκριμένα, μπορούμε να διακρίνουμε δύο περιπτώσεις του σχήματος παράνομη συλλογή προσωπικών δεδομένων- δημοσίευση: α) πληροφορίες οι οποίες είναι παράνομες, είτε λόγω περιεχομένου (π.χ εικόνες

δημόσια πράξη άλλου, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται κι πράξη του προηγούμενου εδαφίου και όταν ο δράστης αποτυπώσει σε υλικό φορέα το περιεχόμενο της συνομιλίας του με άλλον χωρίς τη ρητή συναίνεση του τελευταίου. 3. Με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών τιμωρείται όποιος κάνει ρήση της πληροφορίας ή του υλικού φορέα επί του οποίου αυτή έχει αποτυπωθεί με τους τρόπους που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 αυτού του άρθρου».

⁵³ Βλ. άρθρο 19 παρ 1 Σ, όπου ορίζει ότι «Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλον τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων

⁵⁴ Βλ. άρθρο 8 Ν. 3090/2002, όπου επίσης δεν προβλέπεται κάποιος ειδικός λόγος άρσης του αδικού σε περίπτωση δημοσιογραφικής έρευνας και ύπαρξης «δικαιολογημένου ενδιαφέροντος».

⁵⁵ Βλ. πχ, *Καράκωστα Ι.*, Δίκαιο και ΜΜΕ, 2005, κεφάλαιο V, σ.σ 226-228

⁵⁶ Ο.π, σελ 226.

που απεικονίζουν την ερωτική ζωή ενός προσώπου) είτε λόγω του per se παράνομου τρόπου με τον οποίο συλλέχθηκαν (π.χ δημοσιοποίηση ιδιωτικών απόρρητων επιστολών⁵⁷) και οι οποίες αποτελούν αντικείμενο παράνομης δημοσίευσης και β) πληροφορίες οι οποίες είναι παράνομες αλλά αποτελούν αντικείμενο νόμιμου δημοσιεύματος. Το κατά πόσο και με ποια κριτήρια η παρανομία κατά το στάδιο της συλλογής θα επηρεάσει και τη δημοσίευση, θα ερευνηθεί αναλυτικά υπό Κεφάλαιο 4, ιδίως μέσα από την επισκόπηση της εξέλιξης νομολογίας του ΕΔΔΑ και την παράλληλη εφαρμογή της από τα ελληνικά Δικαστήρια.

3. ΔΙΚΑΙΟΘΕΙΚΗ- ΤΕΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

I. Δικαιολογία. Γιατί εξαιρέσεις μόνο υπέρ του δημοσιογράφου;

Ο Τύπος, κατ' αρχήν, δεν απολαμβάνει κανένα ειδικό προνόμιο βάσει του οποίου ο δημοσιογράφος μπορεί να διαπράττει παρανομίες, όπως είναι και η παραβίαση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής δημοσίων προσώπων, ειδικά αυτών που τυχαίνει να βρίσκονται στην επικαιρότητα μια δεδομένη χρονική περίοδο.⁵⁸ Συχνά όμως γίνεται λόγος για το «θεσμικό προνόμιο» του τύπου (Presse- Privilege)⁵⁹, αφού αναγνωρίζεται ρητά στους δημοσιογράφους και μόνο η δυνατότητα εισχώρησης στην σφαίρα απορρήτου προσώπων, χωρίς να υφίσταται άδικη πράξη- ή κατά ακριβολογία, η άδικη πράξη να αίρεται λόγω της ιδιότητας του προσώπου ως «δημοσίου» και του πραγματευόμενου θέματος ως «δικαιολογημένου ενδιαφέροντος». Έτσι ο τύπος, εξαιρετικά, και πληρουμένων ορισμένων προϋποθέσεων, όπως αυτές έχουν χαραχθεί τόσο από το νόμο όσο και από περαιτέρω διάπλαση της νομολογίας, μπορεί να παρεκκλίνει από την υποχρέωση σεβασμού και αποχής από κάθε πράξη επέμβασης στην ιδιωτική σφαίρα των προσώπων που δεν έχουν συναινέσει, εισβάλλοντας στη σφαίρα απορρήτου δημοσίων προσώπων, κατ' απόκλιση προς το άρθρο 10 του Σ.

⁵⁷ Βλ. τις αποφάσεις ΠΠρΑθ 65/2004 και ΕφΑθ 9099/2005, όπου το Εφετείο έκρινε ότι η χωρίς άδεια δημοσίευση σε περιοδικό ιδιωτικών απόρρητων επιστολών προσώπου θεωρουμένου από τη δημοσιογράφο ως πρόσωπο της επικαιρότητας αποτελεί αθέμιτη εισχώρηση της εναγόμενης στο απόρρητο των επιστολών της ενάγουσας και παραβίαση του άρθρου 19 Σ που προστατεύει το απόρρητο των επιστολών καθώς και κάθε άλλη μορφή ιδιωτικής επικοινωνίας, όπως και του άρθρου 8 ΕΣΔΑ που επίσης προστατεύει το απόρρητο και το δικαίωμα στην ελεύθερη επικοινωνία έναντι ιδιωτών. Βλ. *Αργυρόπουλο Γ.*, «ΜΜΕ και Προσωπικά Δεδομένα Δημοσίων Προσώπων», Όμιλος «Αριστόβουλος Μάνεσης», Μάρτιος 2016, διαθέσιμο στον ιστότοπο <https://www.constitutionalism.gr/argyropoulos-prosopika-dedomena/>, (τελευταία επίσκεψη 17/10/2017).

⁵⁸ *Καράκωστας Ι.*, Όρια και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνώμη), ό.π., σελ 25.

⁵⁹ Ό.π.

Κομβικής σημασίας στην αναγνώριση αυτών των ειδικών «προνομίων» των δημοσιογράφων και στην εκτεταμένη προστασία της ελευθερίας του Τύπου ως ειδικής πτυχής της ελευθερίας της έκφρασης είναι η νομολογία του ΕΔΔΑ. Το Δικαστήριο μέσα από τις πολυάριθμες σχετικές αποφάσεις του έχει υπογραμμίσει τη σημασία της ελευθεροτυπίας όπως αυτή αντανακλάται σε διάφορες πτυχές της κοινωνικής ζωής: α) την πληροφόρηση του κοινού, β) τη συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια και πολιτική σφαίρα, γ) την ενίσχυση του δημόσιου διαλόγου και της κριτικής και λογοδοσίας των δημοσίων αρχών που είναι θεμέλιο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας.⁶⁰ Έτσι, ο τύπος εύστοχα έχει χαρακτηριστεί ως «public watchdog», δηλαδή ως βασικός εγγυητής της ελευθερίας του δημοσίου διαλόγου.⁶¹

Πράγματι, φαίνεται ότι παρέχεται εκ μέρους των Δικαστηρίων μια «a priori προνομιακή μεταχείριση στην ελευθερία του λόγου στην περίπτωση που αυτός ο οποίος υφίσταται κριτική είναι δημόσιο πρόσωπο ή όταν τίθεται ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος...»⁶² Έτσι, το ΕΔΔΑ ειδικά ως προς τα δημόσια πρόσωπα, έχει επανειλημμένως τονίσει ότι αυτά, εξ' αιτίας ακριβώς της διακεκριμένης παρουσίας και του ρόλου τους στη δημόσια ζωή, οφείλουν να «ανέχονται» την δημοσιογραφική κριτική, ακόμη κι όταν αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη, ακόμα δηλαδή και στις περιπτώσεις που αυτή προβάλλει, σοκάρει ή ενοχλεί.⁶³

Ωστόσο, η ιδιαίτερη προστασία της ελευθερίας του τύπου δεν σημαίνει αυτόματα και την πλήρη ασυλία του τελευταίου από τις έννομες συνέπειες των παραβιάσεων άλλων δικαιωμάτων. Αντίθετα, επιβάλλει την ανάγκη μιας *in concreto* στάθμισης του ενός δικαιώματος έναντι του άλλου. Έτσι, το ΕΔΔΑ στις περιπτώσεις στάθμισης του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα και στην ελευθερία του τύπου λαμβάνει υπόψη τη συνδρομή τόσο του κριτηρίου των «**δημοσίων προσώπων**», όσο και του «**δικαιολογημένου ενδιαφέροντος**» του κοινού προς ενημέρωση. Το πρώτο αναφέρεται στα πρόσωπα εκείνα στα οποία είτε έχει ανατεθεί κάποια δημόσια εξουσία, όσο και εκείνα τα οποία κατέχουν μια ιδιαίτερη θέση στην κοινωνία με ισχύ και επιρροή στα κοινωνικά δρώμενα, και τα οποία οφείλουν να ανέχονται επεμβάσεις στην ιδιωτική τους σφαίρα

⁶⁰ *Ακριβοπούλου Χ.*, Η κριτική δημοσίων προσώπων ως εγγύηση της δημοκρατικής αποστολής του τύπου, ΔίΜΕΕ 4/2015, σ.σ. 559-560

⁶¹ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 27.3.1996 στην υποθεση Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου (προσφυγή υπ' αριθμόν 17488/90), βάση δεδομένων Δικαστηρίου (HUDOC), διαθέσιμο στον ιστοχώρο [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"goodwin\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\",\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-60596\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) §39.

⁶² *Βρεττού Χ.*, Η αιχμηρή κριτική ως συνταγματικό δικαίωμα, Αθήνα 2014, σελ. 17 (αναφερόμενη στη νομολογία του Supreme Court των ΗΠΑ).

⁶³ Βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ απόφαση της 24.2.1997 στην υπόθεση De Haes και Gisels κατά Βελγίου (προσφυγή υπ' αριθμόν 19983/92), βάση δεδομένων Δικαστηρίου (HUDOC), διαθέσιμο στον ιστοχώρο [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"De Haes\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\",\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-58015\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) §48.

λόγω της θέσεις τους αυτής.⁶⁴ Το δεύτερο, το οποίο απαντάται τόσο στην νομολογία της ΑΠΔΧ (πχ 34/2007, 140/2012), όπως επίσης και του ΕΔΔΑ (απόφαση Καρολίνας του Μονακό κατά Γερμανίας (2004), απόφαση Plon κατά Γαλλίας (2004), όπως επίσης και την πρόσφατη απόφαση Haldimann κ.α κατά Ελβετίας), αναφέρεται στο κριτήριο του εύλογου ενδιαφέροντος του κοινού προς πληροφόρηση το οποίο θα πρέπει να υπάρχει σχετικά με ένα θέμα «δημοσίου ενδιαφέροντος», και πάντως όχι βάσει του αριθμητικού- οντολογικού κριτηρίου του ενδιαφέροντος του κοινού για ένα γεγονός.⁶⁵

Η τελευταία αυτή παρατήρηση γίνεται όλο και πιο κεντρική στη σύγχρονη πραγματικότητα των «σκανδάλων» και των «μέσων κοινωνικής δικτύωσης», όπου οι αντιλήψεις περί αισθήματος δικαίου, διαφάνειας και οι φωνές περί «ηθικής ανόρθωσης» των εμπλεκόμενων κυμαίνονται και προσαρμόζονται ανά τους καιρούς.⁶⁶ Αφετηρία λοιπόν της αξιολογικής στάθμισης σχετικά με την δημοσιευόμενη πληροφορία θα πρέπει να είναι τόσο η αξία που της προσδίδεται όσον αφορά στην ενημέρωση και διαμόρφωση της κοινής γνώμης σχετικά με τα δημόσια ζητήματα, τα οποία αποτελούν και την τελολογία της ιδιαίτερης προστασίας της ελευθερίας του τύπου, όσο και η βαρύτητα της παραβίασης του θιγόμενου αγαθού. Ωστόσο, η στάθμιση αυτή δεν πρέπει να γίνει προσεγγιστικά, με την εφαρμογή ενός γενικού δικαιοηθικού αισθήματος, αλλά με το αμιγώς νομικό κριτήριο της αρχής της αναλογικότητας.⁶⁷ Ενδιαφέρον λοιπόν παρουσιάζει το ζήτημα του κατά πόσο το κατ' αρχήν παράνομο που θεμελιώνεται με την παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή μπορεί να αρθεί με μόνη την επίκληση μιας δημοσιογραφικής αξίας, ενός θέματος που «σκανδαλίζει» το κοινό⁶⁸, ή ακόμα και με τη γενικότερη έννοια της ελευθερίας της έκφρασης, όπως καθιερώνεται με το άρθρο 14 του Συντάγματος.

Στην πραγματικότητα, όσο κι αν η συζήτηση περί «θεσμικού προνομίου του τύπου» και των δημοσιογράφων έχει πολλά δικαιοηθικά /δεοντολογικά παρακλάδια, τα όρια της «διεισδυτικής» δημοσιογραφίας δεν βρίσκονται πουθενά αλλού, παρά στον νόμο. Ακόμα και το άρθρο 4 παρ 1. του Ν. 2472/1997, όπως αναλύθηκε παραπάνω, δεν εισάγει μια γενική έννοια, δικαιοηθικώς

⁶⁴ Βλ. ΕΔΔΑ στην υπόθεση Peck, όπου σημειώθηκε από το δικαστήριο ότι η ιδιωτικότητα των μη δημοσίων προσώπων προστατεύεται πολύ περισσότερο από εκείνη των δημοσίων.

⁶⁵ Χριστοδούλου Κ., ό.π, σελ. 75.

⁶⁶ Ήδη από το 2005 ο Κ. Ν. Αλιβιζάτος σε άρθρο του έχει εκφράσει την ανησυχία του σχετικά με την «κακώς νοούμενη διαφάνεια» και της «λαικίστικης επαγγελίας για ηθική επανόρθωση», καταλήγοντας ότι μοναδικό κριτήριο για τη στάθμιση μεταξύ ιδιωτικότητας και ελευθεροτυπίας πρέπει να είναι η «κραυγαλέα αντινομία ανάμεσα στο δημόσιο λόγο ενός προσώπου και στην ιδιωτική ζωή του» σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικότητας. Βλ. Αλιβιζάτο Ν., Ιδιωτικότητα και δημοσιοποίηση (γνώμ), ΔιΜΕΕ 1/2005, σελ. 15-23.

⁶⁷ Βλ. Καράκωστα Ι., Προσωπικότητα και Τύπος, ό.π. σελ 153.

⁶⁸ Ομοίως Χριστοδούλου Κ., ό.π σελ. 75, ο οποίος εύστοχα σημειώνει ότι για να υπερισχύσει το δικαίωμα στην πληροφόρηση έναντι του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, δεν είναι κρίσιμη η συνδρομή του οντολογικού –μαζικού κριτηρίου του ενδιαφέροντος του κοινού για ένα γεγονός, αλλά «του δεοντολογικού της δικαιοηθικής επιδοκιμασίας» για το συγκεκριμένο ζήτημα.

μετρήσιμη για το «θεμιτό» του τρόπου συλλογής, αλλά τουναντίον, εισάγει έναν λευκό κανόνα δικαίου, ο οποίος και συμπληρώνεται από όλο το σύστημα των κανόνων του ελληνικού δικαίου.

Έτσι, από τη μία φαίνεται δικαιολογημένη η «ειδική» μεταχείριση του Τύπου σχετικά με την επέμβαση του τελευταίου στην ιδιωτική σφαίρα των προσώπων και στην υποχώρηση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή έναντι εκείνου στην ελευθερία της έκφρασης, όταν ο διαδίδων την πληροφορία συγκαταλέγεται στην «προνομιακή» κατηγορία των δημοσιογράφων. Από την άλλη, καταλαβαίνει κανείς ότι θα πρέπει να βρεθεί ένας σταθερός δείκτης, ο οποίος θα μπορεί με ασφάλεια και συνέπεια να χαράζει τα όρια των αποκλίσεων που γίνονται δεκτές από τα Δικαστήρια και την Αρχή και που δεν θα επιτρέπει στον δημοσιογράφο την απλή επίκληση μιας γενικευμένης δικαιολόγησης αξιών προκειμένου για το νόμιμο μιας δημοσίευσης πληροφοριών με αμφισβητούμενη νομιμότητα, καθώς με αυτόν τον τρόπο, όπως πολύ εύστοχα έχει παρατηρηθεί, «θα αναγνωριστούν στους δημοσιογράφους ανακριτικές ευχέρειες που ακόμα και στους δικαστικούς λειτουργούς δεν παρέχονται».⁶⁹

Όπως όμως έχει δείξει η νομολογία μέχρι σήμερα, και όπως αναλύθηκε παραπάνω, η παραβίαση των κείμενων νόμων δεν αποτελεί το *per se* κριτήριο για το όριο της δημοσιογραφικής έρευνας και δημοσιοποίησης πληροφοριών τα οποία είναι προσωπικά δεδομένα και κατ' αρχήν επεξεργάζονται και πόσο μάλλον δημοσιεύονται παράνομα. Συγκεκριμένα, ο δείκτης αυτός μέχρι σήμερα, έχει λάβει τη μορφή κάποιων κριτηρίων, τα οποία θα άρουν/μετριάσουν την παρανομία και τα οποία έχουν καλλιεργηθεί από μια πορεία θεωρητικών απόψεων και αποφάσεων τόσο εθνικών Δικαστηρίων, και της ΑΠΔΠΧ, όσο και του ΕΔΔΑ, με την πλούσια έως σήμερα νομολογία του σχετικά με υποθέσεις που αφορούν τη σύγκρουση μεταξύ του δικαιώματος στην ελευθεροτυπία και στην ιδιωτική ζωή, και συγκεκριμένα όσον αφορά την παράνομη δημοσιογραφική έρευνα, όπως και θα εκτεθεί αναλυτικότερα παρακάτω.

II. Η προσέγγιση του ΑΚ: τα χρηστά ήθη

Σύμφωνα με τη θεωρία, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν υπάρχει αυτοπρόσωπη έρευνα εκ μέρους του δημοσιογράφου, η σύμβαση του τελευταίου με τρίτο πληροφοριοδότη, η οποία θα έχει ως αντικείμενο την παροχή πληροφοριών για τρίτα πρόσωπα (χωρίς την γνώση/ συγκατάθεσή τους) ενδέχεται να προσκρούει στα χρηστά ήθη (ΑΚ 178, 179), ανεξάρτητα αν το *per se* περιεχόμενο των πληροφοριών αυτών προσκρούει σε κάποιο κοινωνικο-ηθικό κανόνα του

⁶⁹ Καράκωστας Ι., Όρια και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνωμ), ό.π σελ. 29.

ισχύοντος δικαίου.⁷⁰ Μια τέτοια σύμβαση λοιπόν θα μπορούσε, κατά την άποψη αυτή, να προσβληθεί ως αντίθετη στα χρηστά ήθη. Σύμφωνα με τη νεότερη θεωρία του ελληνικού αστικού δικαίου, προκειμένου να προσδιορίσει κάποιος το περιεχόμενο των χρηστών ηθών, δεν αρκεί να καταφύγει στις γενικότερες ηθικές αντιλήψεις των κοινωνιών, αλλά στο ίδιο το θετικό δίκαιο, το οποίο και ενσωματώνει μέσω συγκεκριμένων κανονιστικών διατάξεων τις δικαιιοηθικές αρχές τις οποίες και ο νομοθέτης θέλησε να αποκρυσταλλώσει στις νομικές διατάξεις τις ισχύουσες έννομης τάξης.⁷¹

Προκειμένου για την περίπτωση των χρηστών ηθών σχετικά με σύμβαση δημοσιογράφου πληροφοριοδότη, υπάρχουν πολλές νομικές διατάξεις οι οποίες θα μπορούσε κανείς να αντλήσει τέτοιους κανόνες. Παραδείγματος χάριν, τέτοιες διατάξεις είναι απλά αστικά αλλά και ποινικά⁷² νομοθετικά κείμενα, όπως πχ ο νόμος 2472/1997, το διάταγμα 77/2003, όπου αναφέρεται ρητά στο δικαίωμα όλων των προσώπων στην ιδιωτική ζωή, η οποία είναι σεβαστή και απαραβίαστη, προβλέψεις σχετικά με το επαγγελματικό/ υπηρεσιακό απόρρητο,⁷³ όπως επίσης και οι διατάξεις του Συντάγματος, όπως πχ το άρθρο 9, 9^A και 19 περί του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα, στα προσωπικά δεδομένα και στο απόρρητο των επιστολών αντίστοιχα.

Έτσι, μια σύμβαση μεταξύ δημοσιογράφου και τρίτου πληροφοριοδότη ενδέχεται να κριθεί ως αντίθετη στα χρηστά ήθη κατ' ΑΚ 178 όταν εμπεριέχει στοιχεία τα οποία προσκρούουν σε κάποιες από τις (ενδεικτικές) διατάξεις που προαναφέρθηκαν, όπως πχ συμφωνία ανάμεσα στον δημοσιογράφο και στον τρίτο για μυστική παρακολούθηση και μαγνητοσκόπηση της ερωτικής ζωής ενός προσώπου. Τέλος, και κατά μία άποψη, ακυρότητα της σύμβασης μπορεί να επιφέρει και τυχόν σχέση του πληροφοριοδότη με το πρόσωπο στο οποίο αφορούν οι πληροφορίες, πχ εργασιακή σχέση, εφόσον στις περιπτώσεις αυτές θα υπάρχει παραβίαση της γενικότερης αρχής περί σχέσεως εμπιστοσύνης στις εργασιακές σχέσεις, η οποία προκύπτει από την διάταξη που καθιερώνει το επαγγελματικό απόρρητο (371 ΠΚ).⁷⁴

⁷⁰ Καράκωστας Ι., Δίκαιο και ΜΜΕ, 2005, σελ. 232

⁷¹ Βλ. Παπανικολάου Π., Καταπλεονεκτικές δικαιοπράξεις, 1984, σελ. 171 επ., ο οποίος σημειώνει ότι τα χρηστά ήθη αναζητούνται στις «εγγενείς στην έννομη τάξη δικαιιοηθικές αρχές». Ομοίως περί «αντικειμενικών κριτηρίων» με τα οποία θα αναζητηθεί το περιεχόμενο των χρηστών ηθών, βλ. Παπαντωνίου Ν., Γενικές Αρχές, σελ. 432 επ. Αντιθ. Βλ. Μπαλή Γ., Γενικά Αρχαί, 1961, σελ. 182.

⁷² Βλ. πχ άρθρο 370^A περί παραβίασης απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας και της προφορικής συνομιλίας.

⁷³ Βλ. άρθρο 371 ΠΚ περί παραβίασης επαγγελματικής εχεμύθειας.

⁷⁴ Καράκωστας, ό.π, σελ. 232. Βλ. επίσης την υπόθεση Wallraff BGHZ 80, 1 BvR 272/81, BVerfGE 66, 116 επ, όπως θα αναλυθεί παρακάτω υπό κεφάλαιο 3. Ωστόσο, κατ' άλλη άποψη, εφόσον η ΠΚ 371 καθιερώνει ιδιαίτερο έγκλημα, προκειμένου για την πλήρωση της αντικειμενικής του υπόστασης θα πρέπει ο τρίτος να έχει την ιδιότητα του προσώπου το οποίο αναφέρεται ρητώς στην διάταξη (πχ δικηγόρος, γιατρός, συμβολαιογράφος κ.ο.κ). Βλ. Φιλιππίδη Τ., Η παραβίαση της επαγγελματικής εχεμύθειας, ΠοινΧρ. Β', 1952, σελ 97 επ.

4. ΤΑ ΤΡΙΑ ΣΤΑΔΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

Το ζήτημα του κατά πόσο η παρανομία που διαπράχθηκε κατά το στάδιο της συλλογής των προσωπικών δεδομένων (είτε ως προς τον τρόπο συλλογής είτε ως προς το περιεχόμενο των πληροφοριών) επηρεάζει και την δημοσίευση των πληροφοριών αυτών έχει περάσει από διάφορα στάδια εξέλιξης, τα οποία και διαμορφώθηκαν τόσο από εθνική και Ευρωπαϊκή νομολογία των Δικαστηρίων, όσο και από τη συμβολή της θεωρίας. Κεντρικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή έχει η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο, μέσα από την εκτεταμένη και ιδιαίτερα προστατευτική για το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης νομολογία του, έχει αναδείξει την ιδιαίτερη σημασία της ελευθερίας του τύπου.

Ήδη από το 2000, το ΕΔΔΑ είχε ασχοληθεί με το ζήτημα της ελευθερίας της έκφρασης στον τύπο, με την γνωστή απόφαση της πριγκίπισσας Καρολίνας του Μονακό, (*Von Hannover vs Germany* 24/6/2004⁷⁵), όταν λίγα χρόνια μετά, όταν η Καρολίνα προσέφυγε εκ νέου στο ΕΔΔΑ για τη μη συμμόρφωση των γερμανικών αρχών με την προηγούμενη –υπέρ αυτής– απόφασή του, το Δικαστήριο προχώρησε με την απόφαση *Von Hannover vs Germany* (2)⁷⁶ στην στάθμιση του δικαιώματος ενημέρωσης των ΜΜΕ και του δικαιώματος ιδιωτικής ζωής της προσφεύγουσας, δίνοντας προβάδισμα στο πρώτο, μια απόφαση ορόσημο υπέρ της ελευθεροτυπίας.⁷⁷ Το ΕΔΔΑ, με αφορμή την απόφαση αυτή, προχώρησε στον σχηματισμό ορισμένων κριτηρίων για τη στάθμιση των δικαιωμάτων του άρθρου 10 και 8 της ΕΣΔΑ. Τα κριτήρια αυτά όπως τυποποιήθηκαν και με την απόφαση *Axel Springer κατά Γερμανίας* και εφαρμόζονται στις μεταγενέστερες αποφάσεις του ΕΔΔΑ⁷⁸ είναι τα εξής:

⁷⁵ ΕΔΔΑ απόφ. 24.6.2004 υπόθ. *Von Hannover κατά Γερμανίας*, ΔιΜΕΕ 3/2005, σελ 438 επ. (μεταφρασμένη από τον *Τσεβά Αθ.*)

⁷⁶ ΕΔΔΑ, απόφαση της 7/02/2012 στην υπόθεση *Von Hannover κατά Γερμανίας* no 2, (προσφυγές υπ' αριθμόν 40660/08 και 60641/08), βάση δεδομένων του Δικαστηρίου (HUDOC), διαθέσιμο στον ιστοχώρο <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109029>. Για αναλυτική αναφορά και σχολιασμό στα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης βλ. βλ. ΕΔΔΑ απόφ. 24.6.2004 υπόθ. *Von Hannover κατά Γερμανίας*, ΔιΜΕΕ 3/2005, σελ 438 επ. (μεταφρασμένη από τον *Τσεβά Αθ.*) στις παρ. 8 – 41 και *Αργυρόπουλος Γεώργιος*, 2016, «ΜΜΕ και προσωπικά δεδομένα δημοσίων προσώπων», διαθέσιμο στο <http://www.constitutionalism.gr/argyropoulos-prosopika-dedomena/>, τελευταία επίσκεψη 29/08/2017.

⁷⁷ «This decision is yet another proof of the commitment of the ECHR in the maintenance of the freedom of expression in Europe» βλ. Zsolt Bobis at *Case Watch: Balancing Privacy and Public Interest on the Slopes of St. Moritz*, 2012, διαθέσιμο στον ιστοχώρο <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/case-watch-balancing-privacy-and-public-interest-on-the-slopes-of-st-moritz>, τελευταία επίσκεψη 30/3/2017.

⁷⁸ βλ. κεφάλιο iv παρ. 89-95 της απόφασης *Axel Springer AG κατά Γερμανίας*, απόφαση 10.12.2012 (προσφυγή υπ' αριθμόν 39954/2008), *von Hannover κατά Γερμανίας* (σκ. 109-113, 121-123) και *Krone Verlag κλπ. κατά Αυστρίας* (σκ. 49-50, 56-59).

- 1) Ο βαθμός της συμβολής της δημοσίευσης στην προαγωγή δημοσίου διαλόγου, το οποίο θα πρέπει να ερευνάται ad hoc.
- 2) Την κοινωνική θέση του θιγόμενου και τη φήμη του και τον σκοπό της δημοσίευσης.
- 3) Προηγούμενη συμπεριφορά του προσώπου που θίγεται από τη δημοσίευση.
- 4) Τη μέθοδο της συλλογής και την αλήθεια των δημοσιευμένων πληροφοριών
- 5) Το περιεχόμενο και είδος της δημοσίευσης, όπως επίσης και το αν υπήρχε συναίνεση του προσώπου για την λήψη της πληροφορίας η οποία δημοσιεύτηκε, ή αν αντιθέτως η πληροφορία είχε αποκτηθεί «χωρίς τη γνώση του προσώπου, είτε είχε υφαρπαχθεί είτε με οποιοδήποτε άλλο αθέμιτο μέσο».
- 6) Η βαρύτητα της κύρωσης.

Και φυσικά, όλα τα ως άνω κριτήρια πάντα ελέγχονται υπό τη βάσανο της αρχής της αναλογικότητας, όπως αυτή εξετάζεται με τα τρία βήματα που ακολουθεί το Δικαστήριο κατά την στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος του άρθρου 8 και 10 ΕΣΔΑ, τονίζοντας ανελλιπώς σε κάθε απόφαση ότι ο περιορισμός από τα εθνικά δικαστήρια στην ελευθερίας της έκφρασης του δημοσιογράφου πρέπει να ήταν «μέτρο αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία».

Το ζήτημα της μεθόδου της συλλογής αλλά και του περιεχομένου των πληροφοριών των δημοσιευομένων πληροφοριών αποτελεί ξεχωριστό κριτήριο το οποίο λαμβάνει υπόψη το ΕΔΔΑ. Συγκεκριμένα, παρακάτω θα ερευνηθούν να κριτήρια με τα οποία αντιμετωπίζεται το ζήτημα των παρανόμως κτηθισών πληροφοριών οι οποίες μεταγενέστερα δημοσιεύτηκαν, από το ίδιο πρόσωπο το οποίο προέβη στην παράνομη συλλογή ή τρίτο, ιδίως υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ.

I. Η ΕΤΕΡΟΠΡΟΣΩΠΙΑ

A. ΤΡΙΤΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΟΔΟΤΗΣ

Από το 1996 έως το 2014 το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε σε πλήθος υποθέσεων με περιπτώσεις δημοσίευσης πληροφοριών οι οποίες είχαν αποκτηθεί παράνομα, ή αλλιώς, με αθέμιτα μέσα. Ωστόσο, σε όλες αυτές τις υποθέσεις, η παράνομη συλλογή των πληροφοριών είχε πραγματοποιηθεί όχι από τον δημοσιογράφο που έκανε χρήση και δημοσιοποίηση των πληροφοριών, αλλά από τρίτο πληροφοριοδότη.⁷⁹ Η συζήτηση σχετικά με τη νομιμότητα των

⁷⁹ Τσεβάς Αθ, ό.π σελ. 554.

πληροφοριών οι οποίες έχουν αποκτηθεί παράνομα από τρίτο πληροφοριοδότη και μετέπειτα δημοσιευθεί από τον δημοσιογράφο ξεκινά πολλά χρόνια πίσω, με αφορμή την απόφαση του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου και του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας στην υπόθεση Gunter Wallraff (ruling Lex Wallraff)⁸⁰-, όπου και το περιεχόμενο του υπό κρίση δημοσιεύματος είχαν αποτελέσει πληροφορίες οι οποίες είχαν αντληθεί από τον ίδιο τον δημοσιογράφο.⁸¹

αα) Απόφαση Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου και Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας

Η εν λόγω υπόθεση αφορά τον συγγραφέα και δημοσιογράφο Wallraff, ο οποίος προκειμένου να αποσπάσει και να δημοσιεύσει συγκεκριμένες πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας και τις συνθήκες εργασίας σε μια επιχείρηση, κατάφερε να προσληφθεί σε αυτήν ως υποτιθέμενος εργαζόμενος, αποκρύπτοντας τους πραγματικούς σκοπούς του και την ιδιότητά του. Στη συνέχεια, ακριβώς λόγω της θέσης του στην επιχείρηση και της συγκεκριμένης σχέσης εμπιστοσύνης που είχε αναπτύξει με τον εργοδότη εξασφάλισε τις πληροφορίες τις οποίες και δημοσίευσε.

Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης μετά από προσφυγή της εν λόγω εταιρίας κατά του συγκεκριμένου δημοσιογράφου, τόσο το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο όσο και το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας διέκριναν *δύο στάδια* σχετικά με τη επεξεργασία και δημοσίευση πληροφοριών: Το στάδιο της συλλογής και το στάδιο της δημοσιοποίησης, τα οποία, όπως κρίθηκε, θεωρήθηκαν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, με αποτέλεσμα να μην επηρεάζει το δεύτερο στάδιο (δηλαδή αυτό της δημοσιοποίησης) τυχόν παρανομία που διεπράχθη στο πρώτο στάδιο (κατά τη συλλογή), χωρίς όμως να ισχύει και το αντίστροφο – δηλαδή η συλλογή να νομιμοποιείται εκ μόνης της μεταγενέστερης άρσης του άδικου χαρακτήρα της δημοσιοποίησης.⁸² Συγκεκριμένα, το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, προκειμένου να θεμελιώσει την άποψή του, τόνισε ότι η παράνομη άντληση πληροφοριών δεν εμπίπτει στον προστατευτικό φλοιό της ελευθερίας του Τύπου, ενώ

⁸⁰ Alm K., & Rendtorff J. D., Whistleblowing as Employee's Freedom of Speech: Gunther Wallraff's authorship as an illustrative case, Icelandic E-Journal of Nordic and Mediterranean Studies, διαθέσιμο σε <https://nome.unak.is/wordpress/volume-11-no-3-2016/conference-proceeding-volume-11-no-3-2016/whistleblowing-employees-freedom-speech-gunther-wallraffs-authorship-illustrative-case/>, (τελευταία επίσκεψη 19/10/2017)

⁸¹ BGHZ 80, 25 επ., BVerfGE 66, 116 επ, σε *Καράκωστας Ι*, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, ό.π σ. 226

⁸² Τσεβάς Αθ, ό.π, σ.550 επ

αντίθετο ακριβώς ισχύει με την δημοσίευση των πληροφοριών αυτών που έχουν συλλεχθεί παρانونώς.⁸³

Συνεπώς, τα Γερμανικά Δικαστήρια παρόλο που δέχτηκαν ότι πράγματι οι συγκεκριμένες πληροφορίες είχαν συλλεγεί με αθέμιτα μέσα, κυρίως λόγω του ότι το περιεχόμενο της πληροφορίας ήταν προϊόν της σύμβασης εργασίας δύο προσώπων- μιας έννομης σχέσης στην οποία η εχεμύθεια και η εμπιστοσύνη διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο, και συνεπώς η δημοσιοποίηση στοιχείων που προκύπτουν από την συγκεκριμένη σχέση αντιβαίνει στα χρηστά ήθη⁸⁴ και συνεπώς κρίνεται παράνομη και πάντως, αθέμιτη-, εντούτοις η μερική δημοσιοποίησή τους ήταν νόμιμη λόγω του ευρύ κοινωνικού ενδιαφέροντος που υπήρχε για τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, το οποίο και αποτελεί λόγω άρσης του άδικου χαρακτήρα της δημοσίευσης.

Ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο έχει να αντιπαραβάλουμε τη νομολογία του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Guja κατά Μολδαβίας* (2008)⁸⁵, το οποίο έκρινε ότι «Το συμφέρον που μπορεί να έχει το κοινό σε συγκεκριμένες πληροφορίες μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι τόσο ισχυρό, ώστε να υπερβεί ακόμα και ένα νομοθετικά κατοχυρωμένο καθήκον εμπιστευτικότητας».⁸⁶ Και αυτό ιδιαίτερα σε περιπτώσεις διαφθοράς, εξαπάτησης ή παράνομων δραστηριοτήτων πολιτικών ή δημοσίων αρχών, όπου τα επίπεδα προστασίας που παρέχει το ΕΔΔΑ είναι ιδιαίτερα ψηλά, δίνοντας προβάδισμα στην ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων. Έτσι, σύμφωνα με αυτή την άποψη του ΕΔΔΑ, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου ένα καθήκον εμπιστευτικότητας έχει παραβιασθεί- και συνεπώς η συλλογή και δημοσιοποίηση των σχετικών πληροφοριών που έχουν αντληθεί από τη σχέση αυτή είναι κατ' αρχήν παράνομη-, η αποκάλυψη και δημοσίευση εντάσσεται και καλύπτεται από το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, με κριτήριο το κατά πόσο «ισχυρό» είναι το ενδιαφέρον αυτό, εξασφαλιζόμενης ακόμη παραπέρα της προστασίας των δημοσιογραφικών πηγών, η οποία μάλιστα κατά το ΕΔΔΑ συνιστά και μια από τις βασικές προϋποθέσεις της ελευθεροτυπίας.⁸⁷

Μελετώντας το ζήτημα από τη σκοπιά της θεωρίας, ο Ι. Καρακώστας, υιοθετώντας μεν τη διάκριση του Γερμανικού Δικαστηρίου σχετικά με το στάδιο συλλογής και το στάδιο

⁸³ Καρακώστας Ι., ό.π, σελ. 227.

⁸⁴ Καρακώστας Ι, ό.π, σ. 232

⁸⁵ Βλ. ΕΔΔΑ, υπόθεση *Guja κατά Μολδαβίας*, (προσφυγή υπ' αριθμόν 14277/04), διαθέσιμη στον ιστοχώρο

⁸⁶ Βλ. ό.π, παρ. 76, 85-88.

⁸⁷ Βλ. Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π.

δημοσίευσης, άσκησε κριτική⁸⁸ στο συμπέρασμα του Δικαστηρίου σχετικά με την άνευ άλλου τινός νομιμότητα της δημοσιοποίησης των κατά τα άλλα παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, και δέχτηκε εν τέλει ότι η δημοσίευση δια του τύπου των πληροφοριών οι οποίες έχουν αποκτηθεί με παράνομα μέσα εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της ελευθεροτυπίας **μόνον όταν η παρανομία διαπράχθηκε από τρίτον πληροφοριοδότη και όχι από τον ίδιο τον δημοσιογράφο, ή ακόμα και με συμμετοχή του**⁸⁹ (*Κριτήριο ετεροπροσωπίας*). Συγκεκριμένα, σημειώνει ότι η παρανομία που διαπράττεται από τον ίδιο τον δημοσιογράφο στο στάδιο της συλλογής των πληροφοριών (ανεξαρτήτως λόγου)⁹⁰ καταστεί αυτόματα και *per se* παράνομη και την δημοσίευσή τους, καθώς θα ήταν νομικώς απορριπτέα η απόλαυση των καρπών πράγματος που έχει αποκτηθεί παράνομα⁹¹, όπως επίσης και δικαιοηθικώς αμφισβητήσιμο. Εξ' άλλου, όπως καταλήγει, ο δημοσιογράφος δεν εμποδίζεται σε καμία περίπτωση να κάνει χρήση των πληροφοριών που έχει αποκτήσει μέσω τρίτης πηγής, εφόσον καλύπτεται από το δημοσιογραφικό απόρρητο, ανεξαρτήτως παρανομίας κατά την απόκτησή τους από τον πληροφοριοδότη. Έτσι, σύμφωνα με την άποψη αυτή, σε περίπτωση και μόνο που ο δημοσιογράφος δεν συμμετείχε στην παράνομη συλλογή, τότε θα μπορούμε να περάσουμε στο στάδιο της στάθμισης *ad hoc* των συγκρουόμενων συμφερόντων βάσει της αρχής της αναλογικότητας.

Παρόλο που η παραπάνω άποψη φαίνεται συνεπής με την αρχή της νομιμότητας που διαπνέει το σύστημα του ν. 2447/1997, αλλά και το σύστημα του ΑΚ (αρχή της καλής πίστης, χρηστά ήθη), όπως επίσης πειστική υπό δικαιοηθικής απόψεως, η επίκληση του ΑΚ 1096 προκειμένου για την θεμελίωσή της, δεν φαίνεται επαρκής ή/και απολύτως πειστική. Και αυτό γιατί, κατά την ευρεία ερμηνεία του «καρπώνομαι», προκειμένου να συναχθεί ότι ο δημοσιογράφος πράγματι καρπώνεται τα «ωφελήματα», δηλαδή τις παρανόμως κτηθείσες πληροφορίες όπως

⁸⁸ Η κριτική αυτή είχε ήδη εκκινήσει από μερίδα της Γερμανικής θεωρίας, η οποία δεν βρήκε πειστική την επιχειρηματολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου, εντοπίζοντας ασυνέπεια στο σκεπτικό του διότι, ενώ το Δικαστήριο δεν δέχεται τριτενέργεια της συνταγματικής ελευθερίας του τύπου στη συγκεκριμένη δημοσιογραφική έρευνα την οποία και θεωρεί παράνομη αυτή κάθε αυτή, δέχεται αντίθετα ότι η δημοσίευση που στηρίζεται στην παράνομη αυτή έρευνα ότι είναι νόμιμη και επηρεάζεται από την συνταγματική διάταξη περί ελευθερίας έκφρασης του τύπου, η οποία τριτενεργεί με αποτέλεσμα την επιλεκτική τριτενέργεια του συνταγματικού δικαιώματος εκ μέρους του Δικαστηρίου. (Για εκτενέστερη ανάλυση και κριτική πάνω στις ως άνω αποφάσεις του Δικαστηρίου βλ. *Καράκωστας Ι, ό.π.*, σ.σ. 226-228).

⁸⁹ *Καράκωστας Ι.*, «Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης Προσωπικών Δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γυνωμ)», ό.π, σελ 26,

⁹⁰ Βλ. ωστόσο ΠλημΑθ 1016/2001, ΠοινΧρ 2001, 557, όπου «..η δε κατοχή και δημοσιοποίηση δια του Τύπου του εγγράφου σε απόδοση του από την κατηγορουμένη δεν ήταν παράνομη, ως αποβλέπουσα αποκλειστικά στην εκτέλεση του καθήκοντος και την ενάσκηση του αντίστοιχου δικαιώματος της –ως εκ της ιδιότητός της ως δημοσιογράφου- για παροχή περαιτέρω ενημέρωσης στην κοινή γνώμη, η οποία ήδη πλείστες φορές είχε γίνει δέκτης δημοσιευμάτων ομοίου περιεχομένου».

⁹¹ *Καράκωστας Ι*, Προσωπικότητα και Τύπος, ό.π., σελ 80, ο οποίος θεμελιώνει την παραπάνω πρόταση και στο άρθρο 1096 ΑΚ «όποιος νέμεται παράνομα πράγμα δεν δικαιούται να καρπωθεί από τα ωφελήματά του».

πραγματοποιήσει τον σκοπό του, δηλαδή την δημοσιοποίησή τους στον τύπο, θα πρέπει να αποβλέπει και την αντίστοιχη χρηματική απόλαυση της ανταμοιβής για την δημοσιογραφική του έρευνα και συμβολή. Ερμηνεύοντας στενά και τελολογικά την διάταξη του ΑΚ, προκειμένου κάποιος να «καρπωθεί από τα ωφέληματα» μιας δημοσίευσης, πρέπει ο σκοπός της τελευταίας να είναι η αποκόμιση κάποιου περιουσιακού οφέλους- κέρδους από την δημοσιοποίηση αυτή. Ωστόσο, στην περίπτωση ενός δημοσιεύματος, όταν αυτό κρίνεται από το δικαστήριο ως αναγκαίο για την εξασφάλιση του ενεργητικού δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος καθώς και στο πλαίσιο καλλιτεχνικής έκφρασης, μπορεί να συναχθεί ότι σκοπός δεν είναι η αποκόμιση κάποιου περιουσιακού οφέλους εκ μέρους του δημοσιογράφου, αλλά η απόλαυση του συνταγματικώς και αναγνωρίσιμου από τα Δικαστήρια δικαιώματος στην πληροφόρηση (Σ 14), πληρουμένων φυσικά και των λοιπών κριτηρίων για το νόμιμο της δημοσίευσης, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί από τη νομολογία της ΑΠΔΠΧ.⁹² Συνεπώς, υπό το σκεπτικό αυτό, δύσκολα μπορεί να γίνει λόγος για την εφαρμογή του άρθρου 1096 ΑΚ, στο βαθμό που αυτό αναφέρεται στην «κάρπωση» ωφελημάτων από πράγματα που νέμεται παράνομα στις περιπτώσεις δημοσιοποίησης παρανόμως κτηθέντων πληροφοριών, όταν η δημοσιοποίηση αυτή πληρεί τα κριτήρια δίκαιης στάθμισης του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και στην ελευθερία της έκφρασης, όπως έχουν διαμορφωθεί και εφαρμόζονται από το ΕΔΔΑ, την ΑΠΔΠΧ και το ΣτΕ, ανεξαρτήτως από το αν ο δημοσιογράφος θα εισπράξει περιουσιακό όφελος από τη δημοσιοποίηση αυτή.

ββ) ΕΔΔΑ

Radio Twist κατά Σλοβακίας⁹³.

Όσον αφορά τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το τελευταίο επίσης ακολουθεί τη διάκριση μεταξύ σταδίου συλλογής και σταδίου δημοσίευσης, πηγαίνοντας μάλιστα ένα βήμα ακόμα πιο πέρα, αναγνωρίζοντας ρητώς τη νομιμότητα της δημοσίευσης των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών από τρίτο πληροφοριοδότη, αδιακρίτως αν ο δημοσιογράφος **γνώριζε ή μπορούσε**

⁹² Βλ. πχ ΑΠΔΠΧ 15/2016, για τα ουσιαστικά κριτήρια τα οποία τίθενται από τη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 2 στοιχείο ζ' του Ν 2472/1997 για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος: «1) η επεξεργασία να αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων, 2) η επεξεργασία να πραγματοποιείται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και 3) η επεξεργασία να είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος καθώς και στο πλαίσιο καλλιτεχνικής έκφρασης και εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής».

⁹³ ΕΔΔΑ, απόφαση της 19.12.2006 στην υπόθεση Radio Twist κατά Σλοβακίας (προσφυγή υπ' αρ. 62202/00, βάσει δεδομένων Δικαστηρίου (HUDOC) διαθέσιμο στον ιστοχώρο [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-78603"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)), τελευταία επίσκεψη 3.11.2017.

να διακρίνει την παρανομία του τρίτου. Μεταξύ πολλών, μια από τις πιο γνωστές αποφάσεις όπου το ΕΔΔΑ έκρινε σχετικά με περίπτωση δημοσίευσης πληροφοριών από δημοσιογράφο που είχαν αποκτηθεί παράνομα όχι από τον ίδιο αλλά από *τρίτο πληροφοριοδότη* ήταν η απόφαση **Radio Twist κατά Σλοβακίας**.⁹⁴

A. Τα πραγματικά περιστατικά

Ο προσφεύγων ραδιοφωνικός σταθμός (RADIO TWIST), με έδρα τη Μπρατισλάβα της Σλοβακίας, στις 12 Ιουνίου 1996 μετέδωσε απόσπασμα τηλεφωνικής συνομιλίας μεταξύ δύο στελεχών της τότε κυβέρνησης, του τότε Αναπληρωτή Πρωθυπουργού και Υπουργού Οικονομικών της χώρας (κ. Κ.) και του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης (κ. D.). Η συνομιλία αυτή είχε υποκλαπεί από **τρίτο, άγνωστο πληροφοριοδότη** ο οποίος και την είχε αφήσει ανώνυμα στο γραμματοκιβώτιο του σταθμού. Το θέμα της αφορούσε τη διοίκηση μεγάλης ασφαλιστικής εταιρίας, εμπλεκόμενων και κρατικών συμφερόντων. Στην υποκλαπείσα συνομιλία φαίνεται να αποκαλύπτεται από τους δύο συνομιλητές ο τρόπος με τον οποίο είχαν λάβει χώρα ορισμένα γεγονότα που αφορούσαν την μία εκ των δύο καταλήψεων των εγκαταστάσεων της εταιρίας από στελέχη του κόμματος στο οποίο και ανήκαν τα δύο αυτά πρόσωπα, με εμπλοκή μάλιστα και του τότε Αρχηγού της Αστυνομίας, μέλος του κόμματός τους, ο οποίος και χαρακτηρίστηκε «πρόσωπο απόλυτης επικαιρότητας» από το Δικαστήριο. Στη συνέχεια της συζήτησης, οι εν λόγω συνομιλητές συζητάν τον τρόπο με τον οποίο θα ευνοούσαν την επικράτηση στη διοίκηση επί διαπλεκόμενων κομματικών αυτών στελεχών.⁹⁵

Εν συνεχεία, ο τηλεοπτικός σταθμός ενήχθη ενώπιον των Δικαστηρίων της Σλοβακίας από τον Γενικό Γραμματέα, ενός δηλαδή εκ των δύο συνομιλητών στην υποκλαπείσα συνομιλία, ο οποίος και παραπονέθηκε ότι η εν λόγω συνομιλία είχε μεταδοθεί παρανόμως από τον σταθμό λόγω του ότι δεν είχε δώσει την συναίνεσή του, ζητώντας, μεταξύ άλλων, αποζημίωση για ηθική βλάβη λόγω προσβολής της προσωπικότητάς του.

B. Τα εθνικά Δικαστήρια

⁹⁴ Για ανάλυση της υπόθεσης βλ. *Τσεβά Α.*, «Προσωπικά δεδομένα και μέσα ενημέρωσης», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2010, σελ. 156-173.

⁹⁵ Για αναλυτική περιγραφή των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης, βλ. ΔιΜΕΕ 1/2007, ΕΔΔΑ αποφ.19.12.2006 υπόθ. 62202/2000 Radio Twist A.S κατά Σλοβακίας

Αρχικά, το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο καταδίκασε τον ραδιοφωνικό σταθμό και επιδίκασε αποζημίωση για την ηθική βλάβη που είχε προξενήσει στον πολιτικό. Περαιτέρω, διέταξε τον ραδιοφωνικό σταθμό να απολογηθεί στον ενάγοντα και στη συνέχεια να δημοσιεύσει την απολογία του αυτή. Σε δεύτερο βαθμό, το Εφετείο επικύρωσε την απόφαση του Πρωτοδικείου με την αιτιολογία ότι η μετάδοση της συγκεκριμένης –παρانونώς κτηθείσας- συνομιλίας δεν δικαιολογείται από το σκοπό και καθήκον ενημέρωσης της κοινής γνώμης, και ότι πάντως δεν ήταν απαραίτητη η μετάδοση αυτούσιας της συνομιλίας προκειμένου να ενημερωθεί το κοινό για τα εν λόγω γεγονότα.⁹⁶

Γ. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Στη συνέχεια, ο ραδιοφωνικός σταθμός προσέφυγε στο ΕΔΔΑ παραπονούμενος ότι είχε παραβιαστεί το δικαίωμά του στην ελευθερία έκφρασης και συγκεκριμένα στην ελευθερία μετάδοσης πληροφοριών, όπως αυτή καλύπτεται από το άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Το ΕΔΔΑ, αφού ξεκίνησε παραθέτοντας την παγιωμένη πλέον φρασεολογία του σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης⁹⁷ και τα ΜΜΕ, κατέληξε στο ότι πράγματι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ στο πρόσωπο του αιτούντος ραδιοφωνικού σταθμού, εφαρμόζοντας τα κριτήρια στάθμισης⁹⁸ σχετικά με υποθέσεις παραβίασης του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ σε περιπτώσεις δημοσίευσης πληροφοριών από δημοσιογράφους οι οποίες αφορούν δημόσια πρόσωπα.

Ειδικότερα, το κρίσιμότερο κριτήριο σχετικά με το ερευνώμενο εδώ ζήτημα της τύχης των παρانونώς κτηθεισών πληροφοριών το οποίο χρησιμοποιήθηκε από το Δικαστήριο αφορούσε την ετεροπροσωπία του δημοσιογράφου και του πληροφοριοδότη, το οποίο και λήφθηκε υπόψιν ως *αυτοτελές κριτήριο*.⁹⁹ Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο κατά την υπαγωγή των γενικών αρχών που είχε αναπτύξει από προηγούμενες αποφάσεις του στα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης τόνισε ότι από πουθενά δεν προέκυπτε ότι η προσφεύγουσα εταιρία ή οι δημοσιογράφοι/προσστηθέντες είχαν υπαιτιότητα για την εν λόγω απόκτηση του παράνομου αποδεικτικού υλικού

⁹⁶ Για αναλυτικότερη αναφορά στις αποφάσεις των εθνικών Δικαστηρίων της Σλοβακίας, βλ. παραγράφους 20-27 της σχολιαζόμενης απόφασης.

⁹⁷ Το ΕΔΔΑ είχε πλέον παγίως υιοθετήσει τη θέση ότι «...η ελευθερία της έκφρασης όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ αποτελεί ένα από τα βασικά θεμέλια μιας δημοκρατικής κοινωνίας και ότι ως εκ τούτου καλύπτει και τη μετάδοση πληροφοριών που ενοχλούν ή σοκάρουν», η οποία διατυπώνεται σταθερά σε πλήθος αποφάσεων του Δικαστηρίου, μεταξύ άλλων ΕΔΔΑ *Handyside v UK* (No 5493/1972), *Nilsen and Johnsen v Norway* (No 23118/93) διαθέσιμο στον ιστοχώρο <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp>, τελευταία επίσκεψη 10/9/2017

⁹⁸ Για τα κριτήρια στάθμισης που εφάρμοσε το Δικαστήριο κατά το σκεπτικό του, βλ. παρ. 56-65 της σχολιαζόμενης απόφασης.

⁹⁹ Βλ. παρ. 60 της σχολιαζόμενης απόφασης.

και περαιτέρω ότι οι δημοσιογράφοι παραβίασαν το εθνικό ποινικό δίκαιο κατά την μετάδοση της μαγνητοσκοπήσης. Έτσι, το Δικαστήριο δέχτηκε ότι η δημοσίευση δεν στερείται της προστασίας του άρθρου 10 ΕΣΔΑ εξαιτίας της παρανομίας που διαπράχθηκε κατά τη συλλογή των πληροφοριών, **αδιακρίτως η παρανομία αυτή ήταν διαγνώσιμη ή όχι από τον δημοσιογράφο.**¹⁰⁰

Βλέπουμε λοιπόν ότι στο παρόν στάδιο της νομολογίας του το ΕΔΔΑ υιοθετεί και αρκείται στο κριτήριο της *ετεροπροσωπίας* εκείνου που συνέλλεξε την πληροφορία και εκείνου που έκανε χρήση της. Έτσι, το Δικαστήριο φαίνεται να αρκείται στην απλή χρήση του κριτηρίου της ετεροπροσωπίας προκειμένου να νομιμοποιήσει την δημοσίευση των πληροφοριών από τον δημοσιογράφο, με αυτονόητη προϋπόθεση ότι πληρούνται και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία τα οποία χρησιμοποιούνται από το Δικαστήριο κατά την στάθμιση του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα (αρ. 8 παρ1 ΕΣΔΑ) και της ελευθερίας της έκφρασης (αρ 10 παρ 1 ΕΣΔΑ), χωρίς όμως να διακρίνει περεταίρω αν η παρανομία κατά το στάδιο της άντλησης της πληροφορίας ήταν διαγνώσιμη από τον δημοσιογράφο.¹⁰¹

γγ) ΑΠΔΠΧ

Στο ίδιο πνεύμα κυμαίνεται και η ΑΠΔΠΧ, η οποία με την απόφαση 16/2015 επισήμανε, με αναφορά της σε προηγούμενη απόφασή της¹⁰² ότι δέχεται ότι το δημοσιογραφικό απόρρητο αποτελεί συνταγματική εγγύηση για την απόλαυση του ενεργητικού δικαιώματος στην πληροφόρηση, και ως εκ τούτου αναγνωρίζει τη νομιμοποίηση της τυχόν παράνομης συλλογής/ απόκτησης των δημοσιευμένων πληροφοριών, εφόσον σε αυτήν δεν μετείχε ο δημοσιογράφος. Η αρχή στο σημείο αυτό παραπέμπει στην σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ¹⁰³, όπως αναλύθηκε ακριβώς παραπάνω, σημειώνοντας ότι «το Δικαστήριο δέχεται ότι η δημοσίευση δεν στερείται της προστασίας του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ εξαιτίας της παρανομίας που διαπράχθηκε κατά την κτήση των πληροφοριών, **αδιακρίτως εάν η παρανομία ήταν διαγνώσιμη από τον δημοσιογράφο, εφόσον βέβαια πρόκειται για ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος και όχι μόνον της ιδιωτικής ζωής και ο ίδιος ο δημοσιογράφος δεν μετέλθε σε παράνομα μέσα.**»¹⁰⁴ Μάλιστα, η αρχή υιοθετεί όχι μόνο τη διάκριση μεταξύ σταδίου συλλογής και σταδίου δημοσίευσης των πληροφοριών από τον δημοσιογράφο, αλλά και διάκριση μεταξύ του «τρόπου της πρωτογενούς κτήσης τους» (η οποία

¹⁰⁰ Τσεβάς Αθ, ό.π, σελ. 554.

¹⁰¹ Βλ. παρ. 60 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁰² βλ. ΑΠΔΠΧ 122/2012, η οποία ανακάλεσε τις αποφάσεις 25/2005 και 26/2005.

¹⁰³ Βλ. πχ, απόφαση Radio Twist κατά Σλοβακίας, Dupuis και λοιποί κατά Γαλλίας (απόφαση της 10.12.2007), Stoll κατά Ελβετίας, κ.α.

¹⁰⁴ Βλ. σκ. 5 της απόφασης.

στη συγκεκριμένη περίπτωση, συνιστά ποινικό αδίκημα κατ' άρθρο 370^A ΠΚ), από την επακόλουθη συλλογή τους από το δημοσιογράφο, η οποία θεωρείται νόμιμη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, αν ο τελευταίος δεν έχει λάβει μέρος στην πρωτογενή κτήση των στοιχείων αυτών.

Εδώ η Αρχή, ουσιαστικά, διακρίνει τρία στάδια: 1) το στάδιο της πρωτογενούς συλλογής των δεδομένων από τον τρίτο πληροφοριοδότη, 2) το στάδιο της συλλογής τους από τον δημοσιογράφο, και 3) το στάδιο της δημοσίευσης των πληροφοριών, αναγνωρίζοντας ότι τυχόν αποχή του δημοσιεύσαντα από το πρώτο στάδιο (κατά το οποίο και έχει διαπραχθεί παρανομία), καθιστά και νόμιμο το στάδιο της μετέπειτα (δευτερογενούς) συλλογής τους και δημοσίευσής τους. Μελετώντας λοιπόν το σκεπτικό της Αρχής κατά τη γραμματική διατύπωση της απόφασης βλέπουμε ότι τίθεται τρία φίλτρα από την Αρχή, προκειμένου για την νομιμοποίηση της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Στην απόφαση ΑΠ 1187/2009 μάλιστα κρίθηκε ότι δεν θεωρούνται καν δεδομένα οι πληροφορίες των οποίων κάποιος κάνει χρήση και οι οποίες περιήλθαν σε γνώση του χωρίς να ερευνήσει ο ίδιος κάποιο αρχείο ή χωρίς να του τις έχει μεταδώσει κάποιος τρίτος που επενέβη σε κάποιο αρχείο, γιατί εκλείπει η προϋπόθεση του αρχείου ως στοιχείου της αντικειμενικής υπόστασης προκειμένου να εφαρμοσθεί ο νόμος 2472/1997, κάνοντας δεκτή την αίτηση αναιρέσεως λόγω έλλειψη αιτιολογίας αναφορικά με την πρόσβαση του κατηγορουμένου σε αρχείο προσωπικών δεδομένων.¹⁰⁵

Έτσι, στην περίπτωση ετεροπροσωπίας, το ερώτημα σχετικά με το κατά πόσο η παρανομία που διαπράχθηκε από τρίτο κατά το στάδιο της συλλογής επηρεάζει τη δημοσίευση, ιδίως υπό το φως της διάταξης 4 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, όπως αναλύθηκε υπό το κεφάλαιο 2, φαίνεται να απαντάται από την ίδια την Αρχή (και τον νόμο): Εφόσον η (δευτερογενής) συλλογή η οποία πραγματοποιείται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας (δημοσιεύσαντα) είναι αυτή καθαυτή νόμιμη μόνο και μόνο από το γεγονός ότι αυτός απέχει από την πρωτογενή (παράνομη) κτήση των δεδομένων, τότε και η δημοσίευση είναι καθ' όλα νόμιμη και σε απόλυτη συνέπεια ως προς το άρθρο 4 παρ 1, (πληρουμένων φυσικά και όλων των λοιπών προϋποθέσεων περί νομιμότητας της επεξεργασίας κατ' αρθρα 5 και 7 ν. 2472/1997), χωρίς να απαιτείται περαιτέρω η εύρεση κάποιου δογματικού κριτηρίου που θα νομιμοποιήσει τη δημοσίευση των πληροφοριών αυτών «παρά την παρανομία που διαπράχθηκε κατά τη συλλογή», προβληματισμός που παρατέθηκε παραπάνω.

¹⁰⁵ Αργυρόπουλος Γ., ό.π, σελ 4 υποσημ. 6.

B. ΥΠΑΙΤΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΥ- ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΣΤΗΣΗΣ – ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ

Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα στην προβληματική μας, προκύπτουν περαιτέρω ερωτήματα σχετικά με το ζήτημα της ενδεχόμενης υπαιτιότητας του δημοσιογράφου. Πρώτον, τί θα συμβεί, αν αποδειχθεί ότι ο δημοσιογράφος πράγματι **γνώριζε την παρανομία** που διεξήχθη κατά την συλλογή των πληροφοριών οι οποίες μετέπειτα χρησιμοποιήθηκαν από αυτόν και δημοσιεύτηκαν δια του τύπου; Και, ακόμη παραπέρα, τυχόν ευθύνη του δημοσιογράφου θα συμπαράσχει και την δημοσιοποίηση των πληροφοριών, με αποτέλεσμα να είναι παράνομη και η δημοσίευση αυτή καθ' εαυτή;

Όπως είδαμε παραπάνω, το ΕΔΔΑ στις περιπτώσεις που κλήθηκε να κρίνει τη νομιμότητα των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών από πρόσωπο διαφορετικό από τον δημοσιογράφο, έκρινε ότι η παρανομία που διαπράττεται κατά τη συλλογή των πληροφοριών δεν μπορεί να στερήσει την προστασία του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ από τους προσφεύγοντες, σε περίπτωση που οι πληροφορίες αυτές έχουν αποκτηθεί από τρίτο πληροφοριοδότη, αδιακρίτως γνώσης του δημοσιογράφου για την παρανομία αυτή. Δυστυχώς, το Δικαστήριο δεν τοποθετήθηκε, **έστω και με dicta, σχετικά με την περίπτωση κατά την οποία η παρανομία αυτή θα ήταν διαγνώσιμη από τον δημοσιογράφο, την φύση και τις προϋποθέσεις για την ίδρυση της ευθύνης αυτής, και αυτό ιδίως σε περιπτώσεις σχέσης πρόσκτησης.**¹⁰⁶

Ωστόσο, ενώ φαίνεται ότι το Δικαστήριο αρκέστηκε στο κριτήριο της ετεροπροσωπίας, δεν παρέλειψε να αναφερθεί στην θεωρητική περίπτωση ύπαρξης υπαιτιότητας του δημοσιογράφου, χωρίς όμως να εκφράσει άποψη, εφόσον καμία τέτοια κατηγορία εις βάρος του σταθμού/ δημοσιογράφων δεν είχε προβληθεί κατά την διαδικασία της εκδίκασης στα εθνικά δικαστήρια. Έτσι, το Δικαστήριο με την διατύπωσή του αυτή, υπονοεί ότι αν τα πραγματικά περιστατικά

¹⁰⁶ Βλ., πχ Radio Twist, όπου το Δικαστήριο απλά ανέφερε ότι «δεν προτάθηκε σε κανέναν βαθμό ότι οι δημοσιογράφοι ήταν υπεύθυνοι για την απόκτηση της παράνομης μαγνητοσκόπησης», εκφράζοντας μάλιστα την έκπληξη του για το γεγονός ότι δεν είχε κινηθεί ποινική δίωξη σε εθνικό επίπεδο για την διερεύνηση του ζητήματος, δεδομένου ότι η συγκεκριμένη μαγνητοσκόπηση αφορούσε τηλεφωνική συνομιλία μεταξύ δύο επιφανών κυβερνητικών προσώπων και εφόσον, πάντα κατά το Δικαστήριο, η υποψία ότι η μαγνητοσκόπηση είχε αποκτηθεί μέσω κατάχρησης εξουσίας δεν μπορούσε να αποκλεισθεί a priori.

ήταν διαφορετικά, θα μπορούσε να εξεταστεί *τυχόν υπαιτιότητα* εκ μέρους του σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πληροφορίες έχουν αποκτηθεί από τρίτο πληροφοριοδότη.¹⁰⁷

Περνώντας σχετικά με την αντίστοιχη στάση της ΑΠΔΠΧ σχετικά με τυχόν ευθύνη του δημοσιογράφου σε περιπτώσεις όπου το πρόσωπο που συλλέγει τις παράνομες πληροφορίες είναι διάφορο από εκείνο που τις δημοσιεύει, με την απόφασή της 122/2012 κάνει αναφορά σε *πιθανή ευθύνη* του δημοσιογράφου (είτε του τηλεοπτικού σταθμού) για την (ενδεχομένως παράνομη) καταγραφή συνομιλιών. Έτσι, και η Αρχή, όπως και το ΕΔΔΑ, δεν αποκλείει πιθανή ευθύνη του δημοσιογράφου σε περίπτωση κατά την οποία θα αποδεικνυόταν ότι η καταγραφή των παράνομων αυτών συνομιλιών έγινε με συμμετοχή του δημοσιογράφου ή με δική του ευθύνη ή/και σε εκτέλεση δικής του εντολής.

Έτσι, ακόμα και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η συλλογή των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών πραγματοποιήθηκε από τρίτο πρόσωπο, χωρεί ευθύνη στο πρόσωπο του δημοσιογράφου, αν ο τελευταίος συμμετείχε στην παρανομία αυτή, ήταν ο εντολέας, είτε έγινε με δική του ευθύνη. Όσον αφορά το τελευταίο σημείο, η Αρχή δεν κάνει εκτενέστερη αναφορά/ανάλυση σχετικά με τη φύση, τις προϋποθέσεις και το εύρος της ευθύνης αυτής. Έτσι, το εύλογο ερώτημα που προκύπτει λοιπόν είναι πως μια τέτοια ευθύνη θα μπορούσε να θεμελιωθεί και υπό ποιες προϋποθέσεις αυτή θα επηρεάζει την τελική στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης και του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, μετριάζοντας έτσι την επίδραση του δημοσιογραφικού απορρήτου στην τελική κρίση του Δικαστηρίου/Αρχής.

αα) Σχέση μεταξύ δημοσιογράφου και πληροφοριοδότη - Ζητήματα πρόσθησης

Σύμφωνα με μία άποψη, στην περίπτωση που συντρέχει κάποιος λόγος ο οποίος ιδρύει ευθύνη στο πρόσωπο του τρίτου πληροφοριοδότη, είτε βάσει του ν. 2472/1997 άρθρο 23 παρ 1 και 2, είτε λόγω παραβίασης άλλων διατάξεων των κείμενων νόμων, όπως πχ των άρθρων ΑΚ 57 και ενδεχομένως ΑΚ 914, τότε η ευθύνη αυτή θα συντρέχει και στο πρόσωπο του δημοσιογράφου, σύμφωνα με τις διατάξεις περί προστήσεως.

Αρχικά, όσον αφορά την ΑΚ 922, γίνεται δεκτό από τα δικαστήρια ότι τυχόν ευθύνη του προστήσαντα μπορεί να θεμελιωθεί μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο προστηθείς

¹⁰⁷ Βλ. πχ, παρρ 60 της απόφασης Radio Twist, όπου το Δικαστήριο σημειώνει ότι «...In this connection, it should be noted that at no stage has it been alleged that the applicant company or its employees or agents were in any way *responsible* for the recording or that its journalists transgressed the criminal law when obtaining or broadcasting it.”

συνδέεται με τον πρώτο με μία σχέση εξάρτησης.¹⁰⁸ Σε περίπτωση, αντιθέτως, όπου ο προστηθείς είναι ανεξάρτητος επιχειρηματίας (όπως συνήθως και θα είναι ο τρίτος πληροφοριοδότης), τότε σχέση πρόσκτησης δεν μπορεί να θεμελιωθεί.

Εξάλλου, εφόσον σύμφωνα με το άρθρο 2 περίπτωση δ) του ν. 2472/1997 η συλλογή προσωπικών δεδομένων αποτελεί και επεξεργασία, ζήτημα τίθεται για το κατά πόσο ο τρίτος πληροφοριοδότης καθίσταται υπεύθυνος επεξεργασίας, είτε απλώς εκτελών την επεξεργασία. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να ερευνηθεί το κατά πόσο ο συλλέγων προέβη στην πράξη αυτή για δικό του λογαριασμό ή για λογαριασμό του δημοσιογράφου, μέσω σχέσης εντολής, εργασίας ή απλά σύμβασης παροχής υπηρεσιών.

Έτσι, εξετάζοντας την πρώτη περίπτωση κατά την οποία ο πληροφοριοδότης είναι ανώνυμος τρίτος, φαίνεται πως ο τελευταίος θα διενεργεί τη συλλογή για δικό του λογαριασμό, και συνεπώς καθίσταται ο ίδιος υπεύθυνος επεξεργασίας, στου οποίου το πρόσωπο θα συντρέχει και τυχόν ευθύνη για παράβαση των σχετικών άρθρων του ν. 2472/1997 αλλά και κάθε άλλου άρθρου του οποίου τα προστατευόμενα αγαθά προσβάλλονται (πχ ΑΚ 57,59). Στην περίπτωση αυτή, διακρίνουμε δύο πιθανές περιπτώσεις:

Αν ο δημοσιογράφος δεν γνώριζε περί του παρανόμου της συλλογής, δεδομένης της αρχής του δημοσιογραφικού απορρήτου και της πάγιας αναγνώρισής του τόσο από τη θεωρία όσο και από τη νομολογία, τυχόν ευθύνη στο πρόσωπο του πληροφοριοδότη δεν επηρεάζει τυχόν νομιμότητα των δημοσιευθεισών πληροφοριών. Αν από την άλλη ο δημοσιογράφος γνώριζε περί την παρανομία κατά τη συλλογή, τότε το ζήτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο μπορεί να θεμελιωθεί ευθύνη στο πρόσωπό του ή με ποια νόμιμη βάση μπορεί να απαγορευθεί σε αυτόν να δημοσιεύσει τις παρανόμως κτηθείσες πληροφορίες. Η νομολογία στις περιπτώσεις ετεροπροσωπίας δεν διακρίνει την περίπτωση κατά την οποία ο δημοσιογράφος γνώριζε για την παρανομία που διαπράχθηκε κατά τη συλλογή, και φαίνεται ότι αντιμετωπίζει την περίπτωση αυτή ως ίδια με την περίπτωση κατά την οποία ο δημοσιογράφος δεν γνώριζε.¹⁰⁹ Κατ' άλλη άποψη, ο δημοσιογράφος σε καμία περίπτωση δεν δικαιούται να δημοσιεύσει τυχόν παρανόμως κτηθείσες πληροφορίες, στην περίπτωση που γνώριζε για το παράνομο της συλλογής τους.¹¹⁰

Όσον αφορά την περίπτωση κατά την οποία ο δημοσιογράφος και ο πληροφοριοδότης έχουν συνάψει σύμβαση, και ο δημοσιογράφος δεν γνώριζε περί της παρανομίας, τότε λόγω της αρχής

¹⁰⁸ Χριστοδούλου Κ., ό.π σελ. 144 επ.

¹⁰⁹ Βλ. όμως και την υπόθεση Stoll κατά Ελβετίας, όπου το Δικαστήριο σημείωσε ότι το αν η παρανομία ήταν διαγνώσιμη από τον δημοσιογράφο λαμβάνεται υπόψη στην τελική στάθμιση που διεξάγεται στο πλαίσιο του άρθρου 10 παρ. 2 της ΕΣΔΑ. Πάντως κατ' αρχήν, η παρανομία στην περίπτωση αυτή δεν βλέπεται per se την δημοσίευση, ανεξαρτήτως της τελικής στάθμισης που θα γίνει από το Δικαστήριο.

¹¹⁰ Βλ. *Καράκωστα Ι.*, ό.π. Σελ. 228.

του δημοσιογραφικού απορρήτου ισχύει ότι ειπώθηκε και για την προηγούμενη περίπτωση, κατά την οποία ο τρίτος πληροφοριοδότης ενεργούσε ανεξάρτητα. Ωστόσο, η περίπτωση κατά την οποία ο δημοσιογράφος συμβάλλεται με τον πληροφοριοδότη προκειμένου να αποκτήσει τα ζητούμενα προσωπικά δεδομένα, για την παρανομία των οποίων γνωρίζει είτε *ex ante* είτε *ex post*, δύσκολα μπορεί να γίνει δεκτή η άρση του αδικού από την παράνομη συλλογή (άρθρο 4 παρ 1), με επίκληση *per se* του δημοσιογραφικού απορρήτου. Για τους σκοπούς του παρόντος υποκεφαλαίου, κρίσιμη κρίνεται η εξέταση ειδικώς του ζητήματος του δημοσιογραφικού απορρήτου και της δυναμικής που αναπτύσσεται όταν αυτό παρεμβάλλεται στη σχέση/αξιώσεις τόσο δημοσιογράφου- τρίτου, τρίτου- Πολιτείας, και Πολιτείας- δημοσιογράφου.

ββ) Σχέση δημοσιογραφικού απορρήτου και νομιμότητας δημοσίευσης

Το δημοσιογραφικό απόρρητο είναι μια αρχή διεθνώς αποδεκτή και ακολουθούμενη χρόνια, η οποία και καθιερώνει το δικαίωμα των δημοσιογράφων να μην αποκαλύπτουν και κατονομάζουν τις πηγές της πληροφόρησής τους.¹¹¹ Κατά το ΕΔΔΑ¹¹², το δημοσιογραφικό απόρρητο βρίσκει τη δικαιολογητική του βάση στο ρόλο του Τύπου ως «δημόσιου άγρυπνου φρουρού» (*public watchdog*), αποκαλύπτοντας τα “κακώς κείμενα”, και πρωτίστως τις παρανομίες εκείνες που αφορούν τα δημόσια πρόσωπα που έχουν κάποιον ενεργό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική ζωή.¹¹³ Παρόλο που η αρχή αυτή τυγχάνει νομοθετικής κατοχύρωσης σε αρκετές έννομες τάξεις, στην Ελλάδα δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη σε νομοθετικό ή σε υπερνομοθετικό επίπεδο.¹¹⁴ Ωστόσο, η αρχή αυτή γίνεται δεκτή από τα εθνικά Δικαστήρια¹¹⁵ και την Αρχή¹¹⁶ απορρέουσα από την Συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας της έκφρασης των

¹¹¹ Αναλυτικότερα για το δημοσιογραφικό απόρρητο και για το κύρος της συμβάσεως μεταξύ δημοσιογράφου και πληροφοριοδότη βλ. *Καράκωστα Ι.*, ό.π, σελ 229-237.

¹¹² ΕΔΔΑ, απόφαση της 27.03.1996 στην υπόθεση *Goodwin* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π, και την πιο πρόσφατη απόφαση της 22.11.2012 *Telegraaf Media Nederland* κατά Ολλανδίας (προσφυγή υπ’ αριθμόν 39315/2006), βάση δεδομένων Δικαστηρίου (HUDOC), διαθέσιμη στον ιστότοπο [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-114439\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\), τελευταία επίσκεψη 15/09/2017.

¹¹³ Τσεβάς Α., Αρχή της νομιμότητας της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και παράνομη δημοσιογραφική έρευνα, ό.π, σ. 71 επ.

¹¹⁴ *Κωνσταντινίδης Α.*, «Το Δημοσιογραφικό απόρρητο», *ΠοινΧρ* 1994, σελ. 897 επ., *Δαγτόγλου*, ό.π, παρ 696.

Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχει και μια άλλη άποψη στη θεωρία, η οποία υποστηρίζει ότι το δημοσιογραφικό απόρρητο θεμελιώνεται νομικά στη διάταξη 371 ΠΚ η οποία προβλέπει σχετικά με την επαγγελματική εχεμύθεια. Βλ. *Παππα*, *ΕλλΔνη* 1978, σελ. 184. Βλ. επίσης άρθρο 8 παρ 3 του Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών κλπ εκπομπών, σύμφωνα με το οποίο «Ο δημοσιογράφος δικαιούται να μην αποκαλύπτει την πηγή της πληροφορίας, που εξασφάλισε με συμφωνία ή εν γένει υπό συνθήκες εχεμύθειας».

¹¹⁵ Βλ. ενδεικτικά, ΠλημΗρακ 60/1999, *ΠοινΧρ* 2001, σελ. 1107.

¹¹⁶ Βλ. πχ, ΑΠΔΠΧ 16/2015 ΔιΜΕΕ 1/2015, όπου η Αρχή σημείωσε ότι «Το δημοσιογραφικό απόρρητο συμβαδίζει με τη νομιμότητα της συλλογής πληροφοριών στο μέτρο που επιβάλλεται από το δημόσιο συμφέρον μετάδοσης της είδησης.»

MME (Σ 14§2) και εντασσόμενη τελολογικά στο νομικό πλαίσιο της εν γένει ελευθεροτυπίας.¹¹⁷ Το ζήτημα λοιπόν το οποίο προκύπτει για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης είναι αν και σε ποιο βαθμό ο δημοσιογράφος μπορεί να επικαλεσθεί την αρχή αυτή, σε περίπτωση που είναι *κακόπιστος*.

Το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Γερμανίας απόφαση *Wallraff*, όπως εξετάστηκε παραπάνω – δεχόμενο τη νομιμότητα της μερικής δημοσίευσης παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, έδωσε μεγάλη έμφαση στη σημασία του δημοσιογραφικού απορρήτου, καθιστώντας το ένα από τα βασικά επιχειρήματα του αιτιολογικού του. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Δικαστήριο, η *per se* και δίχως άλλο απαγόρευση της δημοσίευσης των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών δεν συνάδει με το δημοσιογραφικό απόρρητο, εφόσον σύμφωνα με αυτό ο δημοσιογράφος δεν υποχρεούται να κατονομάζει τις – ακόμα και παράνομες- πηγές του.¹¹⁸ Η άποψη αυτή ωστόσο αμφισβητήθηκε από μέρος της γερμανικής¹¹⁹ αλλά και της ελληνικής θεωρίας¹²⁰, όπου και υποστηρίχθηκε ότι το δημοσιογραφικό απόρρητο, όπως εκφράζεται με το δικαίωμα αποσιωπήσεως των πηγών πληροφόρησης δεν συνδέεται ούτε λογικά ούτε τελολογικά με τυχόν νομιμοποίηση της δημοσίευσης των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, σε περίπτωση *κακόπιστου* δημοσιογράφου. Πράγματι, προκειμένου να διαπιστωθεί το αν η αρχή αυτή μπορεί να αποτελέσει βάση για να δεχθούμε ότι οι παρανόμως κτηθείσες πληροφορίες μπορούν να δημοσιεύονται από δημοσιογράφο χωρίς η δημοσίευση αυτή να είναι παράνομη, είναι αναγκαίο να προσεγγίσουμε τελολογικά την αρχή αυτή όπως γίνεται δεκτή από τη θεωρία και όπως εφαρμόζεται από την νομολογία.

Αν δεχθούμε την -επικρατούσα στην νομολογία¹²¹ και θεωρία¹²²- προαναφερθείσα άποψη για την θεμελίωση της αρχής του δημοσιογραφικού απορρήτου, η οποία υποστηρίζει ότι η τελευταία απορρέει αλλά και υπηρετεί το δικαίωμα στην ελευθεροτυπία¹²³, τότε προκύπτει ως επόμενο ότι σκοπός της αρχής αυτής είναι η διασφάλιση της ανεμπόδιστης λειτουργίας των δημοσιογράφων ως υπηρετούντων την απρόσκοπτη ενημέρωση της κοινωνίας για τα δημόσια δρώμενα και την ελεύθερη κυκλοφορία των ιδεών και των απόψεων.

¹¹⁷ Καργόπουλος Α.-Ι., Το δημοσιογραφικό απόρρητο- Θεμελίωση του δικαιώματος και προϋποθέσεις εφαρμογής και κάμψης, ΔιΜΕΕ 2/2008 σελ. 158 επ.

¹¹⁸ Καράκωστας, «Το Δίκαιο των ΜΜΕ», ό.π, σελ. 227.

¹¹⁹ Wente J., “Das Recht de journalistischen Recherche, Ein Beitrag zum Konflikt zwischen der Medienfreiheiten und den informationellen Selbstbestimmung, 1987 Baden- Baden.

¹²⁰ Καράκωστας Ι., ό.π σελ. 226- 237.

¹²¹ Βλ. πχ, ΕΔΔΑ στην υπόθεση Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π.

¹²² Κωνσταντινίδης Α., ό.π, σελ. 915

¹²³ Αντίθετα, βλ. Παππάς, ΕλλΔνη 1978, σελ 184.

Ωστόσο, όπως υποστηρίχθηκε και στην Γερμανία,¹²⁴ ναι μεν η θεσμική αποστολή των ΜΜΕ να εξασφαλίζουν την ελεύθερη διάδοση των πληροφοριών προϋποθέτει την ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές και την προστασία των πληροφοριοδοτών, εντούτοις σε καμία περίπτωση δεν δικαιολογείται κάποιο ιδιαίτερο νομικό καθεστώς το οποίο θα επιτρέπει στους δημοσιογράφους να καταπατούν τους νόμους χωρίς να υφίσταται τις συνέπειες των πράξεών τους. Ακόμα περισσότερο, γίνεται σαφές ότι η αρχή αυτή δεν αποσκοπεί να προστατέψει μεμονωμένα τους δημοσιογράφους από τυχόν αστική ή ποινική ευθύνη τους, το οποίο θα ήταν όχι απλώς μη ηθικά αποδεκτό σε ένα κράτος δικαίου, αλλά και λογικά ασύνδετο με την ratio της αρχής του δημοσιογραφικού απορρήτου, της οποίας ο σκοπός είναι η προστασία του τρίτου πληροφοριοδότη και της σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ αυτού και του δημοσιογράφου. Όσον αφορά τυχόν ευθύνη του πληροφοριοδότη έναντι τρίτων/του κράτους, αυτή δεν αποκλείεται και εξετάζεται ξεχωριστά, και πάντως εκτός πλαισίου δημοσιογραφικού απορρήτου/ δημοσίευσης των πληροφοριών, ζήτημα που εκφεύγει της παρούσας ανάπτυξης.

Επιπλέον, η αντίστοιχη ρύθμιση του Κώδικα Δεοντολογίας Ειδησεογραφικών κλπ εκπομπών, είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική σχετικά με το περιεχόμενο της έννοιας του δημοσιογραφικού απορρήτου, αφού σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ 3 «Ο δημοσιογράφος δικαιούται να μην αποκαλύπτει την πηγή της πληροφορίας, που εξασφάλισε με συμφωνία ή εν γένει υπό συνθήκες εχεμύθειας». Κατά την ανάγνωση της ρύθμισης αυτής, γίνεται φανερό ότι έμφαση δίνεται στη σχέση δημοσιογράφου και πληροφοριοδότη, και συγκεκριμένα στην έννοια της συμφωνίας και της εχεμύθειας, το οποίο και συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι ο σκοπός της καθιέρωσης της αρχής του δημοσιογραφικού απορρήτου είναι η προστασία του τρίτου πληροφοριοδότη και της σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ αυτού και του δημοσιογράφου.¹²⁵

Συνοψίζοντας, προσεγγίζοντας τελοολογικά την αρχή του δημοσιογραφικού απορρήτου, φαίνεται ότι περιεχόμενο της αρχής είναι η διασφάλιση της ροής των πληροφοριών προς τον δημοσιογράφο¹²⁶ και η εξασφάλιση του δικαιώματος άρνησης μαρτυρίας του τελευταίου σχετικά με τις πηγές του, προκειμένου να προστατευθεί ο τρίτος πληροφοριοδότης και να θωρακιστεί η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο. Πράγματι, **η αρχή του δημοσιογραφικού απορρήτου μαρτυρά αποδοχή εκ μέρους της έννομης τάξης της δημοσίευσης της πληροφορίας ανεξάρτητα από τον τρόπο συλλογής της**¹²⁷ Άρα, σύμφωνα με την άποψη αυτή, προκύπτει κατά λογική αναγκαιότητα ότι το δημοσιογραφικό απόρρητο «υπονοεί» την

¹²⁴ Wente J., "Das Recht der journalistischen Recherche, Ein Beitrag zum Konflikt zwischen der Medienfreiheiten und den informationellen Selbstbestimmung, 1987.

¹²⁵ Έτσι και Καράκωστας Ι., ό.π, σελ 230

¹²⁶ Βλ. Τσεβά Α., ό.π, σελ 554.

¹²⁷ Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, 2012, σελ. 229 επ. Έτσι και Τσεβάς Α., Προσωπικά Δεδομένα και Μέσα Ενημέρωσης, ό.π, σελ 36 επ., 165 επ.

δημοσίευση των πληροφοριών αυτών (ακόμα και παρανόμως κτηθέντων), προκειμένου η αρχή αυτή να βρίσκει ουσιαστικού νοήματος κατά την εφαρμογή της. Και αυτό γιατί, εάν περιοριζόταν στις περιπτώσεις αποκλειστικά νόμιμων πληροφοριών, τότε η ανάγκη προστασίας του πληροφοριοδότη θα ήταν περιττή, (πχ προστασία από τις πράξεις άσκησης δημόσιας εξουσίας μέσω των πράξεων έρευνας και κατάσχεσης ή ανάκρισης), και συνεπώς η ύπαρξη της αρχής θα ήταν άνευ ουσίας και περιεχομένου. Από την άλλη, η αρχή του δημοσιογραφικού απορρήτου είναι κρίσιμη στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δημοσιογράφος θα εξαναγκαζόταν σε μαρτυρία κατά του πληροφοριοδότη του, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων θα αφορούσε περιπτώσεις πληροφοριών που, σύμφωνα με τις Αρχές, έχουν συλλεγεί παράνομα.

Ενώ λοιπόν στην περίπτωση ετεροπροσωπίας φαίνεται να υπάρχει ένα consensus σχετικά με τη νομιμότητα της δημοσίευσης των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών εφόσον δεν μετείχε ο δημοσιογράφος στη συλλογή, στο οποίο βασικό ρόλο παίζει το δημοσιογραφικό απόρρητο, διαφορετική είναι η προσέγγιση όταν ο ίδιος ο δημοσιογράφος προέβη στην συλλογή των πληροφοριών, όπου και κρίσιμη είναι η αρχή της στάθμισης, η οποία και θα αναλυθεί αμέσως παρακάτω. Τα Δικαστήρια, φαίνεται να έχουν βρει τη χρυσή τομή χρησιμοποιώντας το «δικαιότερο» σύμφωνα με αυτά κριτήριο: την αρχή της στάθμισης και την αρχή της αναλογικότητας.

II. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ

A. ΕΛΛΑ

Η αρχή της στάθμισης έχει υπάρξει ανέκαθεν ένα από τα πιο βασικά εργαλεία τα οποία τόσο το Δικαστήριο όσο και η Αρχή και τα Εθνικά Δικαστήρια χρησιμοποιούσαν για να αποφανθούν σχετικά με υποθέσεις οι οποίες αφορούσαν περιπτώσεις σύγκρουσης θεμελιωδών και προστατευταίων δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ και του Συντάγματος αντίστοιχα, και συγκεκριμένα του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και της ελευθερίας της έκφρασης και πληροφόρησης. Συγκεκριμένα, η «στάθμιση κατά περίπτωση» σχετικά με την ιδιότητα του υποκειμένου ως «δημοσίου προσώπου» έχει κριθεί ως ιδιαίτερα σημαντική¹²⁸, αφού σύμφωνα με την Αρχή, μόνη η ιδιότητα ενός προσώπου ως «δημοσίου»¹²⁹ δεν αρκεί προκειμένου να δικαιολογήσει το

¹²⁸ Έτσι, πχ. και ΑΠΔΠΧ 18/2008, 63/2010 κ.α.

¹²⁹ Βλ. Ψηφ. 1165/1998 ΣυμβΕυρ για την σημασία του όρου «δημόσιο πρόσωπο».

ενδιαφέρον του κοινού για ένα γεγονός,¹³⁰ αίροντας κατ' αυτόν τον τρόπον το άδικο της επεξεργασίας και δημοσίευσης των προσωπικών δεδομένων δια του τύπου.

Ένα χρόνο μετά την Radio Twist, το ΕΔΔΑ, ασυνεπώς με προηγούμενη νομολογία του και εμμένοντας στην ιδιαίτερη σημασία που δίνει στο δημοσιογραφικό απόρρητο, το οποίο το έχει ανάγει σε αδιαπραγμάτευτη αρχή, αναγνώρισε την νομιμότητα της δημοσίευσης των πληροφοριών ανεξάρτητα από τυχόν παρανομία στο στάδιο της συλλογής, ακόμα και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δημοσιογράφος είχε καταδικαστεί στην εθνική έννομη τάξη για *συμμετοχή* στην παρανομία που διέπραξε ο πληροφοριοδότης.¹³¹ Το Δικαστήριο εδώ, μετά από στάθμιση μεταξύ στην βλάβη που υπέστησαν οι κληρονόμοι του εκλιπόντος προέδρου λόγω της δημοσίευσης πληροφοριών που είχαν αποκτηθεί κατά παράβαση του ιατρικού απορρήτου, λίγες μέρες μετά το θάνατο του τελευταίου και του δικαιώματος των πολιτών να είναι ενήμεροι για την κατάσταση της υγείας του υποψήφιου προέδρου, προβάδισμα έδωσε στο δεύτερο, κρίνοντας ότι το ιατρικό απόρρητο κάμπτεται σε περίπτωση που το δημοσίευμα συμβάλλει σε συζήτηση «γενικότερου ενδιαφέροντος», ειδικά όταν αφορά το «δημόσιο συμφέρον της διαφάνειας στην πολιτική ζωή».¹³²

Με την υπόθεση Plon κατά Γαλλίας το ΕΔΔΑ, αναγνωρίζοντας την νομιμότητα των πληροφοριών που δημοσιεύτηκαν από το δημοσιογράφο ο οποίος μάλιστα *είχε καταδικαστεί* από τα εθνικά δικαστήρια για συμμετοχή στην αξιόποινη πράξη της παράβασης ιατρικού απορρήτου φαίνεται ότι διευρύνει ακόμα περισσότερο την προνομιακή θέση του δημοσιογράφου σχετικά με την επεξεργασία και δημοσίευση προσωπικών δεδομένων σε περιπτώσεις που το ενδιαφέρον του κοινού δικαιολογεί τέτοιο δημοσίευμα.

Ωστόσο, η στάση αυτή του Δικαστηρίου δεν είναι απόλυτα συνεπής, ή αλλιώς, φαίνεται να μετριάζεται με άλλη απόφαση του Δικαστηρίου, όπου και σημείωσε ότι ο βαθμός κατά τον

¹³⁰ Βλ. Χριστοδούλου Κ., ο οποίος εύστοχα παρατηρεί ότι η δικαιολόγηση του ενδιαφέροντος του κοινού προς πληροφόρηση δεν πρέπει να γίνεται *in personam*, με το κριτήριο δηλαδή του αν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο είναι «δημόσιο», αλλά *in rem*, λαμβάνοντας δηλαδή υπόψη το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται το δημοσίευμα.

¹³¹ Βλ. απόφαση της 18.05.2004 στην υπόθεση *Éditions Plon κατά Γαλλίας* (προσφυγή υπ' αριθμόν 58148/2000), βάση δεδομένων του Δικαστηρίου (HUDOC), διαθέσιμο στον ιστοχώρο [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["plon france"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-61760"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{), όπου η αξιόποινη πράξη κατά το εθνικό γαλλικό δίκαιο αφορούσε παραβίαση ιατρικού απορρήτου, και η δημοσίευση τέτοιων εναίσθητων προσωπικών δεδομένων του θανόντως υποκειμένου ως «manifestly unlawful». Ομοίως και *Dammann κατά Ελβετίας* (απόφαση της 25.04.2006, προσφυγή υπ' αριθμόν 77551/01) και *Duruis και λοιποί κατά Γαλλίας* (απόφαση της 06.06.2007, προσφυγή υπ' αριθμόν 1914/02). Οι υποθέσεις αφορούν, κατά σειρά, παραβίαση επαγγελματικού απορρήτου, παραβίαση υπηρεσιακού απορρήτου και παραβίαση της μυστικότητας της ανάκρισης αντίστοιχα. Βλ. και Τσεβάζ Α., ό.π, σελ. 554. Για πληρέστερη ανάλυση της εν λόγω απόφασης, βλ. *Αλιβιζάτο Ν.*, ό.π, σελ. 16 επ.

¹³² Βλ. *Αλιβιζάτο Ν.*, ό.π. σελ 17.

οποίο ο δημοσιογράφος γνώριζε ή όχι την παρανομία που διαπράχθηκε κατά την κτήση των πληροφοριών **λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά τη στάθμιση** που διεξάγεται στο πλαίσιο του άρθρου 10 παρ 2 της ΕΣΔΑ.¹³³ Στη συγκεκριμένη υπόθεση το Δικαστήριο, διευκρίνισε ότι οι δημοσιογράφοι δεν απολαμβάνουν κανενός προνομίου να καταπατούν τους εθνικούς ποινικούς νόμους, ακόμη και σε υποθέσεις όπου συντρέχει το δικαιολογημένο δημόσιο ενδιαφέρον, και επανέλαβε την παγιωμένη πλέον άποψή του ότι «η ελευθερία της έκφρασης δεν απαλλάσσει εν γένει τα μέσα ενημέρωσης από την υποχρέωση τήρησης των γενικών νόμων του κράτους».¹³⁴ Η άποψη αυτή του Δικαστηρίου φαίνεται να είναι και η πιο συνεπής με την πολλών χρόνων παγιωμένη στάση του σχετικά με τα «καθήκοντα και τις ευθύνες» του δημοσιογραφικού επαγγέλματος,¹³⁵ όπως αυτά προβλέπονται από την δεύτερη παράγραφο του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, σε συνδυασμό με την πάγια θέση του Δικαστηρίου σχετικά με την αρχή της καλής πίστης, αλήθειας και ακρίβειας των πληροφοριών, όπως τα τελευταία επιβάλλονται από τον ηθικό κώδικα της δημοσιογραφίας¹³⁶.

Μάλιστα, το Δικαστήριο φαίνεται να λαμβάνει ιδιαίτερα υπόψη τις επιταγές του εθνικού ποινικού δικαίου, αφού, όπως φάνηκε και στην πρόσφατη απόφασή του *Brambilla* και λοιποί κατά Ιταλίας, όπου και έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη συμμόρφωσης με το ιταλικό ποινικό δίκαιο.¹³⁷ Εδώ η υπόθεση αφορούσε μια ειδικότερη περίπτωση καταδίκης δημοσιογράφων, όπου το Δικαστήριο κλήθηκε να κρίνει σχετικά με τη νομιμότητα και αποδοχή ορισμένων αμφιλεγόμενων δημοσιογραφικών πρακτικών, τονίζοντας την υποχρέωση των δημοσιογράφων να συμμορφώνονται στο εθνικό ποινικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, η υπόθεση αφορούσε προπαρασκευαστικές πράξεις κατά τη συλλογή δεδομένων εκ μέρους των δημοσιογράφων και του διευθυντή της τοπικής εφημερίδας, όπως και ήταν μεταξύ άλλων η κατοχή ραδιοφωνικού εξοπλισμού προκειμένου να υποκλέψουν επικοινωνίες περί αστυνομικής περιπόλου. Μετά την καταδίκη των τελευταίων από το Ιταλικό Ακυρωτικό Δικαστήριο για παράβαση του εθνικού ποινικού δικαίου, και συγκεκριμένα του απορρήτου των συνομιλιών, αυτοί προσέφυγαν στο ΕΔΔΑ παραπονούμενοι ότι παραβιάστηκε το δικαίωμά τους στην

¹³³ ΕΔΔΑ, απόφαση της 10.12.2007 στην υπόθεση *Stoll* κατά Ελβετίας (προσφυγή υπ' αριθμόν 69698/01), βάση δεδομένων του Δικαστηρίου (HUDOC) στον ιστοχώρο <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83870>, (29/08/2016) παρ. 141- 144.

¹³⁴ Βλ. §102 επ. της σχολιαζόμενης απόφασης

¹³⁵ Βλ. πχ. υπόθεση ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Fressoz and Roire v. France* [GC], (προσφυγή υπ' αριθμόν 29183/95) σκ. 54, *Stoll* κατά Ελβετίας, ό.π, σκ. 103 μέχρι την σχετικά πρόσφατη απόφαση *Axel Springer* (απόφαση της 07.02.2012, προσφυγή υπ' αριθμόν 39954/2008, όπου μάλιστα το Δικαστήριο χαρακτήρισε την συμπεριφορά της προσφεύγουσας δημοσιογραφικής εταιρίας ως «λυπηρή» («regrettable, in this respect»).

¹³⁶ Σχετικά με την σημασία της καλής πίστης βλ. παρ. 103 της σχολιαζόμενης υπόθεσης και παρ 144, όπου το Δικαστήριο επισήμανε ότι «ο δημοσιογράφος σε καμιά περίπτωση δεν θα μπορούσε καλόπιστα να ισχυριστεί άγνοια του παράνομου χαρακτήρα της υπό κρίση συμπεριφοράς, όπως αυτό προκύπτει από τον ελβετικό ποινικό κώδικα.

¹³⁷ ΔιΜΕΕ 4/2016 (IRIS 9/2016) σ. 498.

ελεύθερη έκφραση και πληροφόρηση. Το Δικαστήριο στην περίπτωση αυτή έκρινε ότι η καταδίκη των προσφευγόντων από τα εθνικά Δικαστήρια βασίστηκε αποκλειστικά στην παράνομη χρήση και κατοχή εξοπλισμού, και οι ποινές που επιβλήθηκαν ήταν αναλογικές, επικροτώντας τον διαχωρισμό των Ιταλικών Δικαστηρίων της συμμόρφωσης των δημοσιογράφων στο ποινικό δίκαιο από τη δημοσιογραφική δραστηριότητα, τονίζοντας την ανάγκη για συμμόρφωση στο εθνικό ποινικό δίκαιο εκ μέρους των δημοσιογράφων.¹³⁸

Μελετώντας την πιο πρόσφατη νομολογία του, το ΕΔΔΑ με την απόφασή του στην υπόθεση Alex Springer κατά Γερμανίας, τόνισε ότι *ο τρόπος* με τον οποίο οι πληροφορίες συλλέχθηκαν και η τήρηση της υποχρέωσης αληθείας εκ μέρους της προσφεύγουσας εταιρίας ήταν στοιχεία τα οποία το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη σοβαρά κατά τη στάθμιση μεταξύ των αντικρουόμενων αγαθών, και συγκεκριμένα του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή (ΕΣΔΑ 8) και στην ελευθερία της έκφρασης (ΕΣΔΑ 10). Μάλιστα, το Δικαστήριο αναπτύσσοντας το σκεπτικό του σχετικά με τους κανόνες δεοντολογίας και ηθικής οι οποίοι θα πρέπει να τηρούνται από τους δημοσιογράφους, παρέπεμψε στην προηγούμενη απόφασή του (Stoll κατά Ελβετίας) προκειμένου να τονίσει τη σημασία της «καλής πίστης», αξιοπιστίας και αληθείας (reliable and precise) των πληροφοριών που δημοσιεύτηκαν μέσω του τύπου, τα οποία είναι στοιχεία εγγενή με την δημοσιογραφία.¹³⁹

Το ΕΔΔΑ λοιπόν έχει δείξει μέσα από μια σειρά αποφάσεών του ότι το αποφασιστικό κριτήριο προκειμένου να κρίνει για τη νομιμότητα των δημοσιευμένων πληροφοριών δεν είναι αυτή καθ' αυτή η νομιμότητα των ίδιων των πληροφοριών, δηλαδή το κατά πόσο νόμιμος ή όχι ήταν ο τρόπος συλλογής τους ή το ίδιο το περιεχόμενό τους, το οποίο μπορεί να τις καθιστά κατ' αρχήν *per se* παράνομες, αλλά τόσο ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η συλλογή, όσο και η βαρύτητα της παράβασης κατά το εθνικό ποινικό δίκαιο, πάντα κρινόμενες στο πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτές δημοσιεύτηκαν σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

B. Ελληνική νομολογία

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα της δημοσίευσης των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, η Αρχή έχει ξεκάθαρα τοποθετηθεί, υπογραμμίζοντας την κατά περίπτωση κρίση του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του κοινού προς πληροφόρηση, και δεχόμενη (όπως προαναφέρθηκε) ότι ο

¹³⁸ Έτσι και στην υπόθεση Boris Erdtmann κατά Γερμανίας και Sahlihu και λοιποί κατά Σουηδίας, όπου επίσης κρίθηκε ότι δεν υπήρχε παραβίαση των δημοσιογραφικών δικαιωμάτων στην περίπτωση προπαρασκευαστικών πράξεων κατά τη συλλογή ειδήσεων. Βλ. ΔιΜΕΕ 4/2016, ό.π.

¹³⁹ Axel Springer AG v. Germany, §§ 89-95 και Couderc and Hachette Filipacchi Associés v France, § 9

παράνομος χαρακτήρας της συλλογής των δεδομένων δε αρκεί per se για να αποκλείσει την δημοσίευση των πληροφοριών.¹⁴⁰

Αποφασιστική πάντως στην ελληνική νομολογία φαίνεται να είναι η αρχή της στάθμισης των κατά περίπτωση τυχόν διακυβευμένων δημοσίων συμφερόντων, η οποία και γίνεται δεκτή από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, και η οποία και προκύπτει ρητώς από το δεύτερο άρθρο του Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών κλπ εκπομπών, όπου και εισάγει τη δυνατότητα κάμψης των κανόνων όπως αυτών που απαγορεύουν τη δημοσίευση πληροφοριών που έχουν αποκτηθεί με παράνομα μέσα.¹⁴¹

Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο της Επικρατείας κατά την πιο πρόσφατη νομολογία του, με μια «σχεδόν στερεότυπη διατύπωση»¹⁴² πλέον δέχεται ότι «Σε περίπτωση κατά την οποία η χρήση αθέμιτων μέσων αντλήσεως πληροφοριών δεν αποσκοπεί στην καταγραφή εικόνας συγκεκριμένου προσώπου, αλλά στην συλλογή πληροφοριών στο πλαίσιο δημοσιογραφικής έρευνας, ενώ περαιτέρω ούτε η μετάδοση των σχετικών πληροφοριών θίγει την προσωπικότητα και τον ιδιωτικό βίο συγκεκριμένου επίσης προσώπου, η οποία κατά το Σύνταγμα απολαύει ιδιαίτερης προστασίας (Ολ. ΣτΕ 1213/2010), η απαγόρευση χρήσεως των εν λόγω μέσων και μεταδόσεως των ως άνω πληροφοριών είναι δυνατόν να καμφθεί, εάν εκτιμάται ότι το αντικείμενο της δημοσιογραφικής έρευνας αφορά ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος, το οποίο απασχολεί σοβαρά το ευρύ κοινό, η μετάδοση των συγκεκριμένων πληροφοριών συμβάλλει σημαντικά στην σχετική δημόσια συζήτηση, ενώ η συλλογή των πληροφοριών αυτών θα ήταν δυνατή ή ιδιαιτέρως δυσχερής με άλλα μέσα».¹⁴³

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση του Τσεβά σχετικά με το αν η αρχή της σταθμίσεως, όπως εφαρμόστηκε από το ΣτΕ στην συγκεκριμένη υπόθεση, μπορεί να εφαρμοστεί και σε περιπτώσεις που αφορούν αυτοτελώς μόνη το στάδιο της –παράνομης– συλλογής των πληροφοριών. Δυστυχώς, το ΣτΕ δεν είχε την ευκαιρία να κρίνει επί του θέματος αυτού, θεωρώντας ότι ο προβαλλόμενος ισχυρισμός σχετικά με το «δικαιολογημένο ενδιαφέρον» αφορούσε αποκλειστικά στην μετάδοση και όχι στην λήψη της υπό εξέταση πληροφορίας, αφήνοντας αναπάντητο το ερώτημα του κατά πόσο η απαγόρευση της χρήσης αθέμιτων μέσων

¹⁴⁰ Βλ. ΑΠΔΠΧ 43/2007.

¹⁴¹ Βλ. άρθρο 2 παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών κλπ εκπομπών.

¹⁴² Τσεβάς Α., ό.π σελ 552.

¹⁴³ ΣτΕ 900/2015, βλ. και ΣτΕ 996/2014, 2839/2014, 2840/2014, 2919-2922/2014, 3206/2014, 3425/2014, διαθέσιμες σε www.dsanet.gr, (τελευταία επίσκεψη 22/10/2017)

μπορεί να καμφθεί αποκλειστικά στο στάδιο της συλλογής των πληροφοριών σε περίπτωση «διακυβευόμενου δημοσίου συμφέροντος».¹⁴⁴

Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας, όσον αφορά την μετάδοση πληροφοριών από τα ΜΜΕ και την παράβαση του άρθρου 8 παρ 2 του Ν. 3090/2002 από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης,¹⁴⁵ με αντίστοιχη επιβολή κυρώσεως δέχεται ότι το εύλογο δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για ενημέρωση δεν αρκεί για την άρση του αδίκου των πράξεων οι οποίες απαγορεύονται από το ως άνω άρθρο, και πάντως την νομιμοποίηση της δημοσίευσης των πληροφοριών αυτών, καθώς, σύμφωνα με το Δικαστήριο, *«η διάταξη του άρθρου 8 παρ. 2 του Ν 3090/2002 δεν προβλέπει εξαιρέσεις από την θεσπιζόμενη απαγόρευση»¹⁴⁶*. Εδώ το Συμβούλιο της Επικρατείας, τουλάχιστον όσον αφορά το μέρος της αιτιολογίας το οποίο αναφέρει ότι δεν προβλέπεται εξαίρεση από τη θεσπιζόμενη απαγόρευση, δεν φαίνεται συνεπές με τη λοιπή νομολογία τόσο του ιδίου όσο και του ΕΔΔΑ, αφού ούτε το άρθρο 4 δεν εισάγει ιδιαίτερη εξαίρεση σχετικά με τις περιπτώσεις παράνομης συλλογής στο πλαίσιο δημοσιογραφικής έρευνας που διενεργείται για θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος, εντούτοις όμως το ΣτΕ έχει δεχτεί ότι τυχόν παρανομία κατά το στάδιο της συλλογής μπορεί να αρθεί («καμφθεί») υπό προϋποθέσεις, μεταξύ άλλων, αν εκτιμάται ότι το αντικείμενο της δημοσιογραφικής έρευνας αφορά ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι το αιτιολογικό των αποφάσεων αυτών συμπληρώνεται με την διατύπωση *«...σε κάθε περίπτωση, για την ενημέρωση της κοινής γνώμης επί της πορείας της υποθέσεως δεν ήταν απαραίτητη η προβολή και των επίμαχων εικόνων, αλλά αρκούσε η αναφορά της ειδήσεως»* με την οποία το δικαστήριο προσφεύγει στο κριτήριο της αναγκαιότητας το οποίο αποτελεί ένα από τα στάδια ελέγχου στις περιπτώσεις στάθμισης αντικρουόμενων συμφερόντων κατά την αρχή της αναλογικότητας, χωρίς όμως να γίνεται περεταίρω αναφορά στα κριτήρια με τα οποία θα σταθμιστούν τα συγκρουόμενα συμφέροντα.

Μάλιστα, κατά την άποψη της μειοψηφίας της ως άνω απόφασης, το Δικαστήριο κατά την κρίση του σχετικά με την παράβαση του άρθρου 8 §2 του Ν3090/2002 θα έπρεπε να εφαρμόσει την αρχή της σταθμίσεως, όπως αυτή καθιερώνεται από το άρθρο 2 ΠΔ 77/2003, εφόσον πρόκειται *«για διάταξη που διέπει τη λειτουργία των τηλεοπτικών σταθμών και εντάσσεται στην ύλη της ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας»*. Η άποψη αυτή της μειοψηφίας, ασχέτως ουσιαστικού συμπεράσματος, σύμφωνα με το οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση η μετάδοση της μεταφοράς των προσώπων κατά την ποινική δίωξη *ήταν δικαιολογημένη-*, φαίνεται συνεπέστερη με την

¹⁴⁴ Τσεβάς Α., ό.π σελ. 553.

¹⁴⁵ Βλ. αρ. 8 παρ 2. Ν. 3090/2002 με το οποίο και απαγορεύεται η μετάδοση ή καταγραφή των προσώπων που οδηγούνται ενώπιον των Δικαστηρίων.

¹⁴⁶ Βλ. ΣτΕ 3586-3590/2014.

μέχρι τότε νομολογία του ΣτΕ όσον αφορά την κατ' αρχήν εφαρμογή της αρχής της σταθμίσεως, η οποία και παγίως εφαρμόζεται προκειμένου για την τελική κρίση επί υποθέσεων δημοσιοποιήσεως πληροφοριών οι οποίες έχουν συλλεγεί με παράνομα ή αθέμιτα μέσα.

Το ΣτΕ εδώ, φαίνεται να ακολουθεί την πρόσφατη στάση του ΕΔΔΑ σχετικά με υποθέσεις που αφορούν πρόσωπα με την ιδιότητα τους ως κατηγορουμένων σε ποινικές υποθέσεις, το οποίο και έχει αναπτύξει μια νομολογία περισσότερο «ευαισθητοποιημένη» σε ό,τι αφορά τη σύγκρουση των δικαιωμάτων των προσώπων αυτών με το δικαίωμα του κοινού προς πληροφόρηση, αναφέροντας ότι η θέση των υποκειμένων είναι ιδιαίτερα ευάλωτη και ότι το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (άρθρο 6) και προστασίας στον ιδιωτικό βίο (αρ 8) είναι ιδιαίτερα σημαντικά στο πλαίσιο μιας ποινικής δίκης.¹⁴⁷

Συμπερασματικά, στην περίπτωση των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, εκτός από την ούτως ή άλλως κατ' άρθρο 7 παρ 2 περ. ζ στάθμιση της ιδιότητας του προσώπου ως δημοσίου και του αντικειμένου της δημοσίευσης, για την οποία θα χρησιμοποιηθεί πρωτίστως το κριτήριο της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ 1 Σ), ¹⁴⁸ στάθμιση θα πρέπει να πραγματοποιείται λαμβανομένης υπόψη και της βαρύτητας της παρανομίας. Κατ' αυτή λοιπόν την άποψη, αποφασιστικό κριτήριο δεν θα είναι το αν το πρόσωπο που προέβη στη συλλογή των πληροφοριών είναι ο ίδιος ο δημοσιογράφος ή τρίτος, αλλά αν προκύπτει, μετά από τη στάθμιση της βαρύτητας της παρανομίας, ότι το *in concreto* ενδιαφέρον του κοινού είναι σαφώς υπέρτερο των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων που πλήττονται από την παρανομία που διαπράχθηκε.¹⁴⁹ Πράγματι, η «λύση» φαίνεται ότι όντως θα πρέπει να είναι καθολική, δεδομένου ότι από δικαιοηθικής θεώρησης η παρανομία του πράττοντα, είτε δημοσιογράφου

¹⁴⁷ Βλ. πχ απόφαση ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Bédat* κατά Ελβετίας (29.3.2016), όπου και κρίθηκε ότι η παράθεση σχολίων και πληροφοριών σχετικά με εκκρεμή ποινική δίκη εκ μέρους δημοσιογράφου δεν απολάμβανε την προστατευτική δικλείδα του άρθρου 10 ΕΣΔΑ, καθώς τέτοιες δηλώσεις ήταν ικανές να υπονομεύσουν τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και συνεπώς η καταδίκη του Δημοσιογράφου εκ μέρους των εθνικών αρχών σε ένα μήνα φυλάκισης με αναστολή και σε πρόστιμο 4.000 ελβετικών φράγκων δεν θεωρήθηκε δυσανάλογο περιορισμό της άσκησης της ελευθερίας έκφρασης του και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ήταν ικανή να αποτρέψει αυτήν ή άλλους δημοσιογράφους από την πληροφόρηση του κοινού και εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις. Διαθέσιμο σε <http://thesslawyer.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CF%86%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B7%CF%87%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CF%86%CE%B7/>, τελευταία επίσκεψη 15/11/2017.

Αντιθ. Βλ. ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Pinto Coelho* κατά Πορτογαλίας της 22.3.2016 (προσφυγή υπ' αριθμόν 48718/2001), όπου κρίθηκε ότι το πρόστιμο που επιβλήθηκε σε δημοσιογράφο για μετάδοση στο πλαίσιο τηλεοπτικής εκπομπής ηχητικών αποσπασμάτων από την ακροαματική διαδικασία ποινικής δίκης αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Ωστόσο δόθηκε σημασία από το Δικαστήριο στο γεγονός ότι όταν προβλήθηκε το επίμαχο ρεπορτάζ, είχε ήδη εκδοθεί η δικαστική απόφαση και γι' αυτό επομένως δεν ήταν δυνατό να αποδειχθεί με ποιο τρόπο η προβολή των συγκεκριμένων αποσπασμάτων μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά την ομαλή λειτουργία της δικαιοσύνης.

¹⁴⁸ Βλ. όμως και *Αλιβιζάτο Ν.*, ο οποίος προτείνει ως «μοναδικό» κριτήριο προκειμένου για τη στάθμιση μεταξύ ιδιωτικότητας και δημοσιοποίησης την «κραυγαλέα αντινομία» ανάμεσα στον δημόσιο λόγο ενός δημοσίου προσώπου και την ιδιωτική συμπεριφορά του, σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικότητας.

¹⁴⁹ Βλ Τσεβά Α., ΑΠΔΠΧ 15 χροίνα σελ 73.

είτε τρίτου πληροφοριοδότη, έχει την ίδια απαξία. Σύμφωνα με τον Τσεβά, η προστατευτική ενέργεια του δικαιώματος στην ελευθεροτυπία δεν θα πρέπει να εξαρτάται από το πρόσωπο το οποίο προβαίνει στη συλλογή των πληροφοριών, όταν φυσικά αυτή γίνεται για σκοπούς δημοσίευσης, εφόσον αυτή η διαφοροποίηση είναι αδιάφορη σχετικά με το «δικαιολογημένο ενδιαφέρον» ενημέρωσης του κοινού.¹⁵⁰ Σε κάθε περίπτωση πάντως, όριο προκειμένου για τη νομιμότητα της δημοσίευσης παρανόμως κτηθείσών πληροφοριών θα είναι η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η οποία είναι δικαίωμα απόλυτο και απαραβίαστο, μη υποκείμενο σε οποιαδήποτε μορφής στάθμιση (άρθρο 2 παρ 1 Σ).¹⁵¹

III. ΠΛΗΡΗΣ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ: Η ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ ΚΑΘΙΣΤΑ ΝΟΜΙΜΗ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ;

Το ΕΔΔΑ, στην υπόθεση Haldimann κ.α στις 24 Φεβρουαρίου το 2015 έκρινε για πρώτη φορά σχετικά με πραγματικά περιστατικά που αφορούσαν την δημοσίευση πληροφοριών που είχαν συλλεγεί με παράνομα μέσα από τους *ίδιους τους δημοσιογράφους*, αποφαινόμενο ότι η καταδίκη των τελευταίων, όχι μόνο για τη δημοσίευση, **αλλά και για την ίδια τη χρήση** των παράνομων μέσων μπορεί να είναι ασύμβατη με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, η υπόθεση αυτή αφορά τη χρήση κρυφής κάμερας από τέσσερεις δημοσιογράφους για τους σκοπούς ενός ρεπορτάζ σχετικά με τις αθέμιτες πρακτικές που ακολουθούνται για τη σύναψη ασφαλιστικών προϊόντων ζωής. Η εν λόγω απόφαση αξίζει να αναλυθεί για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, καθώς είναι καθοριστικής σημασίας όσον αφορά τη στάση του Δικαστηρίου σχετικά με το εύρος του προστατευτικού πεδίου του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ και της ελεγκτικής λειτουργίας του τύπου και των λοιπών μέσων ενημέρωσης.

A. Απόφαση Haldimann κατά Ελβετίας

αα) Τα πραγματικά περιστατικά¹⁵²

Το Φεβρουάριο του 2003, μετά από μια σειρά επιστολών των τηλεθεατών στις οποίες οι τελευταίοι εξέφραζαν τα παράπονά τους αναφορικά με τους μεσίτες ασφαλειών και τις

¹⁵⁰ Ο.π.

¹⁵¹ Ο.π και αναλυτικότερα, ο ίδιος, Προσωπικά Δεδομένα και Μέσα Ενημέρωσης, 2010, σελ. 159 επ, με περαιτέρω παραπομπές.

¹⁵² Βλ. Haldimann κ.α κατά Ελβετίας ό.π.

εσφαλμένες συμβουλές που παρέχουν κατά την άσκηση του λειτουργήματός τους, τέσσερεις δημοσιογράφοι αποφάσισαν να ετοιμάσουν και δημοσιεύσουν ένα ρεπορτάζ σχετικά με τις πρακτικές που ακολουθούνται για τη σύναψη ασφαλιστικών προϊόντων ζωής, το οποίο και θα προβάλλονταν από το «Kassensturz», μια εβδομαδιαία εκπομπή για την προστασία των καταναλωτών. Στο πλαίσιο του ρεπορτάζ και προκειμένου να αποδειχθούν οι τακτικές των μεσιτών ασφαλίσεων, μία από τις προσφεύγουσες οργάνωσε μια συνέντευξη με μεσίτη ασφαλίσεων, παρουσιαζόμενη ως πελάτισσα, η οποία ενδιαφερόταν για σύναψη ασφάλειας ζωής. Η συζήτηση έλαβε χώρα σε μια αίθουσα στην οποία είχαν εγκατασταθεί δύο κρυφές κάμερες, ο οποίες και μετέδιδαν τη μαγνητοσκόπηση της συνέντευξης σε διπλανή αίθουσα, στην οποία βρισκόταν η τρίτη των προσφευγόντων και ένας εμπειρογνώμονας ασφαλίσεων, μαζί με έναν εικονολήπτη και μια τεχνικό.

Μετά το την ολοκλήρωση της συνέντευξης, η συντάκτρια της εκπομπής εισήλθε στην αίθουσα, παρουσιάστηκε ως συντάκτρια της εκπομπής «Kassensturz» και πληροφόρησε τον μεσίτη ότι συνέντευξη είχε μαγνητοσκοπηθεί. Όταν ο τελευταίος κλήθηκε από την συντάκτρια να τοποθετηθεί σχετικά με τη μαγνητοσκόπηση και τα «σημαντικά σφάλματα» τα οποία κατ' αυτήν είχαν διαπραχθεί από τον μεσίτη, ο τελευταίος αρνήθηκε να τοποθετηθεί. Στις 25 Μαρτίου της ίδιας χρονιάς μεταδόθηκαν αποσπάσματα της συνέντευξης, με απόκρυψη του προσώπου με χρήση ψηφιδωτού και αλλοίωση της φωνής του μεσίτη, όπως και είχε προηγουμένως συμφωνηθεί, αφού την προηγούμενη μέρα είχε απορριφθεί αίτηση για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την προστασία των συμφερόντων του μεσίτη.

ββ) Εθνικά Δικαστήρια

Στις 5 Νοεμβρίου, τρεις από τους δημοσιογράφους καταδικάστηκαν από τα εθνικά δικαστήρια για τη μαγνητοσκόπηση συζήτησης τρίτων προσώπων και την παραβίαση της απόρρητης και ιδιωτικής σφαίρας με τη χρήση συσκευής λήψης εικόνας, όπως και απαγορεύονταν από τον εθνικό ποινικό κώδικα, ενώ η δημοσιογράφος η οποία και ήταν παρούσα στην υποτιθέμενη συνέντευξη καταδικάστηκε για μη – εξουσιοδοτημένη καταγραφή συζητήσεων και για παραβίαση της απόρρητης και ιδιωτικής σφαίρας. Όλοι οι δημοσιογράφοι καταδικάστηκαν σε χρηματικό πρόστιμο. Οι προσφεύγοντες προσέφυγαν από κοινού στο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο¹⁵³ κατά των αποφάσεων καταδίκης τους, το οποίο ενώ αναγνώρισε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον ενημέρωσης του κοινού σχετικά με τις πρακτικές στον τομέα των ασφαλίσεων, το οποίο ενδέχεται να βαρύνει περισσότερο σε σχέση με τα επίμαχα ιδιωτικά συμφέροντα, και το οποίο αναγνωρίζεται στο ελβετικό δίκαιο ως «άγραφος» λόγος άρσης του αδίκου χαρακτήρα της

¹⁵³ Απόφαση της 07.10.2008 του Ποινικού Τμήματος, {T 0/2} 6B_225/2008 sst www.servat.unibe.ch/dfr/gber/081007_6B_225-2008.html

πράξης.¹⁵⁴ Ωστόσο, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι οι προσφεύγοντες ήταν σε θέση να επιλέξουν διαφορετικά μέσα, «λιγότερα παρεμβατικά» στα ιδιωτικά συμφέροντα του μεσίτη.

γγ) ΕΔΔΑ

Το Δικαστήριο στην απόφασή του επανέλαβε την πάγια νομολογία του σχετικά με την δίκαιη εξισορρόπηση του δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο των δημοσίων προσώπων και της ελευθερίας της έκφρασης, εφαρμόζοντας τα κριτήρια τα οποία πλέον είχαν τυποποιηθεί στην Axel Springer. Συγκεκριμένα, τα κριτήρια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν και η αντίστοιχη κρίση του Δικαστηρίου ήταν¹⁵⁵:

- 1) Συμβολή σε δημόσια συζήτηση για ένα θέμα γενικού ενδιαφέροντος
- 2) Τη φήμη του θιγόμενου και τον σκοπό της δημοσίευσης
- 3) Την προηγούμενη συμπεριφορά του θιγόμενου
- 4) Τη μέθοδο συλλογής και την αλήθεια των πληροφοριών
- 5) Το περιεχόμενο, το είδος και την εμβέλεια της δημοσίευσης
- 6) Τη βαρύτητα της κύρωσης που επιβλήθηκε.

Σχετικά με το πρώτο κριτήριο, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη σοβαρά το γεγονός ότι το ρεπορτάζ ασκούσε κριτική σε μια πρακτική η οποία χαρακτηριζόταν από ελλιπή ενημέρωση, η οποία και δυσχέραινε τη θέση του καταναλωτή σημαντικά, και δεν ανταποκρινόταν στο θεσμοθετημένο επίπεδο προστασίας που αυτός θα έπρεπε να απολαμβάνει.¹⁵⁶ Στο μέτρο αυτό, κρίθηκε ότι το θέμα της εκπομπής πράγματι συνέβαλε σε συζήτηση για ένα θέμα γενικού ενδιαφέροντος.

Όσον αφορά τη φήμη του θιγόμενου και το σκοπό της δημοσίευσης, ήταν η πρώτη φορά που το Δικαστήριο έκρινε σχετικά με τη χρήση κρυφής κάμερας από δημοσιογράφους σε υπόθεση κατά την οποία το πρόσωπο βρέθηκε στο στόχαστρο με την ιδιότητά του ως εκπροσώπου μιας συγκεκριμένης επαγγελματικής κατηγορίας, παρά ως δημοσίου προσώπου.¹⁵⁷ Έτσι, ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στο γεγονός ότι ο μεσίτης δεν αποτελούσε «δημόσιο πρόσωπο», αλλά και στο γεγονός ότι αντικείμενο του δημοσιεύματος δεν ήταν η κριτική του προσώπου του μεσίτη και η αναφορά σε προσωπικά στοιχεία της ζωής του, αλλά μια γενική αναφορά σε εμπορικές πρακτικές του κλάδου που εκείνος αντιπροσώπευε, παρόλο που ο μεσίτης δεν είχε δώσει τη

¹⁵⁴ Τσεβάς Α., «Η προβληματική της παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας υπό το φως της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Haldimann et. al. κατά Ελβετίας», ό.π σελ. 556

¹⁵⁵ Βλ. παρ. 56 επ. της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁵⁶ Τσεβάς, ό.π σελ. 556

¹⁵⁷ Flutura Kusari et al., “ECHR Vindicates Hidden Camera’s Role in Watchdog Journalism”, Strasbourg Observers, March 2015, ό.π.

συγκατάθεσή του και μπορούσε επομένως να «βασισθεί ευλόγως στον εμπιστευτικό χαρακτήρα» της συνέντευξης.¹⁵⁸

Σχετικά με τη μέθοδο συλλογής και την αλήθεια των πληροφοριών, το Δικαστήριο επέλεξε να δώσει ιδιαίτερη σημασία όχι τόσο στην χρήση των παράνομων μέσων αυτών καθ' αυτών, αλλά εστίασε περισσότερο στην συμπεριφορά των προσφεύγοντων. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι οι προσφεύγοντες δεν αγνόησαν τους δημοσιογραφικούς κανόνες δεοντολογίας, τη σημασία των οποίων έχει επανειλημμένως υπογραμμίσει, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι ο σκοπός του ρεπορτάζ τους επέτρεπε να προβούν στη χρήση της κρυφής κάμερας και, δεδομένης της έλλειψης ομοφωνίας εκ των εθνικών Δικαστηρίων σχετικά με το θέμα αυτό, έκρινε τελικά ότι οι προσφεύγοντες θα έπρεπε να επωφεληθούν από την αμφιβολία αυτή, κρίνοντας ότι δεν παραβίασαν τους κανόνες δεοντολογίας σχετικά με τη μέθοδο απόκτησης των πληροφοριών. Εξάλλου, όσον αφορά τα γεγονότα που παρουσιάστηκαν, η αλήθεια τους δεν αμφισβητήθηκε σε κανένα στάδιο.

B. Σχολιασμός

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το σκεπτικό του Δικαστηρίου όσον αφορά την αναγκαιότητα της επίμαχης συμπεριφοράς, το οποίο και έχει αποτελέσει και το κεντρικό αντικείμενο κριτικής.¹⁵⁹ Το ΕΔΔΑ, υιοθετώντας διαφορετική άποψη από τα εθνικά Δικαστήρια, έκρινε ότι «το μόνο που έχει σημασία είναι κατά πόσον η εκπομπή μπορούσε να συμβάλει στη δημόσια συζήτηση για ένα θέμα γενικού ενδιαφέροντος, και όχι κατά πόσον πέτυχε πλήρως τον σκοπό της». Έτσι, το Δικαστήριο υιοθετεί ένα κριτήριο «δυναμικής» εισφοράς σε διάλογο δικαιολογημένου ενδιαφέροντος, χωρίς να εστιάζει στο αν αυτός ο σκοπός πράγματι επιτεύχθηκε, ή τουλάχιστον στο αν ο σκοπός αυτός μπορεί να επιτευχθεί με άλλα μέσα ή αποκλειστικά με τη χρήση των υπό κρίση μεθόδων. Γιατί αν ο σκοπός μπορούσε πράγματι να επιτευχθεί με άλλα, λιγότερο επαχθή μέσα, τότε δεν δικαιολογείται, βάσει των επιμέρους κριτηρίων της αρχής της αναλογικότητας η επέμβαση στην ιδιωτικότητα και όπως αυτή έχει εφαρμοστεί σε προηγούμενη νομολογία του ΕΔΔΑ.

¹⁵⁸ Βλ. Παρ. 60 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁵⁹ Βλ. πχ. Τσεβάς Α., σελ. 557.

Εξάλλου, σε κάθε περίπτωση, όσον αφορά το ερώτημα του κατά πόσο υπήρξε παραβίαση του συνταγματικώς κατοχυρωμένου δικαιώματος στην προσωπικότητα, δεν φαίνεται *prima facie* να υπάρχει προσβολή. Παρόλο που τη μαγνητοσκόπηση με τη χρήση κρυφής κάμερα εν αγνοία και χωρίς τη συναίνεση του θιγόμενου προσώπου συνιστά χαρακτηριστική περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας,¹⁶⁰ η συγκεκριμένη περίπτωση είναι διαφορετική για δύο λόγους. Πρώτον, όπως αναφέρθηκε κατά την εξιστόρηση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης, οι προσφεύγοντες πράγματι απέκρυψαν το πρόσωπο του εικονιζόμενου προσώπου ώστε τα μόνα στοιχεία τα οποία να είναι αναγνωρίσιμα μετά την επεξεργασία να είναι το χρώμα των μαλλιών, του προσώπου του και τα ρούχα του. Επιπλέον, αφού σύμφωνα με την η ΑΚ 57, όπως έχει ερμηνευτεί από τη νομολογία, προστατεύονται, μεταξύ άλλων, τα στοιχεία που εξατομικεύουν το πρόσωπο, όπως το όνομα, η εικόνα και η φωνή του, σημειώνοντας ότι «το δικαίωμα αυτό αποτελεί πλέγμα αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου, με το οποίο είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη».

Επιπλέον, όσον αφορά στο δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού ως έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητα, το οποίο και συνίσταται στο ότι ο κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να κρίνει ποιες πτυχές της προσωπικότητάς του θα αποκαλύψει και ποια στοιχεία του ιδιωτικού του βίου θα καταστήσει κοινά στους άλλους,¹⁶¹ φαίνεται ότι η εν λόγω μαγνητοσκόπηση και εν συνεχεία δημοσίευση με αλλοιωμένα τα χαρακτηριστικά του προσώπου δεν συνιστά παραβίαση του δικαιώματος αυτού, εφόσον το δημοσίευμα δεν απεικόνιζε ή έκανε αναφορά σε κανένα στοιχείο της προσωπικής ζωής του συνεντευξιαζόμενου, αλλά αντιθέτως, εστίαζε σε μια γενικευμένη πρακτική μιας κατηγορίας προσώπων, μέλος της οποίας ήταν το συγκεκριμένο πρόσωπο. Εξ' άλλου, η συγκεκριμένη πράξη μάλλον δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, εφόσον σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο της Οδηγίας και του Ν. 2472/97 «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» δεν λογίζονται στοιχεία από τα οποία δεν μπορούν πλέον να προσδιοριστούν τα υποκείμενα των δεδομένων.

Το κρίσιμο λοιπόν ζήτημα εδώ δεν είναι τόσο η παραβίαση του δικαιώματος στα προσωπικά δεδομένα και γενικά στην ιδιωτικότητα, αλλά η ίδια η χρήση της κρυφής κάμερας και το σκεπτικό του δικαστηρίου όσον αφορά τη χρήση του απαγορευμένου *per se* αποδεικτικού

¹⁶⁰ Βλ. ΑΠΔΠΧ 39/2007 με την οποία η Αρχή θεώρησε παράνομη την επεξεργασία των (απλών) προσωπικών δεδομένων της προσφεύγουσας, καθώς και της ανήλικης κόρης της, κρίνοντας ότι το ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση δεν είναι δικαιολογημένο όταν μόνος ο σκοπός των δημοσιευμάτων είναι να ικανοποιήσουν την περιέργεια του κοινού σχετικά με τις λεπτομέρειες της προσωπικής ζωής γνωστού ζεύγους. Βλ. *Καράκωστας Ι.*, Οι συναλλακτικές υποχρεώσεις των ΜΜΕ ως νομική βάση προστασίας των προσωπικών δεδομένων, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Κείμενα Εισηγήσεων, Επετειακή Δημερίδα για τα 15 Χρόνια Λειτουργίας, Αθήνα 2014, σελ. 35, με περαιτέρω παραπομπές.

¹⁶¹ *Καράκωστας Ι.*, Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνwm.), ό.π, σελ 27.

μέσου σύμφωνα με δίκαιο του εκάστοτε εθνικού συστήματος αστικού/ποινικού δικαίου στα πλαίσια της δημοσιογραφικής έρευνας.¹⁶²

Ωστόσο, σε γενικές γραμμές αυτή η απόφαση έγινε καλοδεχούμενη από την πλειοψηφία των σχολιαστών, χαρακτηριζόμενη ως «θρίαμβος» για την ελευθερία της έκφρασης των δημοσιογράφων. Περισσότερο σκεπτικοί εμφανίζονται οι ακαδημαϊκοί σχολιαστές, όπως λόγου χάρι ο Τσεβάς, ο οποίος την αντιμετωπίζει ως ασύμβατη με κάποιες αρχές του δικαίου.

(Αντι)στροφή 180 μοιρών

Με την υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο δεν προχώρησε απλά ένα βήμα πιο πέρα κρίνοντας ότι η - ήδη διευρυμένη- προστατευτική εμβέλεια του άρθρου 10 καλύπτει και το στάδιο της συλλογής, αλλά φαίνεται ότι έκανε μια πλήρη αντιστροφή του σκεπτικού του: Το ΕΔΔΑ προχώρησε σε μια αντιστροφή της λογικής που μέχρι τώρα εφάρμοζε σχετικά με τη νομιμότητα των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, αφού σύμφωνα με αυτό, η *per se* παράνομη συλλογή μπορεί να καταστεί νόμιμη μόνο από το γεγονός ότι η δημοσίευση, *δυνητικά*, συνείσφερε σε δημόσιο διάλογο για ένα ζήτημα δικαιολογημένου ενδιαφέροντος.¹⁶³ Έτσι, η νομιμότητα της δημοσίευσης, η οποία μέχρι τώρα μπορούσε να αναγνωριστεί *παρόλη* την παρανομία κατά το στάδιο της συλλογής, μπορεί να καταλήξει να είναι η *αιτία* που καθιστά αναδρομικά νόμιμη τη συλλογή, η οποία προηγείται χρονικά, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός κύκλου αμφίβολης λογικής και νομικής υπόστασης.

Σύμφωνα με την ενδιαφέρουσα θεωρητική παρατήρηση του Τσεβά, το κριτήριο αυτό είναι ιδιαίτερα επισφαλές, τουλάχιστον έτσι όπως εκφράστηκε με τη συγκεκριμένη απόφαση του Δικαστηρίου, γιατί «ουσιαστικά αναγορεύει το ενδιαφέρον ενημέρωσης του κοινού σε κριτήριο της στεγανότητας του ιδιωτικού βίου, και συνεπώς υποσκάπτει την αυτονομία του ατόμου που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα της ιδιωτικότητας».¹⁶⁴ Μάλιστα, παρατηρεί ότι η στάθμιση που θα πραγματοποιηθεί προκειμένου να κριθεί η ύπαρξη του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος δεν μπορεί να γίνει όταν η πληροφορία δεν είναι γνωστή, εφόσον το αν όντως υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού και συνεπώς η κρίση περί του νόμιμου ή παρανόμου της πράξης πρέπει να γίνει *ex ante*, όχι *ex post*.¹⁶⁵ Παρότι η βάση του επιχειρήματος είναι σωστή στο βαθμό που θεμελιώνεται στην αρχή του κράτους δικαίου, σύμφωνα με την οποία η νομιμότητα ή

¹⁶² Βλ. Πχ άρθρο 370^A παρ 1-3 ΠΚ που προβλέπει σχετικά με το παράνομο της υποκλοπής και χρήσης προϊόντων υποκλοπής.

¹⁶³ Βλ. §57 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁶⁴ Τσεβάς, ό.π., σ. 557.

¹⁶⁵ ό.π

παρανομία της πράξης πρέπει να είναι διακριτή εκ των προτέρων, αυτό εντούτοις δεν μπορεί να εφαρμοστεί κατ' απόλυτη αναλογία και στην κρίση περί ύπαρξης δικαιολογημένου ενδιαφέροντος. Και αυτό γιατί, στις περιπτώσεις των περισσότερων δημοσιογραφικών αποκαλύψεων σχετικά με ζητήματα τα οποία είναι μεγάλης σημασίας για το κοινό, η κρίση αυτή πάντα –και αναπόφευκτα- γίνεται μετά την αποκάλυψη, αφού ο λόγος της δημοσίευσης είναι ακριβώς η αποκάλυψη πληροφοριών οι οποίες δεν ήταν γνωστές στο κοινό – ή υπήρχε ελλιπής ενημέρωση-, ενώ κρίνεται εκ των υστέρων ότι θα έπρεπε να είναι.¹⁶⁶

Κατά την άποψη που υποστηρίζεται στην παρούσα εργασία, το ζήτημα που γεννάται δεν αφορά το αν το Δικαστήριο έκρινε σωστά σχετικά με την σύγκρουση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και στην ελευθερία της έκφρασης, αφού σε προηγούμενες αποφάσεις του είχε κρίνει υπέρ της δεύτερης, όταν τα πραγματικά περιστατικά περιλάμβαναν παραβάσεις του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα πολύ βαρύτερες από τη συγκεκριμένη, αλλά το κατά πόσο η λογική του Δικαστηρίου σχετικά με την καταδίκη για ίδια χρήση των παράνομων αποδεικτικών μέσων και η αντίστοιχη προστατευτική εμβέλεια του άρθρου 10 βρίσκεται εντός των ορίων που χαράζει η αρχή της αναλογικότητας, αλλά και το κράτος Δικαίου.

Έτσι, όσον αφορά στο θέμα της παράνομης συλλογής των πληροφοριών αυτής καθ' αυτής, η παρούσα μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η νομιμότητα αυτής θα πρέπει να κρίνεται βάσει κριτηρίου το οποίο λαμβάνει υπόψη η στάθμιση της βαρύτητας της παραβίασης. Το κριτήριο αυτό παρουσιάζεται περισσότερο ευέλικτο και δικαιότερο, αφού εφαρμόζει την αρχή της αναλογικότητας λαμβάνοντας υπόψη τα επιμέρους πραγματικά περιστατικά, αλλά και τη σημασία των εθνικών ποινικών νόμων, των οποίων ο σεβασμός έχει κριθεί από το Δικαστήριο μείζονος σημασίας. Πράγματι, το όριο θα πρέπει να βρίσκεται στα επιμέρους ποινικά εθνικά νομοθετήματα, τα οποία και αποκλειστικά θα προσδιορίζουν τη νομιμότητα του σταδίου της συλλογής των πληροφοριών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο σκοπός για τον οποίον ο συλλέξας προέβη στην συλλογή, έστω και δημοσιογραφικός. Τα εσωτερικά κίνητρα των παραβατών, όσο ευγενή ή αισχρά μπορεί να είναι, δεν ενδιαφέρουν την έννομη τάξη και τον νομοθέτη, ο οποίος και καθιερώνει ποινές για παραβάσεις με βάση την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος. Σε καμία περίπτωση στα πλαίσια ενός κράτους δικαίου ένα έγκλημα/παρανομία, το οποίο διαπράχθηκε από δύο διαφορετικά πρόσωπα, τα οποία είχαν διαφορετικά κίνητρα τα οποία βρίσκονται εκτός της υποκειμενικής υπόστασης, δικαιολογείται να αντιμετωπιστεί διαφορετικά από το νόμο.

¹⁶⁶ Βλ. όμως και *Χριστοδούλου Κ.*, ο οποίος κάνει σημειώνει το «πρωτόστερο μεν, αλλά εύλογο αυτό κριτήριο» του δικαιολογημένου ή μη ενδιαφέροντος του κοινού το οποίο και ο ερμηνευτής καλείται να διαπιστώσει. Βλ. *Χριστοδούλου Κ.*, ό.π., σελ. 75. Και Stoll κατά Ελβετίας, ό.π.

Και όσον αφορά το θέμα της μετέπειτα δημοσίευσης των πληροφοριών οι οποίες συλλέχθηκαν παράνομα, το ζήτημα κρίνεται διαφορετικά. Εκεί, η νομιμότητα θα κριθεί μετά από στάθμιση ανάμεσα στα αντιπαλλόμενα δικαιώματα, δηλαδή αυτό της δημοσίευσης και της ιδιωτικότητας, βάσει των διαφόρων κριτηρίων τα οποία έχουν καλλιεργηθεί με την νομολογία του ΕΔΔΑ, και λαμβανομένου ιδιαίτερας υπόψη του κριτηρίου της βαρύτητας της παραβίασης και της αρχής της αναλογικότητας. Πράγματι, η υπόθεση Haldimann όσον αφορά το στάδιο αυτό κρίθηκε εν τέλει με την εφαρμογή των κριτηρίων αυτών, αφού το Δικαστήριο έδωσε ιδιαίτερη βάση τόσο στην επιμέλεια που επέδειξαν οι προσφεύγοντες να ελαχιστοποιήσουν την προσβολή της ιδιωτικότητας, όσο και στο γεγονός ότι η βαρύτητα της παραβίασης ήταν μικρή.

Εξ' άλλου, το Δικαστήριο προέβη σε ανάλογη στάθμιση αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση, με μια απόφαση περιοριστική της ελευθερίας της έκφρασης, στην υπόθεση Axel Springer 2017 κατά Γερμανίας, όπου το ΕΔΔΑ τελικά έκρινε ότι δεν υπήρχε παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ, **μετά από εφαρμογή των ίδιων κριτηρίων στάθμισης του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και στην ιδιωτική ζωή.**¹⁶⁷ Συγκεκριμένα έκρινε ότι το μέτρο το οποίο επιβλήθηκε από τον Δικαστή σχετικά με την υπόθεση επιβολής της υποχρέωσης παραποίησης της εικόνας του κατηγορουμένου ώστε ο τελευταίος να μην είναι αναγνωρίσιμος από το κοινό, ήταν πρόσφορη για την επίτευξη του σκοπού, και η λιγότερο επαχθής από τα υπόλοιπα δυνατά μέτρα. Με την απόφαση αυτή φαίνεται ότι το Δικαστήριο δεν έχει εξαγιάσει σε κάθε περίπτωση το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης στο πλαίσιο της δημοσιογραφίας, αλλά απλώς έχει διευρύνει τον προστατευτικό πεδίο του άρθρου 10, λαμβάνοντας υπόψη ιδιαίτερας το κριτήριο της βαρύτητας της παραβίασης των δικαιωμάτων του θιγόμενου. Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η υπόθεση αυτή αφορούσε μια ιδιαίτερη διαδικασία, δηλαδή την ποινική δίκη, όπου τα συμφέροντα του κατηγορουμένου και συγκεκριμένα η διακινδύνευση του τεκμηρίου αθωότητας λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη από το Δικαστήριο.

¹⁶⁷ Βλ. Παρ. 81 σχολιαζόμενης απόφασης, “Furthermore, it is not for the Court, any more than it is for the national courts, to substitute its own views for those of the press as to what techniques of reporting should be adopted in a particular case”. (Axel Springer AG, § 81).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και συγκεκριμένα η ελευθεροτυπία βρίσκεται αδιαμφισβήτητα στο πυρήνα κάθε δημοκρατικής κοινωνίας. Ειδικότερα, το δικαίωμα αυτό έχει θωρακιστεί όχι μόνο συνταγματικώς ως θεμελιώδες δικαίωμα, αλλά και νομολογιακά τόσο από τα εθνικά Δικαστήρια, όσο και από το ΕΔΔΑ, το οποίο μέσα από την νομολογία του έχει ανάγει την ελευθερία της έκφρασης ως βασική προϋπόθεση για την απρόσκοπτη λειτουργία του Τύπου ως δημόσιου άγρυπνου φρουρού, αποτελώντας ταυτόχρονα μια θεσμική εγγύηση.

Από τη μία, η τάση αυτή φαίνεται να ακολουθεί λογικά την ανάγκη των σύγχρονων καιρών για διαρκή έλεγχο και λογοδοσία εκ μέρους των προσώπων τα οποία καταλαμβάνουν δημόσιες θέσεις, εντείνοντας το αίτημα για συνέπεια, διαφάνεια και αξιοκρατία. Ωστόσο, εύλογα μπορεί κάποιος να αναρωτηθεί σχετικά με τα όρια και τις εγγυήσεις που πρέπει να συνοδεύουν τον ‘έλεγχο’ αυτό, πόσο μάλλον όταν αυτός πραγματοποιείται από μη κρατικά και θεσμοθετημένα όργανα, αλλά από τον Τύπο, και μάλιστα υπό την ευρεία του έννοια. Διαβλέποντας τους κινδύνους που ελλοχεύουν σχετικά με την εξουσία του τελευταίου να εισβάλλει στην ιδιωτική σφαίρα προσώπων με το «άλλοθι» της δημοσιογραφικής έρευνας, ο Δικαστής οφείλει, κατά την στάθμιση ανάμεσα στα αντίρροπα δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης και της ιδιωτικότητας, να λάβει υπόψη του ένα πλέγμα κριτηρίων.

Η παρούσα εργασία, εστιάζοντας ειδικότερα στο ζήτημα της νομιμότητας της δημοσίευσης των παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών, αφού ανέλυσε τα κριτήρια αυτά, όπως έχουν διαπλαστεί νομολογιακά από το ΕΔΔΑ και εφαρμοστεί ακολούθως από τα εθνικά δικαστήρια και τις εθνικές Αρχές, τόνισε τη σημασία του κριτηρίου που λαμβάνει υπόψη του τη στάθμιση της βαρύτητας της παρανομίας η οποία διαπράχθηκε κατά το στάδιο της συλλογής των πληροφοριών. Το κριτήριο αυτό προκρίνεται ως ιδιαίτερης σημασίας, καθώς στην πραγματικότητα συνίσταται από δύο βασικά στοιχεία. Πρώτον, και όσον αφορά ειδικότερα το στάδιο της συλλογής, την καταφυγή στους εθνικούς (κυρίως ποινικούς) νόμους, και την ανάγκη οι τελευταίοι να τηρούνται από τους πολίτες, αδιακρίτως του σκοπού για τον οποίο πραγματοποιείται η παράβαση, στο πλαίσιο του Κράτους Δικαίου το οποίο αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της δημοκρατικής κοινωνίας μας. Δεύτερον, λαμβάνει υπόψη την αρχή της αναλογικότητας, η οποία και θα αποτελέσει το εργαλείο με το οποίο θα κριθεί το θεμιτό και νόμιμο της δημοσίευσης των πληροφοριών αυτών, παρόλο τον παράνομο χαρακτήρα τους.

Από την παραπάνω ανάλυση φάνηκε ότι το ΕΔΔΑ, μέσα από την πλούσια νομολογία του όπως αυτή εξελίχθηκε και εμπλουτίστηκε σταδιακά, έχει καλλιεργήσει τα κριτήρια αυτά, τα οποία μπορούν επαρκώς να εφαρμοστούν προκειμένου να γίνει μια δίκαιη στάθμιση μεταξύ των δικαιωμάτων στην ιδιωτικότητα και στην ελευθερία της έκφρασης, διευρύνοντας σημαντικά το προστατευτικό πεδίο του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο φαίνεται να θέτει της κόκκινες γραμμές του εκεί που ξεκινά το εθνικό ποινικό δίκαιο και οι ποινικές διαδικασίες, όπως φάνηκε στην απόφαση Brambilla, στην πιο πρόσφατη Axel Spriger κατά Γερμανίας (2017), αλλά και σε λοιπές αποφάσεις οι οποίες αφορούσαν παραβάσεις του εθνικού ποινικού δικαίου. Ωστόσο, για την πληρότητα της ανάλυσης, αυτές οι αποφάσεις είναι περιορισμένες και αναφέρονται κυρίως σε περιπτώσεις κατά τις οποίες εμπλέκονταν πρόσωπα με την ιδιότητά τους ως κατηγορουμένων, όπου το Δικαστήριο εμφανίζεται ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένο και προστατευτικό, χωρίς αυτό να σηματοδοτεί μια γενικευμένη στάση του Δικαστηρίου σχετικά με τις υποθέσεις δημοσίευσης παρανόμως κτηθεισών πληροφοριών δια του Τύπου.

Τέλος, όσον αφορά την απόφαση Haldimann, αυτή μπορεί να διαβαστεί διττά: Από τη μία, και αποκλειστικά ως προς το σκέλος της συλλογής, τα dicta του Δικαστηρίου κρίνονται ως μάλλον ατυχή, και σε καμία περίπτωση λαμπρό νομολογιακό προηγούμενο βάσει του οποίου πρέπει να κριθούν μελλοντικές σχετικές αποφάσεις. Από την άλλη και όσον αφορά το σκέλος της δημοσίευσης, η απόφαση βρίσκεται αδιαμφισβήτητα σε εκείνες περιοριστικές της ιδιωτικότητας, τασσόμενη πανηγυρικά υπέρ των δικαιωμάτων της δημοσιότητας. Σε κάθε περίπτωση, η αμφιβολία και η συνεχής αναζήτηση μιας δίκαιης ισορροπίας είναι εγγενείς με την ίδια την έννοια της στάθμισης, η οποία και αποτελεί το καθοριστικό εργαλείο του Δικαστηρίου προκειμένου να κρίνει σχετικά με τον νικητή στην «διελκυστίνδα» ανάμεσα στο δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και στο δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, κανένα από τα οποία δεν μπορεί να κριθεί ως a priori άξιο ιδιαίτερης προστασίας. Έτσι, και δεδομένης της ανυπαρξίας κάποιου εξόφθαλμου σφάλματος στην ερμηνεία εκ μέρους του Δικαστηρίου, τέτοιες αποφάσεις θα αποτελούν πάντα αντικείμενο δημιουργικής κριτικής όσον αφορά την ορθότητα της εφαρμογής των κριτηρίων στάθμισης εκ μέρους του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο ενός γόνιμου επιστημονικού διαλόγου, όπως και επιχειρήθηκε υπό την παρούσα εργασία.

Βιβλιογραφία.

BIBΛΙΑ

Βρεττού Χ., Η αιχμηρή κριτική ως συνταγματικό δικαίωμα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014

Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002

Δαγτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα τ. Α΄, Αντ. Ν. Σάκκουλας 2005

Ηλιοπούλου – Στράγγα Τ., Η εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1998

Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Αντ. Ν. Σάκκουλας 2012.

Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Τρίτη έκδοση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005

Καράκωστας Ι., Προσωπικότητα και Τύπος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2000.

Μάνεσης Α., Συνταγματικά Δικαιώματα Α΄, Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 1982

Μπαλής Γ., Γενικά Αρχαί, 1961, σελ. 182.

Παπανικολάου Π., Καταπλεονεκτικές δικαιοπραξίες, 1984, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σελ. 171 επ.

Παπαντωνίου Ν., Γενικές Αρχές, σελ. 432 επ

Τσεβάς Αθ., Προσωπικά Δεδομένα και Μέσα Ενημέρωσης, Αντ. Ν. Σάκκουλας 2010

Φιλιππίδης Τ., Η παραβίαση της επαγγελματικής εχεμύθειας, ΠοινΧρ. Β΄, 1952, σελ 97 επ.

Χριστοδούλου Κ., Δίκαιο προσωπικών δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013

Ξενόγλωσσα

Mowbray A., Cases and Material on the European Convention of Human Rights, Oxford University Press 2007

Ovey C. and White R., The European Convention of Human Rights, 4th ed., Oxford University Press 2006

Wente J., Das Recht de journalistischen Recherche, Ein Beitrag zum Konflikt zwischen der Medienfreiheiten und den informationellen Selbstbestimmung, Baden- Baden 1987.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ- ΜΕΛΕΤΕΣ- ΣΥΜΒΟΛΕΣ

Ακριβοπούλου Χ., Η κριτική δημοσίων προσώπων ως εγγύηση της δημοκρατικής αποστολής του τύπου, ΔιΜΕΕ 4/2015, σ.σ. 559-560.

Αλιβιζάτος Ν., Ιδιωτικότητα και Δημοσιοποίηση – Επίκαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκαλύψεων (γνωμοδότηση), ΔιΜΕΕ 1/2005.

Αργυρόπουλος Γ., «ΜΜΕ και Προσωπικά Δεδομένα Δημοσίων Προσώπων», Όμιλος «Αριστόβουλος Μάνεσης», Μάρτιος 2016, διαθέσιμο στον ιστότοπο <https://www.constitutionalism.gr/argyropoulos-prosopika-dedomena/>, (17/10/2017).

Γαρουφαλιά Ο., Η προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας από τα ΜΜΕ, ΔιΜΕΕ 4/2006, 487-496.

Ζολώτας Τ., Η Δέσμευση του Εθνικού δικαστή από το νομολογιακό προηγούμενο και δεδικασμένο των αποφάσεων του ΕΔΔΑ» 2010, διαθέσιμο στον ιστότοπο <https://www.constitutionalism.gr/1600-i-desmeysi-toy-etnikoy-dikasti-apo-to-nomologiako/> (18/10/2017)

Καράκωστας Ι., Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνωμ), ΔιΜΕΕ 1/2005, σελ. 24-33.

Καράκωστας Ι., Οι συναλλακτικές υποχρεώσεις των ΜΜΕ ως νομική βάση προστασίας των προσωπικών δεδομένων, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Κείμενα Εισηγήσεων, Επετειακή Διημερίδα για τα 15 Χρόνια Λειτουργίας, Αθήνα 2014, σελ. 33-39.

Καργόπουλος Α.-Ι., Το δημοσιογραφικό απόρρητο- Θεμελίωση του δικαιώματος και προϋποθέσεις εφαρμογής και κάμψης, ΔιΜΕΕ 2/2008

Κωνσταντινίδης Α., «Το Δημοσιογραφικό απόρρητο», ΠοινΧρ 1994, σελ. 897 επ.

Μήτρου Α., Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999

Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ., Η ελευθερία του τύπου και η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ΔιΜΕΕ 1/2016, αναδημοσίευση από το έργο «Προσωπικά Δεδομένα- Ανάλυση- Σχόλια- Εφαρμογή», επιμ. Κοτσαλή Α., Νομική Βιβλιοθήκη 2016, σελ. 43.

Παππάς, ΕλλΔνη 1978, σελ 184.

Τσάτσος Α. – Σκουρής Β. – Σπυρόπουλος Φ., Γνωμοδότηση, Ελευθερία του τύπου και προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών, ΤοΣ 1998

Τσεβάς Α., Αρχή της νομιμότητας της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και παράνομη δημοσιογραφική έρευνα, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Κείμενα Εισηγήσεων, Επετειακή Δημερίδα για τα 15 Χρόνια Λειτουργίας, Αθήνα 2014, σ.σ. 71-79.

Τσεβάς Α., Η προστασία του ιδιωτικού βίου των δημοσίων προσώπων έναντι των μέσων ενημέρωσης κατά την ΕΣΔΑ. Σχόλιο στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 24.6.2004 (von Hannover κατά Γερμανίας), ΔιΜΕΕ 3/2005, σελ. 347

Τσεβάς Α., Η προβληματική της παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας υπό το φως της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Haldimann at.al. κατά Ελβετίας, ΔιΜΕΕ 4/2015, σ.σ 550- 558

Τσεβάς Α., Η εφαρμογή του νόμου για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τύπο και τη ραδιοτηλεόραση, ΚριτΕ 199.

Ξενογλώσση

Alm K., &Rendtorff J. D., Whistleblowing as Employee's Freedom of Speech: Gunther Wallraff's authorship as an illustrative case, Icelandic E-Journal of Nordic and Mediterranean Studies, διαθέσιμο σε <https://nome.unak.is/wordpress/volume-11-no-3-2016/conference->

proceeding-volume-11-no-3-2016/whistleblowing-employees-freedom-speech-gunther-wallraffs-authorship-illustrative-case/, (τελευταία επίσκεψη 19/10/2017)

Case Watch, “Balancing Privacy and Public Interest on the Slopes of St. Moritz”, February 15, 2012 Zsolt Bobis

Flutura Kusari, “ECHR Vindicates Hidden Camera’s Role in Watchdog Journalism”, Strasbourg Observers, March 2015, διαθέσιμο στον ιστοχώρο <https://strasbourgobservers.com/2015/03/12/ecthr-vindicates-hidden-cameras-role-in-watchdog-journalism/>, (τελευταία επίσκεψη 10/10/2017).

Mahoney P., “Universality versus subsidiarity in the Strasbourg case law on free speech: explaining some recent judgments”, European Human Rights Review 1997, σελ. 364.

Stijn Smet, “Freedom of expression and the Right to Reputation: Human Rights in Conflict”, 26 American University International Law Review (2011), 183- 236

Zsolt Bobis at Case Watch: Balancing Privacy and Public Interest on the Slopes of St. Moritz, 2012, διαθέσιμο στον ιστοχώρο <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/case-watch-balancing-privacy-and-public-interest-on-the-slopes-of-st-moritz>, (τελευταία επίσκεψη 30/3/2017).

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

A. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Axel Springer κατά Γερμανίας, 39954/2008, 07/02/2012

Axel Springer AG κατά Γερμανίας 39954/08, 7/02/2012, 21/09/2017

Bédat κατά Ελβετίας, 56925/08, 29/3/2016

Brambilla and others κατά Ιταλίας, 22567/2009, 23/06/2016

Couderc and Hachette Filipacchi Associés κατά Γαλλίας 40454/2007, 20/11/2015

Dammann κατά Ελβετίας, 77551/01, 25/04/2006

De Haes και Gisels κατά Βελγίου, 19983/92, 24/02/1997

Dupuis και λοιποί κατά Γαλλίας, 1914/2002, 12/11/2007

Editions Plon κατά Γαλλίας, 58148/00, 18/08/2004

Fressoz and Roire κατά Γαλλίας, 29183/95, 21/01/1999

Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 17488/90, 11/07/2012

Guja κατά Μολδαβίας, 14277/2004, 12/02/2008

Haldimann and Others κατά Ελβετίας, 21830/2009, 24/02/2015

Handyside κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 5493/1972, 07/12/1976

Nilsen and Johnsen κατά Νορβηγίας, 23118/93, 25/11/1999

Radio Twist A.S κατά Σλοβακίας, 62202/00, 19/03/2007 (ΔιΜΕΕ 1/2007)

Stoll κατά Ελβετίας, 69698/01, 10/12/2007

Telegraaf Media Nederland landelijke media B.V and others κατά Ολλανδίας, 39315/2006, 22/02/2013

Von Hannover κατά Γερμανίας (**No 1**), 59320/00, 28/07/2005 (ΔιΜΕΕ 3/2005)

Von Hannover κατά Γερμανίας (**No 2**), 90660/08 και 60641/08, 7/02/2012

B. Ελληνικά Δικαστήρια

ΣτΕ Ολ. 1213/2010

Ολ. ΣτΕ 734/2008

ΣτΕ 3545/2002

ΣτΕ 3880/2002

ΑΠ 1187/2009

ΕφΑθ 9099/2005

ΠλημΑθ 1016/2001

ΠΠρΑθ 65/2004

ΠλημΗρακ 60/1999

Γ. Αλλοδαπά Εθνικά Δικαστήρια

BGHZ 80, 1 BvR 272/81, BVerfGE 66, 116 επ. της 25.01.1984, (Bild/Wallraff- Der Aufmacher)

Δ. Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

- 15/2016
- 16/2015
- 122/2012
- 140/2012
- 155/2012
- 63/2010
- 17/2008
- 18/2008
- 17/2008
- 26/2007
- 39/2007
- 43/2007
- 24-25-26/2005